

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alma Bijedić

**POLITIKA HUMANITARNE INTERVENCIJE PO 11. SEPTEMBRU
2001**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alma Bijedić

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

**POLITIKA HUMANITARNE INTERVENCIJE PO 11. SEPTEMBRU
2001**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

POLITIKA HUMANITARNE INTERVENCIJE PO 11. SEPTEMBRU 2001

Diplomsko delo obravnava položaj in razvoj doktrine humanitarne intervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu, intervencije v smislu uporabe oborožene sile za preprečevanje ali končanje hudih kršitev človekovih pravic in človeškega trpljenja. Koncept intervencije za pomoč zatiranim ljudstvom zasledimo že v pisanju Huga Grotiusa, a kljub dolgoletnemu obstoju, vprašanje legitimnosti uporabe oborožene sile za končanje hudih in množičnih kršitev človekovih pravic, kot so denimo etnično čiščenje, množični poboji in genocid, še vedno predstavlja težavno vprašanje, s katerim se ob inflaciji oboroženih konfliktov, ki puščajo vedno večje posledice za civilno prebivalstvo, soočajo države in mednarodne organizacije. Največja kontroverznost doktrine humanitarne intervencije, namreč njej inherentno nasprotje med načeli suverenosti in neintervencije ter varovanjem človekovih pravic, obogatena z obtožbami o možnosti zlorabe humanitarizma za doseganje drugih interesov, je bilo skozi zgodovino ključno orodje v rokah njenih nasprotnikov, tako držav kot aktivnih akterjev v mednarodni skupnosti, kot tudi strokovnjakov v teoretskih razpravah. Vprašanje, na katero v diplomskem delu poskušam odgovoriti, je, kako se je to inherentno nasprotje kazalo v akademski razpravi o humanitarni intervenciji in v praksi držav skozi različna obdobja svetovne zgodovine, ki hkrati predstavljajo mejnike v razumevanju in apliciranju doktrine humanitarne intervencije.

Ključne besede: hude kršitve človekovih pravic, humanitarna intervencija, Organizacija Združenih narodov, suverenost, 11. september

THE POLITICS OF HUMANITARIAN INTERVENTION AFTER SEPTEMBER 11

The thesis discusses the status and evolution of the doctrine of humanitarian intervention in international relations and international law and deals with intervention in terms of use of armed force to prevent or terminate grave violations of human rights and human suffering. The concept of intervention to help the oppressed can be traced back in the writing of Hugo Grotius. Although the doctrine has a long tradition, the question of legitimacy of the use of armed force to end grave and massive violations of human rights, as are for instance ethnic cleansing, mass killings and genocide, still presents an arduous question which states and international organizations face in an era when armed conflicts affect civilian populations in perhaps more harsh ways than ever before. The greatest controversy which surrounds the concept of humanitarian intervention, namely its innate antonym between the principles of sovereignty and non-intervention *vs.* human rights concerns, has ever since been the main argument in the hands of its opponents, states and theorists alike. My thesis tries to answer the question of how this innate antonym has demonstrated itself in the academic debates over humanitarian intervention and also in the state practice during different periods of world history.

Key words: grave violations of human rights, humanitarian intervention, sovereignty, United Nations, 11. september

KAZALO

SEZNAM KRATIC	6
UVOD	8
1. KONCEPTUALNA IZHODIŠČA	11
1.1 Humanitarna intervencija	11
1.2 Državna suverenost	14
1.3 Načelo neintervencije	17
1.4 Koncept varovanja človekovih pravic	18
2. ZGODOVINSKI POGLED NA DOKTRINO HUMANITARNE INTERVENCIJE OD NJENEGA NASTANKA DO DRUGE SVETOVNE VOJNE	20
2.1 Normativni razvoj doktrine humanitarne intervencije	20
2.1.1 Humanitarna intervencija kot del doktrine pravične vojne	20
2.1.2 Humanitarna intervencija v luči pozitivistične in pluralistične doktrine 19. stoletja	22
2.2 Razvoj doktrine humanitarne intervencije v praksi držav od 1815 do 1945	25
2.2.1 Značilnosti humanitarnih intervencij od Dunajskega kongresa do Društva narodov	25
2.2.2 Intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827–1830	26
2.2.3 Francoska intervencija v Siriji/Libanonu 1860–1861	28
2.2.4 Intervencija evropskih sil in Rusije v Bosni in Hercegovini in Bolgariji 1875–1878	29
2.2.5 Intervencija evropskih sil v Makedoniji 1903–1908	31
2.2.6 Zaključki o položaju humanitarne intervencije v praksi držav do leta 1945	32
3. HUMANITARNA INTERVENCIJA POD VPLIVOM USTANOVNE LISTINE OZN IN OBDOBJA HLADNE VOJNE	35
3.1 Mednarodnopravne norme, ki jih je izpostavila Ustanovna listina OZN	35
3.2 Izbrani primeri humanitarnih intervencij v času hladne vojne	38
3.2.1 Intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu (Bangladešu) leta 1971	39
3.2.2 Intervencija Tanzanije v Ugandi 1979	42
3.3 Zaključki o položaju doktrine humanitarne intervencije v času hladne vojne	45
4. 'RENEŠANSA' HUMANITARNE INTERVENCIJE V OBDOBJU PO HLADNI VOJNI	45

4.1 Intervencija v Iraku leta 1991	46
4.2 Intervencija v Somaliji	50
4.3 Intervencija v BIH.....	55
4.4 Intervencija v Ruandi	61
4.5 Intervencija na Kosovu.....	66
4.6 Zaključki o položaju doktrine humanitarne intervencije v 90-ih letih dvajsetega stoletja	73
5. PERSPEKTIVA HUMANITARNE INTERVENCIJE PO 11. SEPTEMBRU IN V OBDOBJU PREVENTIVNE SAMOOBRAMBE	79
5.1 Od 'pravice do intervencije' do 'odgovornosti za zaščito'.....	79
5.2 Busheva doktrina in Nacionalna varnostna strategija ZDA	83
5.3 Napad ZDA in zaveznikov na Afganistan.....	85
5.4 Zakaj napad ZDA na Irak ni humanitarna intervencija?	86
5.5 Odziv mednarodne skupnosti na humanitarno krizo v Darfurju	90
5.6 Mednarodni konsenz o normi humanitarne intervencije v svetu preventivne samoobrambe in vojne proti terorizmu	95
ZAKLJUČEK.....	98
LITERATURA	101

SEZNAM KRATIC

AMIS	<i>African Union Mission in Sudan</i> (Misija Afriške unije v Sudanu)
BIH	Bosna in Hercegovina
CNN	<i>Cable News Network</i>
DUPI	<i>Danish Institute of International Affairs</i> (Danski inštitut za mednarodne zadeve)
ECOWAS	<i>Economic Community of West African States</i> (Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav)
HRW	<i>Human Rights Watch</i>
ICISS	<i>International Commission on Intervention and State Sovereignty</i> (Mednarodna komisija o intervenciji in državni suverenosti)
ICRC	<i>International Red Cross Committee</i> (Mednarodni odbor rdečega križa)
IFOR	<i>Implementation Force</i>
JEM	<i>Justice and equality movement</i> (Gibanje za pravičnost in enotnost)
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KFOR	<i>Kosovo Force</i>
LDK	<i>Lidhja Demokratike e Kosovës</i> (Demokratska zveza Kosova)
MKS	Mednarodno kazensko sodišče
Nato	<i>North American Treaty Organization</i> (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
OAE	Organizacija afriške enotnosti
OVK	<i>Ushtrisë Clirimitare të Kosovës</i> (Osvobodilna vojska Kosova)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija Združenih narodov
RPF	<i>Rwandan Patriotic Front</i> (Ruandska domoljubna fronta)
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija

SLA	<i>Sudanese liberation army</i> (Sudanska osvobodilna vojska)
SZ	Sovjetska zveza
UNAMIR	<i>United Nations Assistance Mission for Rwanda</i>
UNHCR	<i>United Nations High Commissioner for Refugees</i> (Visoki komisar OZN za begunce)
UNITAF	<i>Unified Task Force</i>
UNMIK	<i>United Nations Interim Administration Mission in Kosovo</i> (Misija Združenih narodov na Kosovu)
UNMIS	<i>United Nations Mission in Sudan</i> (Misija Združenih narodov v Sudanu)
UNOSOM	<i>United Nations Operation in Somalia</i>
UNOSOM II	<i>United Nations Operation in Somalia II</i>
UNPROFOR	<i>United Nations Protection Force</i>
VS (OZN)	Varnostni svet (Organizacije Združenih narodov)
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

UVOD

Koncept humanitarne intervencije je star že nekaj stoletij, zasledimo ga že v pisanju Huga Grotiusa v 17. stoletju, nekateri pa koncept pravice do intervencije za pomoč zatiranim pripisujejo že starim Grkom in Rimljanom. Kljub tej tradiciji, ki datira v čas vsaj štirih stoletij nazaj, koncept oz. doktrina humanitarne intervencije nikakor ni nekontroverzen pojem v mednarodni skupnosti držav. Še več, po mnenju mnogih avtorjev vprašanje humanitarne intervencije predstavlja največji preizkus za mednarodno skupnost, ki je utemeljena na načelih suverenosti, neintervencije in prepovedi uporabe sile. Strokovnjaki, ki se v svojem pisanju ukvarjajo s konceptom humanitarne intervencije, politiki in diplomati, ki predstavljajo svoje države v mednarodnih organizacijah, zlasti Organizaciji Združenih narodov (OZN), si še vedno niso enotni glede tega, kolikšen je natančni normativni obseg doktrine.

Koncept humanitarne intervencije obsega precej širok spekter razprav, prepoznamo pa lahko predvsem tiste, ki se ukvarjajo s pravnimi, etičnimi in političnimi razsežnostmi pojma. Kar sem sama opazila v praksi je dejstvo, da mnogi ljudje ob omembi humanitarne intervencije redko pomislijo na vojaško intervencijo, ampak pojem razumejo kot humanitarno operacijo bolj benignega značaja – zlasti za namene dostavljanja humanitarne pomoči. Čeprav je pojem humanitarna intervencija pogosto uporabljen kot sinonim za vsako večjo operacijo, me za potrebe diplomskega dela zanimajo zgolj primeri intervencij, kjer je uporabljena oborožena sila, pri tem pa se ne bom omejevala zgolj na primere intervencij, ki jih je mednarodna skupnost odobrila, temveč bom obravnavala tudi primere t. i. unilateralnih humanitarnih intervencij.

Vprašanje humanitarne intervencije je bilo v različnih zgodovinskih obdobjih vedno znova aktualno. Medtem ko se je zdelo, da je v kontekstu blokovske napetosti, izpostavitvi načel suverenosti, neintervencije in prepovedi uporabe sile kot temeljnih načel, na katerih temelji mednarodna skupnost, praksa te doktrine popolnoma zatonila, je po koncu hladne vojne, sodeč po številnih humanitarnih intervencijah (Irak, Somalija, Ruanda, Bosna in Hercegovina, Haiti in Kosovo), doktrina doživela ponovno oživitev, vendar na drugih temeljih. Kot nov standard mednarodnega legitimiranja humanitarne intervencije je bilo postavljeno varovanje človekovih pravic. Na prelomu tisočletja so, na podlagi prakse držav, ravnanja mednarodnih organizacij in pisanja strokovnjakov v desetletju po hladni vojni mnogi menili, da smo priča oblikovanju novega mednarodnega konsenza o humanitarni intervenciji in nastajanju nove norme na podlagi diskurza odgovornosti za zaščito v mednarodni skupnosti držav. 11.

september 2001 in dogodki, ki so mu sledili, pa so med strokovnjaki sprožili dvome o tem, ali ni morebiti humanitarna intervencija postala zastarela tema v luči boja proti terorizmu in bo v prihodnosti služila zgolj kot orodje za upravičevanje imperialne politike Združenih držav Amerike (ZDA).

Danes, ko na svetu poteka ogromno število oboroženih konfliktov, ki bolj ali manj intenzivno poslabšujejo humanitarne razmere v prizadetih državah; ko mednarodna skupnost ob obletnicah genocida v Srebrenici in Ruandi vedno znova ponavlja, da tovrstnih zločinov ne bo dopustila nikoli več; ko se, kljub velikim besedam državnikov, na svetu pred očmi vseh odvijajo podobni zločini primerljivih razsežnosti, le da tokrat v Darfurju, Kongu ali kje drugje; ko ZDA v Iraku vodijo vojno pod humanitarno pretvezo, bi morala biti razprava o humanitarni intervenciji še vedno živa in aktualna. Mogoče je v mednarodni areni, ki jo preveva diskurz o posledicah vojne proti terorizmu, nelegitimnega napada na Irak in spreminjajočih se vlog dominantnih akterjev v mednarodni skupnosti, le nekoliko potisnjena ob stran, a zaradi tega nikakor ni preživeta. Moralna vest človeštva za pomoč žrtvam skrajnih primerov kršitev človekovih pravic, kot so etnično čiščenje, sistematični poboji, množična posilstva in genocid, je še vedno prisotna; problem je le, da se je mednarodna skupnost znova znašla v nekakšnem 'političnem vakuumu' nepripravljenosti za ukrepanje, ki ga narekuje borba za strateške vire, nacionalne interese in svetovno prevlado.

Kontroverznost humanitarne intervencije je od nekdaj ležala v nasprotju med suverenostjo in človekovimi pravicami, ki je inherentno razpravi o humanitarni intervenciji. Poleg tega je bila vedno predmet obtoževanj, da je lahek cilj za potencialne zlorabe in s tem zgolj orodje močnejših v njihovem boju za nadvlado nad šibkejšimi državami.

Cilj diplomskega dela bo preučiti, kako se je to nasprotje med temeljnimi normami, na katerih temelji moderna mednarodna skupnost, in njihovimi zagovorniki ter doktrino humanitarne intervencije, kazalo v akademski razpravi o humanitarni intervenciji in v praksi držav skozi različna obdobja svetovne zgodovine, ki hkrati predstavljajo mejnike v razumevanju in apliciranju doktrine humanitarne intervencije.

Analiza diplomskega dela bo s tem namenom sestavljena iz petih delov. V prvem delu bom s pomočjo primerjalno-zgodovinske, konceptualne in sintetične analize sekundarnih virov podrobneje opredelila nekatere ključne pojme, ki so pomembni za razumevanje diplomskega dela, to so koncept humanitarne intervencije, načeli suverenosti in neintervencije ter koncept varovanja človekovih pravic.

Drugi del analize bo namenjen analizi prvega 'obdobja'¹ humanitarne intervencije od njenega nastanka do druge svetovne vojne. Preko konceptualne in sintetične analize sekundarnih virov bom osvetlila normativni razvoj doktrine v teoretičnih in pravnih tekstih bolj solidarističnega in nato še pluralističnega pogleda na doktrino ter nato z analizo sekundarnih virov in analizo ter interpretacijo ključnih primarnih virov iz tega obdobja opredelila še položaj doktrine humanitarne intervencije v praksi držav v tem obdobju.

Tretji del bo zaznamovan s pomembnim mejnikom za razvoj doktrine humanitarne intervencije – časom hladne vojne. S sistematično in primerjalno analizo in interpretacijo številnih primarnih virov iz tega obdobja, ki kažejo na prakso držav, ter s konceptualno in sintetično analizo pisanja strokovnjakov iz tega obdobja, bom definirala položaj doktrine v obdobju, ki ji je bilo najverjetneje najbolj 'nenaklonjeno'. Analizirala bom implikacije določil Ustanovne listine OZN na položaj doktrine v mednarodnem pravu ter preučila dva odmevna primera poskusa uporabe doktrine za upravičitev vojaške intervencije.

V četrtem delu bom preko študij petih izbranih primerov humanitarnih intervencij v tem obdobju, s pomočjo analize in interpretacije številnih primarnih virov, zlasti resolucij Varnostnega sveta (VS) OZN ter konceptualne analize sekundarnih virov ugotavljala, kaj je botrovalo premiku od hladnovojnega zavračanja doktrine k njenemu sprejemanju, in kako se je to pokazalo v dejanski praksi držav in mednarodnih organizacij na tem področju.

Zadnji del analize je namenjen dogajanju, ki je zaznamovalo razpravo o humanitarni intervenciji po 11. septembru 2001. Preko analize in interpretacije primarnih virov ter konceptualne analize sekundarnih virov bom poskušala opredeliti in pojasniti vzroke za spremembe, ki so vplivale na stopnjo konsenza glede humanitarne intervencije v mednarodni skupnosti in njen odziv na krizo v Darfurju. Temu bo sledil zaključek s povzetkom ključnih ugotovitev celotne analize.

---

¹ Razvojno razmejitev obdobja humanitarne intervencije, kot jo uporabljam v tem diplomskem delu, sem zasledila pri številnih avtorjih, katerih dela na tematiko humanitarne intervencije sem preučevala pri pisanju svojega diplomskega dela, omenim naj denimo Francis Kofi Abiew-a (1999) in Tonny Brems Knudsen-a (1999).

1. KONCEPTUALNA IZHODIŠČA

1.1 Humanitarna intervencija

Koncept humanitarne intervencije je tako v teoriji kot tudi mednarodnopravni praksi zelo kontroverzen, saj se nanaša na nejasen pojav. Najprej je potrebno poudariti, da koncepta humanitarne intervencije ne smemo enačiti s pojmom humanitarne pomoči, saj ta dva koncepta mnogi radi zamenjujejo. Humanitarno intervencijo je tudi potrebno ločiti od drugih oblik intervencije, kot sta denimo ekonomska intervencija in intervencija v obliki diplomatskega pritiska. Zato bom za potrebe tega diplomskega dela na tem mestu izpostavila nekaj definicij humanitarne intervencije ter zamejila predmet preučevanja z operacionalno definicijo pojma humanitarna intervencija, na katerega se bo nanašala pričujoče delo.

Veliko različnih avtorjev² je poskušalo pravilno definirati termin humanitarna intervencija. Obstaja tudi več značilnosti humanitarne intervencije, ki so skupne definicijam različnih avtorjev. Prva ključna značilnost humanitarne intervencije je uporaba oborožene sile. S tem pojem intervencije avtomatično zamejimo, saj so tako izključene morebitne druge oblike intervencije, ki smo jih omenili že zgoraj.

Druga značilnost humanitarne intervencije je poseg v notranjo pristojnost ciljne države, torej sta s samim aktom interveniranja kršeni dve temeljni načeli mednarodnega prava, tj. načeli suverenosti in neintervencije.

Tretji dejavnik, ki je pomemben pri definiranju humanitarne intervencije, in ki intervenciji daje njen pomemben predznak – humanitarna, predpostavlja, da situacija, ki izzove interveniranje, vsebuje element kršitve človekovih pravic v večjem obsegu. Pri tem je potrebno izpostaviti, da morajo tovrstne kršitve človekovih pravic obsegati pojave, kot so genocid, zločini proti človečnosti, množični pregoni, poboji in masakri ter kršitve mednarodnega humanitarnega prava. Različni avtorji so v svojem pisanju kršitve človekovih pravic, ki so terjale intervencijo, pogosto opisovali kot zločine, ki »pretresejo vest človeštva« (Oppenheim 1948, 279–80; Abiew 1999, 44). Bistvo humanitarne intervencije je torej interveniranje v interesu človečnosti, zato bodo iz analize izključene tiste intervencije, ki niso imele deklariranega humanitarnega motiva. Humanitarna intervencija mora vsebovati tudi element preprečevanja (nadaljnega) množičnega kršenja človekovih pravic. Spet velja poudariti, da so pri tovrstnem preprečevanju množičnega kršenja človekovih pravic za naš

---

² Med njimi naj omenim naslednje: Stowell (1921), Arend in Beck (1993), Abiew (1999), Knudsen (1999), Chesterman (2001), Holzgrefe (2003), Caney (2005) in še mnogi drugi.

koncept humanitarne intervencije mišljene zgolj pravice prebivalstva ciljne države, saj se koncept humanitarne intervencije nanaša na zaščito prebivalcev tretje države pred njihovimi lastnimi oblastmi, torej ne na reševanje lastnih državljanov. Zato bomo iz analize izvzeli intervencije, ki so imele za svoj primarni cilj reševanje lastnih državljanov v tujini.

Pomembno vprašanje pri preučevanju pojma humanitarne intervencije je njeno razmerje do temeljnih načel Ustanovne listine³ OZN, namreč načel državne suverenosti in neintervencije, ki sta zapisani v 2. členu, saj tu leži temelj kontroverznosti doktrine humanitarne intervencije in jabolko spora o vprašanju njene legitimnosti. Nasprotniki doktrine so nezakonitost humanitarne intervencije utemljevali zlasti in predvsem z njenim odstopanjem od deklariranih načel Ustanovne listine OZN. Njeni podporniki pa so se sklicevali na prisotnost doktrine v mednarodnem običajnem pravu kot dokaz, da so jo države v različnih obdobjih zgodovine mednarodne skupnosti priznavale kot izjemo od načel, ki prepovedujejo uporabo sile in poseganje v notranje zadeve držav, ter da je tako sobivala z razvojem državne suverenosti.⁴

Kot navaja Ganji (1962, 9; povzeto po Abiew 1999, 30),⁵ teorija humanitarne intervencije temelji na predpostavki, da imajo države v zvezi s svojimi državljanji mednarodno obveznost le tem zagotavljati določene osnovne ali temeljne pravice, ki so smatrane kot nujne za njihov obstoj ter za vzdrževanje prijateljskih odnosov med državami. Nadalje predpostavlja, da so te pravice tako bistvene, univerzalne in tako visoke vrednosti za človeka, da kršitve teh pravic s strani neke države ne morejo biti prezrte s strani drugih držav. Ta predpostavka bi tako pooblastila intervencijo drugih držav v primeru očitnih kršenj teh pravic svojih državljanov s strani katerekoli države.

Čeprav je splošno definicijo humanitarne intervencije skoraj nemogoče strogo uporabiti na konkretnem primeru, bi lahko pojem v skladu z zgoraj navedenimi omejitvami, ki jih predpostavlja humanitarna intervencija, definirali kot »/.../ uporabo sile v upravičene namene zaščite državljanov druge države pred obravnavo, ki je arbitrarna in zlorablajoča na tak način, da prekorači meje pooblastil, v okviru katerih naj bi suveren razsodno in pravično deloval« (Stowell 1921, 53). Rougier (1910, 472; povzeto po Stowell 1921, 53)⁶ podobno temu ugotavlja: »/.../ teorija humanitarne intervencije je praviloma ta, ki priznava pravico ene države,

³ Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavo stopila 24. oktobra 1945, v nadaljevanju Ustanovna listina. V Benko (2000, 374–99).

⁴ Avtorji, ki so o doktrini humanitarne intervencije pisali v času pred UL OZN so se podobno temu sklicevali na načeli ozemeljske suverenosti in nevmešavanja v notranje pristojnosti suverena, ki sta bila v mednarodni skupnosti priznana že s podpisom Vestfalske pogodbe leta 1648.

⁵ Ganji, Manouchehr. 1962. *International Protection of Human Rights*. Geneve: Librairie E. Drozd.

⁶ Rougier, Antoine. 1910. La Théorie de L'Intervention D'Humanité. *Revue Générale de Droit International Public* 17: 497–525.

da izvaja mednarodni nadzor nad dejanji druge države glede njene notranje suverenosti, ko ta deluje v nasprotju z zakoni človečnosti«. Tesón (1988, 5; povzeto po Abiew 1999, 31)⁷ humanitarno intervencijo definira kot »proporcionalno čezmejno pomoč, vključno s pomočjo z uporabo sile, ki jo nudijo vlade posameznikom v drugi državi, katerim so bile odrečene osnovne človekove pravice in ki bi se bili tudi sami pripravljene upreti svoji zatiralni vladi«. Izhajajoč iz teh definicij, bi lahko humanitarno intervencijo v splošnem opredelili kot dejanje, ki je izvedeno zato, da bi prisilili suverena k spoštovanju osnovnih človekovih pravic pri izvajanju privilegijev, ki izhajajo iz njegovega položaja (Ganji 1962, 9; povzeto po Abiew 1999, 31).

Beyerlin (1981, 211) piše, da »klasični koncept humanitarne intervencije, ki ga lahko zasledimo že v starodavnih časih mednarodnega prava, obsega kakršnokoli uporabo oborožene sile ene države proti drugi zaradi zaščite življenja in svobode državljanov slednje, ki tega noče ali ni zmožna narediti sama«.

Caney pri definiranju humanitarne intervencije izhaja iz Bullove (1984, 1; povzeto po Caney 2005, 228)⁸ definicije intervencije, ki pravi, da je intervencija: »diktatorsko ali nasilno vmešavanje s strani zunanjega akterja ali akterjev, v področje jurisdikcije suverene države, ali bolj široko, neodvisne politične skupnosti«, ki jo nekoliko priredi s tem, da opusti diktatorski značaj vmešavanja ter poudari pomembnost humanitarnih razlogov, na katerih mora temeljiti humanitarna intervencija (Caney 2005, 228–30).

Danski inštitut za mednarodne zadeve (Danish Institute of International Affairs – DUPI) je, za potrebe svojega poročila, humanitarno intervencijo definiral kot »prisilno akcijo držav v drugi državi, ki vključuje uporabo oborožene sile, z ali brez pooblastila VS Združenih Narodov, za namene preprečevanja ali ustavitve očitnih in množičnih kršitev človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava« (DUPI 1999, 11).

Podobna je tudi definicija J. L. Holzgrefeja za potrebe zbornika o humanitarni intervenciji iz leta 2003, v kateri je humanitarna intervencija opredeljena kot: »grožnja ali uporaba sile onkraj državnih meja s strani države (ali skupine držav), katere namen je preprečiti ali končati obsežne in resne kršitve temeljnih človekovih pravic posameznikov, ki niso njeni lastni državljani, ter brez dovoljenja države, na katere ozemlju je sila uporabljena« (Holzgreffe 2003, 18).

---

⁷ Tesón, Fernando. 1988. *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law And Morality*. Ardsley-on-Hudson, New York: Transnational Publishers.

⁸ Bull, Hedley. 1984. Introduction. V *Intervention in World Politics*, ur. Hedley Bull, 1–6. Oxford: Clarendon Press.

Vsem zgoraj navedenim definicijam so bolj ali manj skupne vse značilnosti humanitarne intervencije, ki smo jih navedli na začetku tega podpoglavja – prisotna je množična in huda kršitev človekovih pravic; intervencija je izvedena z uporabo oborožene sile; prisoten je tudi humanitarni motiv. Kot lahko vidimo iz primera zadnje, Holzgrefove definicije, se nekateri avtorji pri svojem preučevanju humanitarne intervencije omejijo le na tiste primere, kjer država, proti kateri je intervencija naperjena, ni dala svoje odobritve za intervencijo. Ker pa v zgodovini humanitarnih intervencij v mednarodni skupnosti obstajajo tudi primeri intervencij, ko je prizadeta država za pomoč pri reševanju nastale krize prosila druge države oz. mednarodne organizacije, svoje analize ne bom omejevala na ta način.

Za potrebe tega diplomskega dela bo tako najbolj primerna definicija Jennifer M. Welsh (2006, 3), ki humanitarno intervencijo definira kot *»prisilno vmešavanje v notranje zadeve države, ki vključuje uporabo oborožene sile, z namenom naslavljanja težkih kršitev človekovih pravic ali preprečevanja človeškega trpljenja«*. S to definicijo bom poleg zgoraj omenjenih kriterijev, ki so skupni vsaki humanitarni intervenciji, zaobjela tudi humanitarne intervencije, ki so bile bodisi odobrene bodisi neodobrene tako s strani VZ OZN kot tudi ciljne države.

1.2 Državna suverenost

Ena ključnih značilnosti, na kateri temelji sodobna mednarodna skupnost, ki je bila utemeljena z Vestfalsko pogodbo, je njena razdelitev na suverene države. Načelo suverenosti igra v odnosu do ideje humanitarne intervencije pomembno vlogo, saj zagovorniki doktrine humanitarne intervencije trdijo, da sta se pomen in vsebina tega pojma skozi njegov razvoj spreminjali.

»Moderno pojmovanje suverenosti je bilo oblikovano v poznih letih šestnajstega stoletja v zvezi z novim pojavom ozemeljske države« (Morgenthau 1995, 419). Opredelitve suverenosti predvsem zadevajo njeno pravno vsebino, ki je pogostokrat dojeta kot tista, ki se ne spreminja in je zato koncept razumljen kot statičen in fiksiran (Abiew 1999, 24).

Suverenost, oziroma vrhovna oblast, ki vlada državi, ima dve dimenziji, in sicer notranjo in zunanjo. Notranja suverenost je tista, ki počiva v ljudstvu vsake države, ali pa je z ustavo ali temeljnimi zakoni podeljena njenemu vladarju ter pomeni torej izvrševanje vrhovne oblasti znotraj državnih meja. Zunanja suverenost obsega neodvisnost ene politične entitete v odnosu

do drugih političnih entitet ter s tem predpostavlja enakost položaja navzven (Wheaton 1866, §21).

Pojem suverenost je v politično znanost vpeljal Jean Bodin (1992, 1–20), ki jo je opredelil kot absolutno in stalno oblast v državi, ki je vrhovna in nima nobenih omejitev razen božjih zapovedi ter naravnega prava. Suverenost je atribut kralja v monarhiji ter ljudstva v demokraciji. Suveren je po Bodinovem mnenju nad pozitivnim pravom, pogodbe ga vežejo le, v kolikor to nalaga naravno pravo.

Avtorji, ki so pisali v 16. stoletju, so priznavali Bodinov koncept suverenosti, vendar je večina menila, da je suverenost moč omejiti z ustavo in pozitivnim pravom (Oppenheim 1948, 117). Temu podobna je bila percepcija suverenosti Huga Grotiusa, ki jo bilo moč omejiti z božanskim pravom, naravnim pravom in pravom narodov ter dogovori, ki jih vladar sklene s podrejenimi (Grotius 1853, knjiga I, 3. poglavje, 16. odsek; povzeto po Merriam 2001, 11).⁹ Podobnega mnenja je bil tudi Samuel von Pufendorf, ki je suverenost opredelil kot vrhovno oblast v državi, vendar je ni smatral kot absolutno oblast, ker jo je bilo moč ustavno omejiti (Pufendorf 1998, 151–4).

Percepcija suverenosti v očeh Thomasa Hobbesa je bila veliko bolj absolutna od Bodinove in Grotiusove, saj po Hobbesovem mnenju suveren ni bil vezan z ničemer, imel pa je pravico nad vsem, tudi vero. Suverenost je pojmoval kot absolutno, nedeljivo, neodtujljivo ter temelječo na prostovoljni, a nepreklicni pogodbi (Hobbes 1651, 107–14). V tem klasičnem pojmovanju suverenosti je bila ideja o absolutnosti razumljena kot popolna ali neomejena svoboda delovanja brez katerihkoli političnih ali institucionalnih ovir za zmožnost delovanja. Absolutni suveren tudi ni bil omejen z moralnimi premisleki o pravičnosti oz. nepravičnosti, iz česar izhaja, da je suverenost potemtakem smatrana kot končna politična avtoriteta (Beitz 1991, 238). Kljub vsem razlikam pri definiranju pojma suverenost, je Oppenheim (1948, 117) ugotovil, da »so se vsi avtorji 16. in 17. stoletja strinjali, da je suverenost nedeljiva«.

V 18. in nato še 19. stoletju je, poleg Rousseaujeve ideje o nedeljivosti suverenosti, ki jo je branil v Družbeni pogodbi (Rousseau 2001, 32–3), možno zaznati tudi ideje o deljivosti suverenosti na absolutno oz. polno suverenost in na relativno ali polovično suverenost, ki je izhajala iz položaja vladarjev držav Nemškega cesarstva, ki so po Vestfalskem miru postali bolj ali manj neodvisni (Oppenheim 1948, 117).

Morgenthau (1995, 420) o teoriji suverenosti piše: »/d/oktrina suverenosti, je ohranila svoj pomen skozi vso moderno zgodovino, s pojmom ljudske suverenosti pa je priskrbela

---

⁹ Grotius, Hugo. 1853. *De Jure Belli ac Pacis – Libri Tres*. Vol. I, prevod Williama Whewella. Cambridge: University Press.

nacionalni demokratični državi močno politično orožje«. Vestfalski sistem je torej povzdignil državo kot edinega nosilca moči, ki se ne podreja nobeni vrhovni oblasti in s tako formulacijo je teorija suverenosti doživljala napade in revizije predvsem na področju mednarodnega prava, saj naj bi to posameznim državam nalagalo pravne omejitve, kar pa je v nasprotju z idejo vrhovne suverenosti države, ki se ne podreja nobenim pravnim omejitvam (Morgenthau 1995, 420). Z razvojem mednarodnega prava pa so zadeve, ki so tradicionalno sodile v notranjo pristojnost države, postale zadeve legitimne mednarodne skrbi (DUPI 1999, 49).

Načelo državne suverenosti še vedno predstavlja enega od temeljev mednarodne pravne in politične ureditve, a vendar je »klasična percepcija suverenosti pod izzivom norme, da je legitimnost izvajanja suverenih pravic odvisna od spoštovanja človekovih pravic« (DUPI 1999, 17). Tako pojmovanje koncepta suverenosti je posledica nenehnega prilagajanja in redefiniranja koncepta skozi njegovo zgodovino. DUPI (1999, 17–18) dodaja, da se je kljub ohranjanju oblike koncepta njegova vsebina, ki je obsegala zadeve, ki naj spadajo v notranjo pristojnost države in tiste, o katerih naj država ne bi odločala samostojno, nenehno spreminjala.

Predvsem je od leta 1945 naprej »načelo mednarodne zaščite človekovih pravic postopoma pridobilo na pomenu na račun klasične, zelo restriktivne interpretacije državne suverenosti« (DUPI 1999, 17). Tak razvoj je spodbudilo sprejetje mednarodnih konvencij za zaščito človekovih pravic, s katerimi so se države obvezale k izpolnjevanju nekaterih splošno sprejetih standardov. Posameznik je, poleg države, vedno bolj obravnavan kot temeljni subjekt mednarodne skupnosti, »varnost in osnove pravice posameznikov znotraj države in ne zgolj odsotnost vojaškega konflikta med državami, pa kot bistveni za ustvarjanje stabilnosti in miru na svetu« (DUPI 1999, 17).

Z razvojem mednarodnega sistema človekovih pravic je načelo suverenosti začelo vedno bolj spreminjati svojo vsebino in se v 90. letih nagnilo k razumevanju koncepta suverenosti kot odgovornosti (Annan 1999; ICISS 2001). Tako razumevanje suverenosti je zelo pomembno za razumevanje in obstoj doktrine o humanitarni intervenciji nasploh, zato bomo o razvoju koncepta varovanja človekovih pravic, transformaciji koncepta suverenosti in njenem vplivu na razumevanje moderne pravice oz. dolžnosti do humanitarne intervencije več govorili v kasnejših poglavjih.

1.3 Načelo neintervencije

Načelo neintervencije je eno od načel občega običajnega mednarodnega prava. V pozitivnem mednarodnem pravu je veljalo za eno od občih običajnopравnih pravil, v 19. in zlasti v 20. stoletju pa je načelo neintervencije določeno v več mednarodnih pogodbah (Türk 1984, 19). Prvo polovico 19. stoletja je tako zaznamoval sistem ravnotežja moči, ki ga je uresničevala Sveta aliansa. Z ekspanzionističnimi in hegemonističnimi težnjami posameznih držav Svete alianse se je proti polovici stoletja v mednarodno pravnih aktih začelo pojavljati načelo neintervencije kot odgovor na takratno prakso intervencij, ki jih je uvedla Sveta aliansa v svojih pravnih aktih ter splošni politiki (Türk 1984, 197).¹⁰

Najbolj jasno je bilo v tem obdobju načelo neintervencije opredeljeno v Monroejevi doktrini¹¹ iz leta 1823, ki je razglašala, da ZDA evropskim silam ne bodo dovolile kolonizacije ali vmešavanja v notranje zadeve novonastalih držav v Južni Ameriki, obenem pa se tudi same ne bodo vmešavale v notranje zadeve evropskih držav. V 19. stoletju je med mednarodnopravnimi akti, kjer je izpostavljeno načelo neintervencije potrebno omeniti tudi Pariško mirovno pogodbo¹² iz leta 1856, ki je pogodbenicam prepovedovala vmešavanje v notranje zadeve Otomanskega cesarstva. Türk (1984, 198) navaja, da je bila Pariška mirovna pogodba »prvi /.../ multilateralni mednarodnopravni akt, ki je določil načelo neintervencije kot izrecno pravno prepoved«.

Za potrjevanje načela neintervencije v pogodbenem pravu velja v sistemu kolektivne varnosti nadalje izpostaviti Pakt Društva narodov,¹³ ki je sicer omejil vojno kot sredstvo zunanje politike držav, ni pa je popolnoma prepovedal. Briand-Kellogova pogodba¹⁴ iz leta 1928 je naredila pomemben premik, ko so se na podlagi 1. člena države pogodbenice odpovedale uporabi sile kot sredstvu za reševanje sporov in konfliktov v medsebojnih odnosih. S Protivojno pogodbo o neagresivnosti in spravi (Pakt Saavedra-Lamas),¹⁵ ki je bila

---

¹⁰ Kot primere takih dokumentov Türk (1984, 197) navaja deklaracijo o vzajemni pomoči iz leta 1815 in Opavski protokol iz leta 1920. Reakcijo na prakso Svete alianse tako najdemo v Monroejevi doktrini in Pariški mirovni pogodbi.

¹¹ Monroejeva doktrina – *The Monroe Doctrine*, razglašena 2. decembra 1823 s strani ameriškega predsednika Jamesa Monroeja v njegovem letnem nagovoru kongresu.

¹² Pariška mirovna pogodba – *Treaty of Paris*, podpisana 30. marca 1856 med Rusijo, Otomanskim cesarstvom, Francijo, Veliko Britanijo in kraljevino Sardinijo. V Gourdon (1857, 5–18).

¹³ Pakt Društva narodov – *The Covenant of the League of Nations*, sprejet 28. aprila 1919 na mirovni konferenci v Parizu, v veljavo stopil 10. januarja 1920.

¹⁴ Briand-Kellogova pogodba (Pariški pakt) – *Kellogg-Briand Pact*, sprejeta v Parizu 27. avgusta 1928 in razglašena 24. julija 1929.

¹⁵ Protivojna pogodba o neagresivnosti in spravi (Pakt Saavedra Lamas) – *Anti-war Treaty on Non-aggression and Conciliation (Saavedra Lamas Treaty)*, podpisana s strani predstavnikov Argentine, Brazilije, Čileja,

podpisana 10. oktobra 1933 in ni pravno obvezujoča, države podpisnice obsodijo agresorske vojne in prilastitve ozemlja s pomočjo oborožene sile ter se obvežejo, da bodo morebitne medsebojne spore reševale le po mirni poti, denimo s pomočjo upravne komisije.

S podpisom Ustanovne listine OZN je načelo neintervencije izpostavljeno kot eno temeljnih načel, na kateri temeljijo Združeni narodi in s tem celotna mednarodna skupnost. Poleg prepovedi uporabe sile, ki je zapisana v 2(4) členu, v členu 2(7) piše: »/n/obena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države /./«. V Ustanovni listini so poleg tega navedene tudi nekatere omejitve tem načelom, in sicer se te nanašajo na akcije, ki jih lahko Varnostni svet odredi po VII. poglavju ter pravica do individualne in kolektivne samoobrambe, ki je določena v 51. členu Ustanovne listine. Nekateri avtorji, kot je denimo Brownlie (1963, 265–70), so, razen izjem, ki jih navaja že sama Ustanovna listina, člen 2(4) interpretirali kot absolutno prepoved uporabe sile, kar je v času nastanka Ustanovne listine podpirala tudi večina držav.

Načelo neintervencije je bilo kot načelo občega mednarodnega prava med drugim potrjeno še v Deklaraciji o nedopustnosti intervencije¹⁶ iz leta 1965 ter Deklaraciji o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov,¹⁷ ki kot eno od načel izpostavi »/d/olžnost ne intervenirati v zadeve, ki spadajo v notranjo pristojnost posamezne države skladno z Ustanovno listino« (Deklaracija sedmih načel: preambula).

1.4 Koncept varovanja človekovih pravic

Koncepta človekovih pravic ne moremo natančno definirati, nanašajo pa se na človekovo dostojanstvo, ki je neodtujljivo ter na možnost izpolnjevanja nujnih človekovih potreb,

---

Mehike, Paragvaja in Urugvaja 10. oktobra 1933 v Riu de Janeiru, v veljavi od 13. novembra 1935. ZDA k pogodbi pristopijo 10. avgusta 1934.

¹⁶ Deklaracija o nedopustnosti intervencije v notranje zadeve držav in o zaščiti njihove neodvisnosti in suverenosti (Res. 2131 (XX)) – *Declaration on the inadmissibility of intervention in the domestic affairs of states and the protection of their independence and sovereignty*, sprejeta v Generalni skupščini 21. decembra 1965.

¹⁷ Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov – *Declaration on principles of international law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the Charter of the United Nations*, sprejeta brez glasovanja v Generalni skupščini 24. oktobra 1970, kot priloga resolucije Generalne skupščine OZN št. 2625/XXV, v nadaljevanju Deklaracija sedmih načel. V Türk (1984, 334–40). V deklaraciji sedmih načel je zaznati še eno izjemo, ki dopušča uporabo sile, ki v Ustanovni listini ni omenjena. Nanaša se na upor proti prisilnim akcijam države, če bi ta ljudstvu onemogočala uveljavljanje njegove pravice do samoodločbe.

obstajale pa naj bi hkrati z obstojem nosilca človekovih pravic (Agarwal 1983, 1 in Humphrey 1989, 20–1; povzeto po Abiew 1999, 85).¹⁸ Človekove pravice niso ustvarjene in niso ponujene od države ali katerega drugega subjekta in se jih zatorej ne da odvzeti (Abiew 1999, 85). Čeprav se univerzalnega koncepta človekovih pravic držijo očitki kulturnega relativizma, se v tem diplomskem delu v to razpravo ne bomo spuščali. Argument o kulturnem relativizmu človekovih pravic je bil v praksi držav velikokrat ponujen kot obramba pred kritikami mednarodne skupnosti na področju ravnanja s svojimi prebivalci. Argument se ponavadi glasi tako, da zunanji opazovalci niso pristojni v zadevah, ki se tičejo reševanja notranjih problemov druge kulture (Freeman 1994, 495).

Pred Ustanovno listino OZN je bila skrb za človekove pravice v domeni notranje pristojnosti posamezne države. Čeprav so obstajali nekateri premiki glede varovanja človekovih pravic tudi pred Ustanovno listino, so se ti nanašali predvsem na področja, kot so varstvo manjšin in odprava suženjstva, zato so določila Ustanovne listine o človekovih pravicah in drugi mednarodni instrumenti OZN o človekovih pravicah pomenili prelomnico na tem področju (Abiew 1990, 83).

Ustanovna listina že v preambuli izpostavlja »/.../ odločeni /.../ da znova potrdimo vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti /.../«. V 1. členu je med cilji Združenih narodov zapisano razvijanje in spoštovanje človekovih pravic za vse ljudi, v 55. členu pa, da se Združeni narodi zavzemajo za »splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero«. K temu je potrebno dodati še 56. člen, s katerim se članice zavezujejo k sodelovanju za doseganje ciljev, navedenih v 55. členu. Po mnenju nekaterih strokovnjakov ima ta zaveza med članicami status pravne obveze, da spoštujejo človekove pravice, posledično pa to pomeni, da so človekove pravice mednarodna zadeva in ne spadajo več zgolj v notranjo pristojnost držav, kar je torej izjema členu 2(7) (DUPI 1999, 51). Brownlie (1998: 574) ugotavlja: »/č/eprav je dvomljivo, ali so lahko države poklicane na odgovornost za vsako domnevno kršitev splošnih določil Ustanovne listine, ni veliko dvoma o tem, da po Ustanovni listini obstaja odgovornost za vsako znatno kršitev teh določil, še zlasti, ko to zadeva skupino posameznikov ali vzorec delovanja«.

---

¹⁸ Humphrey, John. 1989. *No Distant Millenium: The International Law of Human Rights*. Paris: UNESCO. Agarwal, Hari O. 1983. *Implementation of Human Rights Covenants: With Special Reference to India*. Allahabad: Kitab Mahal.

Obstaja še nekaj pomembnih dokumentov, ki vzpostavljajo režim varovanja človekovih pravic. Ena izmed njih je Splošna deklaracija človekovih pravic¹⁹ iz leta 1948, ki bolj podrobno razdela določila Ustanovne listine ter opredeli cel nabor človekovih pravic. Leta 1966 sta ji sledila Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah²⁰ ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah,²¹ ki sta bolj podrobno razdelala pravice in svoboščine, navedene v Splošni deklaraciji ter vpeljala številne pravice, ki v Splošni deklaraciji niso navedene.²² Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida²³ opredeli in obsodi zločin genocida kot kaznivo dejanje po mednarodnem pravu, za katerega ne obstaja imuniteta. Poleg teh ključnih dokumentov obstaja še cela kopica deklaracij, konvencij in instrumentov, ki jih je sprejela Generalna skupščina OZN ter institucionalnih dogovorov, tako na globalni kot na regionalni ravni, ki tvorijo mednarodni režim varstva človekovih pravic.

2. ZGODOVINSKI POGLED NA DOKTRINO HUMANITARNE INTERVENCIJE OD NJENEGA NASTANKA DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

2.1 Normativni razvoj doktrine humanitarne intervencije

2.1.1 Humanitarna intervencija kot del doktrine pravične vojne

Čeprav lahko dokaze o obstoju ideje humanitarne intervencije najdemo že v pisanju starogrških in rimskih filozofov, pa klasična doktrina humanitarne intervencije izvira iz

---

¹⁹ Splošna deklaracija človekovih pravic – *Universal Declaration of Human Rights*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948, v nadaljevanju Splošna deklaracija.

²⁰ Mednarodni pakt o državljanskih in politični pravicah – *International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet in odprt za podpis, ratifikacijo in pristop z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI) 16. decembra 1966 ter stopil v veljavo 23. marca 1976.

²¹ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejet in odprt za podpis, ratifikacijo in pristop z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI) 16. decembra 1966 ter stopil v veljavo 3. januarja 1976.

²² V Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah je denimo navedena pravica do samoodločbe ljudstev (1. člen). Nekatere pravice, ki jih je razglasila Splošna deklaracija, so bile tudi izpuščene, npr. pravica do lastnine.

²³ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida - *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, sprejeta ter predlagana za podpis in ratifikacijo ali pristop z resolucijo Generalne skupščine 260 A (III) 9. decembra 1948, stopila v veljavo 12. januarja 1951.

politične teorije srednjega veka in je tesno povezana s takratno doktrino pravične vojne, ki je imela pomembno zaslonbo tudi v takratni praksi držav. Moralni temelji doktrine segajo torej v čas verskih vojn 16. in 17. stoletja, institucija humanitarne intervencije kot take pa se je v veliki meri pojavila šele v 19. stoletju (Fonteyne 1974, 205–6). Pred 19. stoletjem je po mnenju avtorjev, kot sta Fonteyne in Green, doktrina in praksa humanitarne intervencije temeljila na krščanskem dojemljanju človekovega dostojanstva, prav tako so bili zgodnejši primeri humanitarnih intervencij preveč tesno povezani z občutki verske solidarnosti, da bi jih lahko šteli za pristno humanitarne (Fonteyne 1974, 205–6; Green 1975, 106 in 294).

Ideje o tem, da ima suveren pravico intervenirati v notranjih zadevah drugih suverenov če ti slabo ravnajo s svojimi podložniki, lahko zasledimo že v času sholastične tradicije, katere predstavnik je Sveti Tomaž Akvinski (Fonteyne 1974, 214). Španski srednjeveški filozof Francisco de Vitoria je izhajajoč iz sholastične zapuščine Akvinskega in sv. Avguština menil, da je upravičeno odstraniti poganske vladarje, ki bi spreobrnjene kristjane sili k ponovni vrnitvi k poganski veri (Vitoria 1917; povzeto po Shaw 2003, 22).²⁴

Tako doktrinarno pisanje je nudilo ideološke temelje za večino intervencij, ki so jih 'civilizirani' narodi v tistem času podvzeli proti 'barbarskim' oz. 'neciviliziranim' narodom (Green 1975, 206). Predvsem velja omeniti, da se je že tu začela kazati tendenca v celotni zgodovini humanitarne intervencije do 2. svetovne vojne, in sicer interveniranje s strani krščanskih držav v prid preganjanim (ali pa tudi ne) krščanskim populacijam v drugih (nekrščanskih) državah. Celotna zgodovina humanitarne intervencije v tem času se nanaša na intervencije v prid (pomoč) verskim manjšinam.

Intervencije so torej v tem času temeljile na prepričanju o verski solidarnosti in mišljenju, da so nekrščanske skupnosti manjvredne. Mednarodnopravna legitimnost, ki je bila tem intervencijam pripisana, je izhajala iz doktrin naravnega prava in naravnih pravic, katerih stičišče je bilo skrb za človeštvo. Ker pa so bili viri mednarodnega prava kot tudi doktrina pravične vojne pod velikim vplivom krščanstva, bi bilo napačno trditi, da so pravice in dolžnosti, ki so izhajale iz teh standardov, tudi versko nepristranske. Dokaze o nasprotnem lahko najdemo v pisanju srednjeveških filozofov, kot sta de Vitoria in Grotius, ki se v veliki meri še vedno naslanjata na božansko pravo in sholastično tradicijo (Knudsen 1999, 95).

Kljub temu so naravne pravice, o katerih so ti pisci pisali, na splošno veljale za univerzalne, iz česar je sledilo, da je v interesu zaščite človečnosti lahko podvzeta intervencija, če suveren svoje podložnike slabo obravnava v tolikšni meri, da izziva

---

²⁴ Vitoria, Francisco de. 1917. *De Indis et de Jure Belli Relectiones*. Washington, DC: Carnegie Institution of Washington.

vsesplošno zgražanje ostalih vladarjev (Knudsen 1999, 95). S tem je vprašanje o dopustnosti humanitarne intervencije dobilo tudi sekularno interpretacijo, in sicer pri vprašanju o dopustnosti nudenja pomoči ljudstvom, ki se želijo otresti tiranije svojega lastnega vladarja.

Za utemeljitelja mednarodnega prava, Huga Grotiusa, ki je pisal v 17. stoletju, je bilo pomembno, da je pravo, ki ureja vsako človeško družbo, omejeno s široko prizanim načelom človečnosti. Grotius je menil da, če suveren pri svojem vladanju deluje v nasprotju z zakoni človečnosti, tako da izredno slabo ravna s svojimi podložniki, je lahko pravica do intervencije zakonito uporabljena (Grotius 1925, 583–4; povzeto po Knudsen 1999, 95).²⁵ Temu primerno se je torej suverenost oz. neodvisnost držav končala tam, kjer je bila kršena čez tolerantno mejo (Abiew 1999, 36).

2.1.2 Humanitarna intervencija v luči pozitivistične in pluralistične doktrine 19. stoletja

Iz doktrinarnega pisanja srednjega veka lahko sklepamo, da so pisci s področja mednarodnega prava menili, da je humanitarna intervencija v skladu z naravnim pravom. Njihovo pisanje kaže na dopustnost uporabe sile proti tiranom, ki so zatirali svoje podložnike. Kljub vzponu pravnega pozitivizma in pluralizma v 19. Stoletju, je Grotiusovo pojmovanje pravice do humanitarne intervencije preživelo in se odraža tudi v pisanju velike večine piscev, ki so o doktrini pisali v 19. stoletju (Knudsen 1999, 97–100).

Sredi 18. stoletja je Emerich de Vattel, zapisal: »če vladar s kršenjem osnovnih zakonov svojemu ljudstvu s tem da zakonit razlog za upor, če tiranija postane tako nevzdržna, da se narod temu upre, lahko katerakoli tuja sila ponudi pomoč zatiranemu ljudstvu, ki je prosilo za pomoč« (Vattel 1863, 55. odstavek; povzeto po Fonteyne 1974, 215).²⁶ Podrobno je o doktrini humanitarne intervencije pisal tudi Henry Wheaton,²⁷ ki jo je smatral kot del načel mednarodnega prava in ne kot nekaj, kar bi bilo v nasprotju z njim (Knudsen 1999, 102). Wheaton (1866, §69) je načelo neintervencije sicer pojmoval kot splošno veljavno pravilo, ki pa je bilo v specifičnih primerih lahko podvrženo izjemam, kot so, denimo, ogrožanje interesov in varnosti drugih sil ter ogrožanje splošnih interesov človečnosti z dejanji

---

²⁵ Grotius, Hugo. 1925. *De Jure Belli ac Pacis – Libri Tres*, Vol. II: F.W. Kelseyjev prevod izdaje iz l. 1646, Book I-III, ur. James B. Scott v seriji »The Classics of International Law«, Oxford: Clarendon Press, 1925.

²⁶ Vattel, Emerich de. 1863. *Le Droit des Gens*. Paris: Guillaumin.

²⁷ Henry Wheaton je bil ameriški pravnik in diplomat, ki je deloval v prvi polovici 19. stoletja.

despotske in nasilne vladavine. Tako pojmovanje humanitarne intervencije so v tem obdobju povzeli tudi drugi pomembni pisci s področja mednarodnega prava.

Priznani belgijski jurist in profesor E. R. N. Arntz je na primer razvil teorijo humanitarne intervencije tako, da jo je priznal v absolutnem smislu napram vsem državam. Leta 1876 je zapisal (Arntz v Rolin-Jacquemyns 1876, 675; povzeto po Fonteyne 1974, 220).²⁸

Ko vlada, pa čeprav ravna v okviru svojih suverenih pravic, krši pravice človečnosti, tako z merami, ki so v nasprotju z interesi drugih držav, kot tudi s prekomerno nepravilnostjo ali brutalnostjo, ki resno ogrožata naša etična načela in civilizacijo, je pravica do intervencije legitimna. Kajti, kakorkoli so pravice državne suverenosti in neodvisnosti vredne spoštovanja, obstaja nekaj, kar je še bolj vredno spoštovanja, in to so zakoni človečnosti oz. človeške družbe, ki jih ne smemo oskruniti. Tako kot je svoboda posameznika omejena in mora biti omejena znotraj države z zakoni in etičnimi načeli družbe, mora biti na enak način omejena individualna svoboda držav z zakoni človeške družbe.

William Hall (1884, 265; povzeto po Abiew 1999, 39)²⁹ ugotavlja, da je intervencija, katere namen je ustaviti čezmejno tiranijo ali podpora naporom naroda, da bi se otresel le-te, zelo redko lahko neodobravana. Robert Phillimore³⁰ je, poleg pravice do samoobrambe, ki jo je definiral zelo široko, priznaval tudi dve osnovi za intervencije držav in sicer intervencijo na osnovi ravnotežja moči in intervencijo za zaščito državljanov druge države pred pregoni na verski osnovi. Vendar se Phillimore ni zelo oddaljeval od načela neintervencije in je zato k temu nedvoumno dodal, da je tovrstna intervencija možna le v skrajnih primerih pregona, ki bi temeljil na verski osnovi (Phillimore 1879, 560 in 623; povzeto po Knudsen 1999, 106).³¹

Sir William Vernon Harcourt (1863, 14) in Thomas Joseph Lawrence (1910, 129) sta smatrala, da je intervencija bolj vprašanje politike kot prava ter da se torej nahaja izven in onstran domene prava. Intervencija, ki bi ustavila barbarizem in krutosti pa bi lahko predstavljala najvišjo politiko pravičnosti in humanosti. Lawrence (1910, 129) tudi ne zanika pravice do intervencije v primerih, ko je prebivalstvo neke države zatirano v tolikšni meri, da tako ravnanje šokira vest človeštva.

John Westlake, eden od vidnih angleških mednarodnopravnih strokovnjakov tega obdobja, je pravico do intervencije, ki bi bila naperjena proti anarhiji in brezvladju, smatral za eno od dveh zakonitih podlag za interveniranje. Tako pravico je lahko po njegovem mnenju uveljavila tudi ena sama država. Intervencija je po mnenju Westlakea (1904, 305–7; povzeto

---

²⁸ Pismo E. R. N. Arntza v Rolin-Jacquemyns, Gustave. 1876. Note sur la Théorie du Droit d'Intervention. *Revue de Droit International et de Legislation Comparée* 8 (1876): 673–82.

²⁹ Hall, William E.A. 1884. *A Treatise on International Law*. Second edition. Oxford: Clarendon Press.

³⁰ Robert Phillimore je bil angleški pravni pozitivist, ki je pisal sredi 19. stoletja.

³¹ Phillimore, Robert. 1879. *Commentaries upon International Law, Vol. I*, tretja izdaja. London: Butterworths.

po Abiew 1999, 40)³² upravičena, »ko je država zapadla v tako stanje anarhije ali slabe vladavine, da neizogibno ogroža tako notranji kot zunanji mir svojih sosedov«.

Vendar pa se Grotiusova doktrina humanitarne intervencije ni mogla izogniti kritikam. Še zlasti so bili nekateri pluralistični pisci 19. stoletja odkrito skeptični do doktrine humanitarne intervencije, ki je posegala v obstoječi mednarodni red ter kršila načelo neintervencije in posegala v suverenost držav, prav tako pa so se zavedali, da obstaja velika nevarnost zlorab doktrine v nehumanitarne namene (Knudsen 1999, 100). Kakorkoli, ti pisci so težko zanikali dejansko zakonitost humanitarne intervencije, saj bi bilo to v nasprotju tako z mednarodno prakso kot tudi z večinskim mnenjem med diplomati in mednarodnopravnimi strokovnjaki tistega časa (Knudsen 1999, 100).

V pisanju strokovnjakov je do 20. stoletja doktrina humanitarne intervencije torej pridobila široko podporo. Celo Ian Brownlie, ki je sicer menil, da je unilateralna akcija države na ozemlju druge države z namenom zaščite človekovih pravic nenatančno definirana,³³ nezakonita ter uporabljena za pospeševanje interesov intervenirajoče države (1998, 569), je zapisal, da je »do konca 19. stoletja večina piscev³⁴ priznala, da pravica do humanitarne intervencije obstaja« (Brownlie 1963, 338).

Fonteyne (1974, 222–3) je zapisal, da so mnogi pisci zavračali priznanje državne suverenosti kot absolutnega imperativa, ki ne bi poznal omejitev in izjem. V nekaterih okoliščinah sta bili torej načeli absolutne suverenosti in neintervencije potisnjeni v ozadje v korist zaščite višjih človekoljubnih vrednot. Kot je zapisal Edwin Borchard (1922, 14; povzeto po Abiew 1999, 41 in Stowell 1921, 57):³⁵ »kjer država pod izjemnimi pogoji ne upošteva določenih pravic svojih lastnih državljanov, nad katerimi ima verjetno absolutno suverenost, so druge države iz družine narodov po mednarodnem pravu pooblašene, da intervenirajo na osnovi človečnosti«. Tudi Oppenheim je bil naklonjen takemu pojmovanju pravice do humanitarne intervencije, ko je zapisal (1948, 279–80):

---

³² Westlake, John. 1904. *International Law, Part I, Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.

³³ O različnosti aplikacij pojma humanitarne intervencije je Brownlie (1963: 338) zapisal, da so humanitarno intervencijo nekateri avtorji omejevali na akcije, katerih namen je osvoboditi nek narod izpod jarma drugega; nekateri so jo pojmovali kot sredstvo za končanje zločinov in pokolov; nekateri so se sklicevali na tiranijo, na ekstremne krutosti, drugi na pregone na verski osnovi, nekateri pa so po Brownliejevem mnenju humanitarno intervencijo zmotno imeli za zakonito opcijo posredovanja v primeru slabe vladavine, ki bi državo sicer pripeljala v stanje anarhije.

³⁴ Brownlie (1963) med 'pristaši' doktrine omenja avtorje kot so Theodore D. Woolsey, August W. Heffter, Johann C. Bluntschli, Gustave Rolin-Jacquemyns, Edward S. Creasy, Antoine Pillet, Alphons Rivier, John Westlake, Antoine Rougier, Edwin M. Borchard, Thomas J. Lawrence, William E. Hall (vendar z znatnimi pridržki), Henry Wheaton in Ellery C. Stowell.

³⁵ Borchard, Edwin. 1922. *The Diplomatic Protection of Citizens Abroad*. New York: The Banks Law Publishing Co.

Obstaja splošni dogovor, da lahko država na osnovi svoje osebne in ozemeljske suverenosti s svojimi državljani ravna samovoljno po lastnem preudarku. Vendar veliko mnenj in praksa podpirata pogled, da obstajajo meje tej samovolji, in ko je država kriva storitve zločinov nad lastnimi državljani in pregona le teh na tak način, da jim krati njihove temeljne človekove pravice in s tem šokira vest človeštva, je intervencija v interesu obrambe humanosti pravno dopustna.

Doktrino humanitarne intervencije so začeli zagovarjati kot »instanco intervencije v bran prava narodov proti kršitvam. Kajti osnovno načelo vsake človeške družbe in zakona, ki jo upravlja, je, da noben njen član ne sme vztrajati pri ravnanju, ki krši splošno sprejeta načela dostojnosti in človečnosti« (Stowell 1921, 51–2). Temelji na minimalnem standardu ravnanja z osebami znotraj države, oz. na minimalnih pogojih za preživetje človeštva. V slučajih, kjer so ti standardi ogroženi, je država kršiteljica odgovorna za tovrstna dejanja (Abiew 1999, 42).

Nekateri pisci so ob tem poskušali postaviti tudi nekatere normativne kriterije, ki bi bolj natančno definirali, kdaj je dopustno uveljavljati pravico do humanitarne intervencije. Med prvimi kriteriji so izpostavljali čistost humanitarnih motivov, oziroma odsotnost drugih interesov s strani intervenirajoče države (Amos 1880, 159; povzeto po Fonteyne 1974, 227).³⁶ Poleg tega so številni pisci kot so Oppenheim, Wheaton, Arntz, Lawrence in Westlake izpostavljali pomen kolektivne akcije (Knudsen 1999, 110). Nenazadnje pa je morala zakonita humanitarna intervencija naslavljati grobe kršitve oz. zlorabe specifičnih človekovih pravic (Creasy 1876, 303–5; povzeto po Abiew 1999, 43),³⁷ med katere je Rougier (1910; povzeto po Abiew 1999, 43) uvrščal pravico do življenja, svobode in pravičnosti.

2.2 Razvoj doktrine humanitarne intervencije v praksi držav od 1815 do 1945

2.2.1 Značilnosti humanitarnih intervencij od Dunajskega kongresa do Društva narodov

Institucionalizacija doktrine humanitarne intervencije v mednarodnem pravu in filozofiji od srednjega veka do sredine 19. stoletja ni omejena zgolj na teoretične razprave o formulaciji in implementaciji pravice do humanitarne intervencije. Pisanje strokovnjakov je v veliki meri temeljilo in odražalo prav prakso držav glede vprašanja humanitarne intervencije v tem času (Knudsen 1999, 110). Med zagovorniki ideje humanitarne intervencije ravno na podlagi

---

³⁶ Amos, Sheldon. 1880. *Political and Legal Remedies for War*. New York: Harper.

³⁷ Creasy, Edward S. 1876. *First Platform of International Law*. London: J Van Voorst.

mednarodnega običajnega prava prevladuje mnenje, da je »tradicionalno mednarodno pravo priznavalo zakonitost take intervencije« (Bledsoe in Boczek 1987, 331).

V obdobju po Vestfalskem miru pa vse do druge svetovne vojne so bile humanitarne intervencije večinoma izvajane s strani evropskih sil v korist enako verujočih verskih manjšin, najpogosteje kristjanov, ki so bile podvržene različnim pregonom. Prav zaradi tega je težko zagotovo trditi, da je bil resnični razlog za intervencijo humanitarni in ne verski, čeprav so že v tem času države za upravičevanje intervencije navajale humanitarne motive (Knudsen 1999, 113). Zaradi teh razlogov v 17. in 18. stoletju tako težko najdemo 'čiste' primere humanitarnih intervencij, poleg tega pa je bila večina takratnih intervencij izpeljanih v obliki diplomatskega posredovanja (Abiew 1999, 47–8). Zato je pri preučevanju prakse držav potrebno pogledati v čas po Dunajskem kongresu, v obdobje koncerta velikih evropskih sil.

Po Knudsenovem (1999, 115) mnenju je postalo v 19. in zgodnjem 20. stoletju zaradi vzpona načela neintervencije in posledično temu pojmovanja legitimnih intervencij kot izjem temu pravilu, težje skriti motive državnega interesa, zato se je pojavila potreba, da intervenirajoča država svoje motive jasno izrazi ter se s tem obrani obtožb, da deluje iz lastnega strateškega interesa. Velike sile so v nekaterih primerih poskušale posredovati za zaščito državljanov pred njihovimi lastnimi državami, čeprav je pri tem bilo zaslediti tudi politiko moči (Abiew 1999, 48). Kot nadalje opaža Knudsen (1999, 115), se je v tem obdobju nadaljeval zaton Otomanskega imperija, katerega krščansko prebivalstvo in njegova zaščita sta predstavljali poglobitni cilj humanitarnih teženj koncerta velikih evropskih sil. Fonteyne (1974, 232) deli podobno stališče, ko pripomni, da so kljub vsemu intervencije v okviru koncerta velikih evropskih sil imele tudi verske motive, saj jih je bila večina izvedenih zaradi zaščite krščanskih manjšin v nekrščanskih državah.

V literaturi tako najdemo nekaj vidnih primerov intervencij z uporabo oboroženih sil iz tega obdobja, ki jih številni avtorji uvrščajo med humanitarne in jih bom podrobno predstavila v naslednjih podpoglavjih.

2.2.2 Intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827–1830

Grška vstaja proti zatiralski turški vladavini se je začela leta 1821. Obe strani sta bili vpleteni v grozovite masakre prebivalstva, leta 1822 pa je Evropo pretresel poboj 20 do 30 tisoč Grkov na otoku Chios. Ta dogodek vseeno ni sprožil intervencije v pomoč Grkom, je pa

turški sultan za pomoč prosil ambicioznega vladarja Egipta Mohameda Ali Pašo, ki se je z izkazovanjem svoje lojalnosti nadejal večji neodvisnosti od sultana in možnosti za nadaljevanje svojega ekspanzivnega načrta (Knudsen 1999, 117).

Zločini in masakri nad grškim prebivalstvom, ki so bili pod vodstvom Ali Pašinega sina Ibrahima Paše izvedeni v naslednjih letih, in strah pred zaslužjenjem preživelega prebivalstva so aprila 1926 spodbudili Anglijo in Rusijo k diplomatskemu posredovanju, katerega namen je bil prepričati sultanu, da bi Grčijo prepustil v roke egiptovskemu vladarju, ter omogočiti delno neodvisnost Grčije pod pogojem, da bi ta še naprej plačevala prispevke Carigradu. Načrt so pripravili Angleži in je bil dejansko kompromisna rešitev med avstrijsko in rusko zavezanostjo protirevolucionarnim načelom Svete alianse, med ruskimi zahtevami po rešitvi grškega vprašanja ter britansko in francosko željo po končanju grozovite situacije, v kateri se je znašlo grško prebivalstvo po neuspelem uporu (Knudsen 1999, 118).

Ker sultan ni hotel sprejeti izraženih zahtev, so se Anglija, Rusija in Francija odločile za kolektivno akcijo, ki so jo utemeljile s podpisom Londonske pogodbe³⁸ leta 1827. Ta v začetnem delu utemeljuje povode za intervencijo, ki jo je med drugim spodbudila »...želja, da bi zaustavili prelivanje krvi in preprečili kakršnekoli zločine, ki bi jih nadaljevanje takega stanja lahko povzročilo« (2. odstavek). Pogodba je vsebovala tudi določila o nujenju mediacijskih uslug med Grčijo in Otomanskim cesarstvom (1. člen), določila o delni neodvisnosti Grčije od Otomanskega cesarstva (2. člen) ter določitev meja s pogajanjem (3. člen). Vsebovala je tudi skrivni dodatni člen, ki je določal ravnanje v primerih turške zavrnitve mediacije, nespoštovanja premirja ter ravnanja v primeru zavrnitve predloga.

Rezultati kolektivne akcije treh sil so bili vidni pri bitki v Navarinu in Morei, po kateri so se močno oslABLJENE egiptovske sile morale umakniti. Poleg tega je Rusija sama napovedala vojno Otomanskemu cesarstvu za doseg svojih lastnih interesov na Balkanu. Rezultat intervencije je bila končna grška neodvisnost, ki je bila razglašena leta 1830.

Humanitarni motivi za intervencijo treh evropskih sil so bili izpostavljeni že v Londonski pogodbi, saj je podpisnice vodila »nuja po zaustavitvi krvavega boja« (1. odstavek) in želja po »vnovični vzpostavitvi miru med sprtima stranema, s pomočjo sporazuma, ki so ga v prav taki meri spodbudili humanitarni občutki kot tudi interesi za mir v Evropi« (3. odstavek). Obenem so podpisnice kot enega od motivov za intervencijo izpostavile tudi ogrožene trgovinske interese evropskih držav, saj je situacija spodbudila razvoj piratstva (1. odstavek). Tudi Henry

---

³⁸ Londonska pogodba – *Treaty between Great Britain, France and Russia for the Pacification of Greece (the London Treaty)*, podpisana s strani pooblaščenecv vseh treh podpisnic 6. julija 1827 v Londonu, v nadaljevanju Londonska pogodba.

Wheaton (1866, §69) se v svojem pisanju sklicuje na humanitarno naravo intervencije in zaključí, da bi bil že sam humanitarni razlog brez sklicevanja na trgovinske interese in stabilnost v Evropi, ki sta tudi izpostavljena v Londonski pogodbi, zadosten za legitimiranje intervencije.

Ob vprašanju drugih interesov, ki bi lahko vodili intervencijo v Grčiji, Ian Brownlie (1963, 339), sicer velik kritik doktrine humanitarne intervencije,³⁹ izpostavi stališče, da lahko realist na to akcijo gleda iz perspektive drugih sil, ki niso bile voljne dopustiti unilateralne ruske intervencije, kar po mnenju Abiewa (1999, 49) kaže na prisotnost politike moči in ravnotežja sil v prizorišču mednarodne skupnosti. Kakorkoli, intervencija je v očeh mnogih avtorjev⁴⁰ opravičila svoj humanitarni motiv, mogoče ravno zaradi svojega kolektivnega značaja ter angleškega in francoskega angažmaja, ki je nevtraliziral ruske ambicije na Balkanu.⁴¹

2.2.3 Francoska intervencija v Siriji/Libanonu 1860–1861

Situacija v Siriji, ki je bila v tem času del Otomanskega cesarstva, je pritegnila pozornost mednarodne skupnosti junija in julija leta 1860, ko so sirijski Druzi pobili nekaj tisoč⁴² tam živečih maronitskih kristjanov.⁴³ Ker sultan ni storil ničesar za zaščito preganjane verske manjšine, se je pet velikih sil (Avstrija, Velika Britanija, Francija, Prusija in Rusija) odločilo ukrepati ter z Otomanskim cesarstvom v Parizu podpisalo protokol⁴⁴ o posredovanju na prizadetem območju, ki je Francijo v imenu vseh sil podpisnic pooblastil, da vojaško

---

³⁹ Brownlie je v enem svojih esejev z naslovom Humanitarna intervencija, objavljenim leta 1974 v zborniku *Law and Civil Law in the Modern World* (ur. Moore), ostro kritiziral poglede Lillicha in ostalih solidaristov na doktrino humanitarne intervencije. Lillich je v svojem odgovoru na Brownliejevo kritiko, objavljenim v istem delu, Brownlieja označil kot enega tistih, ki živi v papirnatem svetu Ustanovne listine (Lillich in Hannum 1995, 638).

⁴⁰ Intervencijo Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji so kot humanitarno priznavali tudi strogi zagovorniki pluralistične doktrine kot sta Lassa Oppenheim in Robert Phillimore, od novejših avtorjev pa velja omeniti Richarda Lillicha ter Michaela Reismana in Myersa S. McDougala.

⁴¹ Potemkin (1947a, 407) ugotavlja, da je bila ena od velikih nalog ruske diplomacije »borba za obvladovanje morskih ožin, 'ključev lastne hiše'«.

⁴² Stowell (1921, 63) navaja okoli šest tisoč žrtev med Maroniti, prav tako Garret (1999, 10) in Potemkin (1947a, 483).

⁴³ Potemkin (1947a, 483) o ozadju situacije piše: »/anglikanski in deloma presbiterijanski misijonarji so naskrivaj ščuvali Druze, med katerimi so vršili svojo propagando, proti Maronitom. Te pa so na podoben način spodbujali katoliški misijonarji. Najhujše pa je bilo tako za Druze kakor za Maronite dejstvo, da je za anglikanskimi in presbiterijanskimi misijonarji stala angleška diplomacija, za katoliškimi pa francoska«.

⁴⁴ Protokol, sklenjen na konferenci med Veliko Britanijo, Francijo, Prusijo, Rusijo in Turčijo glede sprave v Siriji, podpisan v Parizu, 3. avgusta 1860. Protokol je bil kasneje vključen v konvencijo sklenjeno med istimi silami v Parizu 5. septembra 1860, ki je pooblastila Francijo za interveniranje v Siriji. V Stowell (1921, 63).

intervenira v Siriji ter s tem vzpostavi prejšnje stanje in prepreči ponovitev masakrov (Stowell 1921, 63–4; Knudsen 1999, 122–3; Chesterman 2001, 32).

Sultan je s podpisom konvencije, v katero je bil vključen poprej sklenjeni protokol, 5. septembra 1860 pristal na pošiljanje dvanajst tisoč mož na območje. V izhodišču naj bi okupacija trajala šest mesecev, Francija pa naj bi polovico predvidenih sil odposlala takoj po podpisu konvencije. Ker pa je bila Francija zaradi svojih kolonialnih interesov najbolj zainteresirana za čim hitrejše ukrepanje, je bil v dogovoru izpostavljen pomen kolektivnega duha intervencije. Za omejitev apetitov Francije je bil 3. avgusta 1860 podpisan tudi drugi Protokol med petimi silami in Otomanskim cesarstvom, v katerem je bil zapisano, da nobena sila ne bo zahtevala ozemeljskih pridobitev, pravice do izključnega vpliva ali trgovskih privilegijev za svoje prebivalce. Zaradi nestabilne situacije v državi in možnosti izbruha novih zločinov, je bila intervencija v končni fazi na francosko zahtevo podaljšana z dodatnim protokolom do junija 1961, ko so se francoske sile umaknile iz Sirije (Knudsen 1999, 124–5; Stowell 1921, 64–5).

Med pisci v tem obdobju in tudi kasneje je ta intervencija pridobila status intervencije, ki je bila izpeljana iz primarno humanitarnih motivov. Türk (1984, 38) ugotavlja: »/humanitarni element je bil v njej izrazito poudarjen, kar služi privržencem teorije o dopustnosti humanitarne intervencije kot primer take intervencije«. Celo Brownlie (1963, 340) jo izpostavi kot morebiti edini primer resnične humanitarne intervencije v mednarodni praksi v 19. stoletju. Mogoče je k temu prispeval pazljiv kolektivni pristop in jasno izdelani humanitarni potek ter pobuda za uravnoteženo politično rešitev, ki je omogočila enak vpliv verskih skupin na zadevnem ozemlju (Knudsen 1999, 125). Na tak način so se humanitarni motivi sil, kljub delovanju v prid preganjanih enako verujočih verskih manjšin v Otomanskem cesarstvu, izkazali za pristne (Chesterman 2001, 33).

2.2.4 Intervencija evropskih sil in Rusije v Bosni in Hercegovini in Bolgariji 1875–1878

Povod za kolektivno intervencijo koncerta velikih evropskih sil ter rusko intervencijo na Balkanu je bilo turško zatiranje med vstajami kmečkega prebivalstva v Bosni in Hercegovini (BIH) ter Bolgariji, ki so bile posledica desetletij turške zatiralne vladavine, zviševanja davkov in težkih pogojev življenja kmetov na podeželju (Potemkin 1947b, 23). Upore v Bolgariji aprila in maja 1876 so Turki nasilno zatrli, pri čemer je življenje izgubilo dvanajst

do petnajst tisoč ljudi (Knudsen 1999, 129; Potemkin 1947b, 29). V bistvu pa je bil to upor krščanskih kmetov proti svojim muslimanskim vladarjem (Anderson 1966, 178–9; povzeto po Knudsen 1999, 129).⁴⁵

Poboji so šokirali evropske sile,⁴⁶ ki so podale predlog reform, s katerim so želele zagotoviti možnost uveljavljanja pravic krščanskih prebivalcev v enaki meri, kot ga je bilo deležno muslimansko prebivalstvo. Otomansko cesarstvo je njihovo pobudo po reformah zavrnilo, Nemčija, Rusija in Avstro-Ogrska pa so nato podpisale t. i. Berlinski memorandum,⁴⁷ v katerem so svoje zahteve do Turčije utemeljile na čisto humanitarni osnovi ter si pridržale pravico do bolj učinkovitega ukrepanja v primeru, če določila memoranduma ne bodo izpolnjevana (Knudsen 1999, 130; Abiew 1999, 52).⁴⁸ Tudi druge evropske sile so bile pozvane, da se pridružijo. Vabilu sta se odzvali Francija in Italija, medtem ko je Velika Britanija nasprotovala zaostrovanju razmer z Otomanskim cesarstvom, saj ni želela dopustiti krepitve ruskega vpliva na Balkanu (Stowell 1921, 128; Türk 1984, 40).⁴⁹

Srbija je 30. junija 1876 napovedala vojno Otomanskemu cesarstvu, kmalu se je pridružila tudi Črna gora, vendar sta bili obe že oktobra istega leta premagani, kar je sprožilo rusko posredovanje. Še prej je dala Rusija prednost diplomatskemu reševanju sporov na konferenci v Carigradu decembra 1876, in nato še marca 1877, tokrat brez Otomanskega cesarstva, ki je sodelovanje zavrnilo. Rusija je zato z odobritvijo Avstro-Ogrske, Francije, Prusije in Italije Otomanskemu cesarstvu 24. aprila 1877 napovedala vojno, ki jo je upravičila s potrebo, da

---

⁴⁵ Anderson, Matthew Smith (1966) *The Eastern Question 1774–1923*. London: MacMillan.

⁴⁶ Najbolj sta se za situacijo na Balkanu zanimali Avstro-Ogrska in Rusija saj je »v/sak uspeh v narodnem osvobojenju južnega slovanstva izpod turškega jarma /.../ pomenil približevanje tistega dne, ko se je moralo izvršiti tudi osvobojenje zatiranih narodov Avstro-Ogrske. Da bi preprečila osvobojenje slovanskih narodov, si je avstro-ogrška vlada /.../ prizadevala podpirati celotnost otomanskega cesarstva in zavirati osvobojenje tako južnih Slovanov kakor Romunov izpod njegovega jarma. Rusija pa je nasprotno podpirala slovansko narodno gibanje« (Potemkin 1947b, 23).

⁴⁷ Berlinski memorandum je bil podpisan 13. maja 1876 med Nemčijo, Avstro-Ogrsko in Rusijo po konferenci v Berlinu. Od Otomanskega cesarstva je zahteval takojšnje prenehanje spopadov in izpolnitev sledečih zahtev: Otomansko cesarstvo naj bi zagotovilo obnovo hiš in cerkva ter zagotovilo živila beguncev; ustanovljena naj bi bila multietnična komisija, ki bi bila odgovorna za nadzor reform (ki so bile predlagane že pred memorandumom) ter razdelitev pomoči; Otomansko cesarstvo naj bi svoje sile koncentriralo na kraju, ki bi bil določen naknadno; tako kristjani kot Turki bi lahko obdržali orožje; konzuli sil pa bi nadzorovali izvajanje reform ter povratek beguncev (Knudsen 1999, 130).

⁴⁸ Interes Avstro-Ogrske pri reševanju jugoslovanskega vprašanja je bil, da bi južnoslovanske pokrajine zahodne polovice Balkana vključili v sestav habsburške države, začenši z BIH. Tako bi poleg Avstrije in Ogrske te pokrajine sestavljale tretji sestavni del monarhije Habsburžanov, s čimer bi se le-ta iz dualistične spremenila v trialistično državo in bi tako v cesarstvu oslabili vpliv Madžarov. Pristaši tega programa so bili pripravljene privoliti v to, da bi vzhodni del Balkana dobila Rusija, zato naj bi se z njo sklenil prijateljski dogovor. Po drugi strani pa je ruska vlada menila, da je potrebno poslati pomoč upornim Slovanom, da bi si s tem poskusila povrniti ugled, ki ga je izgubila s porazom v krimski vojni. Obenem se Rusija ni želela zaplesti v spor z Avstro-Ogrsko, zato je sklenila pri reševanju balkanskega vprašanja z njo sodelovati (Potemkin 1947b, 24–5).

⁴⁹ »Anglija ni hotela dopustiti niti utrditve Rusije na morskimi ožinah niti okrepitve ruskega vpliva na Balkanu; za voditelje britanske zunanje politike je bil Balkan oporišče, od koder je mogoče ogrožati Carigrad« (Potemkin 1947b, 27).

konča nečloveško obravnavanje kristjanov na Balkanu s strani Otomanskega cesarstva po neuspešnih poskusih, da bi pripravili sultana do sprejetja reform, ki so jih od njega zahtevale evropske sile (Stowell 1921, 131–2).

Ostale sile so med vojno razglasile nevtralnost, medtem ko je Velika Britanija, čeprav je intervencijo obsodila kot prenačljeno in v nasprotju z načelom koncerta o kolektivnem ukrepanju, bila prisiljena odreči kakršnokoli vojaško podporo Otomanskemu cesarstvu in se tako sprijazniti z nezaželenimi ruskimi političnimi in ozemeljskimi pridobitvami v Otomanskem cesarstvu (Knudsen 1999, 133).

Po zmagi nad Otomanskim cesarstvom je Rusija s pogodbo podpisano v San Stefanu 3. marca 1878 ter Berlinsko pogodbo⁵⁰ na Balkanu končno dobila ureditev, po kateri je že dalj časa hlepela. S stališča politike moči je tako bilo videti, da so imele evropske sile le željo po oklestitvi ozemlja in političnega vpliva Otomanskega cesarstva. Vendar Knudsen (1999, 133) ugotavlja še, da si nobena velika sila, vključno z Rusijo, ni želela vojne, in če bi Velika Britanija sprejela Berlinski memorandum in ostale protokole, bi obstajala velika verjetnost, da bi Otomansko cesarstvo sprejelo predlagane reforme in do potrebe po vojaški intervenciji, tudi s strani Rusije, dejansko ne bi prišlo.

2.2.5 Intervencija evropskih sil v Makedoniji 1903–1908

V uporuh makedonskega prebivalstva proti zatiralski turški vladavini, ki je bil v glavnem posledica poskusa spreobrnitve krščanskega prebivalstva v Makedoniji, so turške sile napadle in ubile veliko število civilnega prebivalstva ter uničile veliko vasi. Avstro-Ogrska in Rusija, ki sta delovali pod pokroviteljstvom evropskih sil, sta se leta 1903 sestali v Mürtstegu ter sestavili podroben seznam reform za Makedonijo (Türk 1984, 42). Od sultana sta med drugim zahtevali, da zagotovi zaščito krščanskega prebivalstva in vpeljava reform v Makedoniji (Ganji 1962, 33–8; povzeto po Abiew 1999, 53). Čeprav je Turčija pod pritiskom evropskih sil sprejela zahteve iz Mürtstega, je kmalu prišlo do revolucije, ki je povzročila nove upore in zločine v Makedoniji. To je bil povod za napoved vojne Turčiji s strani Grčije, Bolgarije in Srbije. Ta prva balkanska vojna se je končala s podpisom Londonske pogodbe leta 1913, v

---

⁵⁰ »Berlinska pogodba, /podpisana 13. julija 1878/, je med drugim priznala neodvisnost Srbije, Črne gore in Romunije, Bolgarija je dobila lokalno avtonomijo in krščansko vlado pod turško suverenostjo, Avstrija je okupirala Bosno in Hercegovino, Anglija pa Ciper« (Türk 1984, 41).

kateri je Turčija odstopila velik del Makedonije, ki so si ga razdelili balkanski zavezniki (Abiew 1999, 53).

Knudsen (1999, 137) meni, da je ta primer diktatorskega vmešavanja v notranje zadeve Otomanskega cesarstva, s katerim so ga prisilili v sprejem nekaterih reform v prid krščanskemu prebivalstvu, zadnji v nizu intervencij in vmešavanj v notranje zadeve Otomanskega cesarstva, ki ga je koncert velikih evropskih sil utemeljeval na humanitarni osnovi.

2.2.6 Zaključki o položaju humanitarne intervencije v praksi držav do leta 1945

V 19. stoletju bi lahko zasledili tudi nekatere druge poskuse posredovanja, ki so jih intervenirajoče države bolj ali manj uspešno utemeljevale s humanitarnimi motivi, vendar pri marsikaterih od njih zasledimo močno prevladovanje interesov, ki so drugačni od humanitarnih, poleg tega pa je bilo za večino od njih značilno diplomatsko posredovanje. Vendar se ob dani analizi prakse držav na področju humanitarne intervencije v 19. stoletju nikakor ne moremo izogniti očitkom, da je bil humanitarni motiv za interveniranje le eden od dejansko navajanih motivov, s katerimi so velike sile upravičevale svoje posege na katerem območju. Brownlie (1963, 340–1) ugotavlja, da je institut humanitarne intervencije po ustanovitvi Društva narodov izginil iz prakse držav ter zaključi, da je bila doktrina humanitarne intervencije del obdobja, za katerega so bili značilni neenaki odnosi, saj je bila uporabljena le s strani močnih proti šibkim državam.

V tem obdobju so bile humanitarne skrbi tesno povezane s skrbjo za ohranjanje ravnotežja moči v okviru koncerta velikih evropskih sil. Čeprav bi o izključno humanitarnih motivih intervencij v Grčiji ter BIH in Bolgariji lahko resnično dvomili, saj sta se obe, poleg izboljšanja razmer za krščansko prebivalstvo, ki je bil deklarirani cilj intervenirajočih sil, končali z ozemeljskimi spremembami na račun Turčije, torej so posegle v njeno suverenost, kar naj ne bi bil cilj humanitarne intervencije. Morebiti pa je pri omenjenih dveh intervencijah njun največji 'neuspeh' pomanjkanje kolektivnega delovanja sil, ki bi delovalo omejujoče na posamezne parcialne interese držav in tako zamejilo potencialne nevarnosti, ki so inherentne ideji humanitarne intervencije.

Poleg izpostavljenih humanitarnih, lahko s pomočjo ilustriranih primerov ugotovimo, da sta bila poglavitna postranska interesa držav za interveniranje dva; prvič verski, torej intervencija v korist enakoverujočih verskih manjšin v drugi državi, v naših primerih je bilo to vedno Otomansko cesarstvo, ter drugič interes posameznih držav po političnem oz. ozemeljskem vplivu, ki je deloval tako, da je mobiliziral države za kolektivno delovanje, saj so le tako lahko vzdrževale ravnotežje moči in ozemeljski status quo. Politični interesi so se najbolj pokazali v primeru ruskega zanimanja za reševanje krize na Balkanu ter francoskega angažmaja na Bližnjem Vzhodu. Türk (1984, 38–9) meni: »/.../ da so bili strateško-politični razlogi vsaj enako pomembni /kot humanitarni/. Francija se je že prej, pa tudi kasneje, hotela utrditi v Siriji in tako kot prej ji je tudi tokrat prišel prav status varuha kristjanov. Nasprotovanje drugih velesil potrjuje pomen strateških vidikov intervencije«. Če je bil primer intervencije v Siriji »zgleden« primer humanitarne intervencije (Beyerlin 1981, 212), kjer, zahvaljujoč kolektivnemu pristopu, Francija ni pridobila nobenih ozemeljskih koncesij ali političnega vpliva, je bila s tega vidika Rusija na Balkanu bolj uspešna, vendar Knudsen (1999, 140) zaključuje, da je bila to »prej posledica kolapsa koncerta velikih evropskih sil, kot pa kompromisna rešitev, ki bi nastala na njegovi podlagi«.

Vendar pa obravnavanih primerov intervencij zaradi njihovih zgoraj omenjenih značilnosti ne smemo diskreditirati kot nepravne humanitarne intervencije. Tako Knudsen (1999, 140) navaja nekaj pomembnih kriterijev, ki so bili v teh primerih izpolnjeni, in sicer so intervencije (i) temeljile na zaščiti prebivalcev Turčije pred krutim obravnavanjem s strani lastne države in ne na pravici do vzdrževanja minimalnih civilizacijskih standardov za evropske državljane v tujini. Poleg tega, so (ii) bili nad prebivalstvom s strani turških oblasti izvedeni res hudi zločini, ki so obsojanja vredni po vseh modernih standardih mednarodnega prava. Humanitarno upravičevanje pa je bilo pomembno tudi zaradi opravičevanja intervencije v splošni javnosti. Vendar Knudsen (1999, 140) kljub temu opozarja, da je »možno, da so bili zločini, ki so bili storjeni pod turškimi oblastmi, veliko bolj izpostavljeni obsojanju, kot tisti, ki so bili storjeni pod evropskimi oblastmi«. Večina vpletenih sil je v omenjenih primerih razen mogoče tistega na Balkanu 1875–78, (iii) zasledovalo izboljšanje pogojev za prebivalstvo iz humanitarnih interesov, bolj kot ozemeljskih ali političnih (Knudsen 1999, 140).

Po intervenciji koncerta evropskih sil v Makedoniji 1903–1908 je institut humanitarne intervencije v prvi polovici 20. stoletja izginil iz prakse modernih držav (Brownlie 1963, 340; DUPI 1999, 81). Mogoče je eden od premikov, ki so botrovali temu fenomenu ta, da skozi razvoj doktrine od njenega nastanka do ustanovitve Društva narodov, uporaba sile v odnosih

med državami ni bila prepovedana. Tudi Pakt Društva narodov uporabe sile kot orodja zunanje politike držav ni prepovedal, vendar jo je pomembno omejil s tem, ko je naložil obveznost državam članicam Društva narodov, da morajo pred zatekanjem k uporabi sile spore najprej poskušati rešiti po mirni poti, tj. jih predložiti arbitraži, sodišču ali Svetu (12. in 13. člen Pakta društva narodov). Vojna med članicami je tako zadevala vse člane Društva narodov (11. člen).

Pomemben mehanizem Društva narodov so bile tudi manjšinske pogodbe, ki so urejale položaj in status narodnih manjšin, hkrati s tem pa so pomembno definirale tudi prakso držav na tem področju. Kakorkoli, Društvo narodov ni izrecno dovolilo niti prepovedalo humanitarnih intervencij, prav tako kot tudi Briand-Kelloggova pogodba, ki uvaja odpoved zatekanja k vojni kot sredstvu za razreševanje sporov in nesoglasij (1. člen) ter nalaga mirno reševanje le-teh (2. člen). Vendar po Chestermanovem (2001, 43) mnenju iz tega sledi, da je humanitarna intervencija kot oblika vojaške intervencije v drugi državi v nesoglasju z določili pogodbe.

Prispevek k izginotju prakse humanitarne intervencije v obdobju med obema vojnama bi lahko pripisali tudi propadu Otomanskega imperija, saj evropskim državam tako ni bilo več potrebno 'skrbeti' za položaj krščanskih manjšin na njegovem ozemlju. Kljub temu da je manjšinski sistem Društva narodov v prvem desetletju svojega obstoja deloval kar dobro, je zlom doživel po letu 1931 z vzponom totalitarizma v Evropi. Evropske države so bile bolj okupirane z vzdrževanjem ravnotežja moči, kot pa z dejansko skrbjo za položaj manjšin in zatiranih ljudstev, kar je še nekaj desetletij poprej predstavljalo legitimen razlog za akcije na humanitarnih osnovah. Evropske države so zamižale tudi ob nacističnih množičnih pobojih Judov v samem srcu Evrope, njihova kasnejša angažiranost v drugi svetovni vojni pa ni bila posledica hudih kršitev človekovih pravic, ki so jih nacisti zagrešili nad Judi v Nemčiji in njenih okupiranih ozemljih, ampak odgovor na Hitlerjevo zunanjo agresijo (Abiew 1999, 56–7).

Pomanjkanje interesa za interveniranje na humanitarni osnovi v času od prve do druge svetovne vojne lahko torej pripišemo več dejavnikom, med drugim tudi splošnemu napetemu ozračju v mednarodni skupnosti, novemu pozicioniranju sil in organizaciji sistema kolektivne varnosti.

3. HUMANITARNA INTERVENCIJA POD VPLIVOM USTANOVNE LISTINE OZN IN OBDOBJA HLADNE VOJNE

Zatekanje držav k humanitarnim intervencijam je že nekaj let pred prvo svetovno vojno izginilo z mednarodnega dnevnega reda. Med obema vojnama so se države ukvarjale z izzivi, ki jih je predstavljal vzpon totalitarizma v Evropi in celo varovanje pravic manjšin, ki je bilo vzpostavljeno v okviru Društva narodov, je utonilo v pozabo.

Po koncu druge svetovne vojne in s sprejetjem Ustanovne listine OZN, se položaj instituta humanitarne intervencije ni prav nič izboljšal. Mnogi avtorji, med njimi tudi solidarist Knudsen (1999), menijo, da v času po sprejetju Ustanovne listine ter do konca hladne vojne v mednarodni skupnosti ni bilo niti enega primera intervencije na osnovi človečnosti. K takim ugotovitvam je veliko prispeval nov mednarodnopravni okvir, ki ga je s svojimi načeli začrtala Ustanovna listina OZN. Po drugi plati je splošno ozračje v mednarodni skupnosti, ki ga je zaznamoval čas hladne vojne, obdobje nenehnih blokovskih napetosti ter prizadevanja afriških držav za dekolonizacijo, vrglo senco dvoma na institut humanitarne intervencije (Rieff 1994, 7), ki so ga države v razvoju (zlasti afriške) zavračale kot zgolj še enega od mehanizmov za vmešavanje v notranje zadeve šibkejših in režimsko 'oporečnih' držav. Koncept človekovih pravic, ki determinira doktrino humanitarne intervencije je bil tako v času hladne vojne, v okviru Ustanovne listine OZN, podrejen načelom državne suverenosti (Ignatieff 2002, 115).

3.1 Mednarodnopravne norme, ki jih je izpostavila Ustanovna listina OZN

Tako kot prej Pakt Društva narodov in Briand-Kelloggova pogodba, tudi Ustanovna listina OZN humanitarne intervencije izrecno ne prepoveduje. Vendar dejstvo, da doktrina kot pravno načelo v Ustanovni listini ni omenjena, kaže na to, da taka pravica ne obstaja, razen če splošne interpretacije Ustanovne listine v obliki resolucij in deklaracij OZN ne bi dokazale nasprotno (Knudsen 1999, 159).

Mednarodnopravni pozitivisti in pluralisti trdijo, da humanitarna intervencija v obliki, kot smo jo poznali v mednarodnopravnem običaju in pisanju strokovnjakov pred prvo svetovno vojno, v mednarodnem pravu po Ustanovni listini nima svojega mesta (Brownlie 1963, 338–

42). Člen 2(4), ki pravi: »/v/si člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov« in člen 2(7) s svojo dikcijo: »/n/obena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države, in tudi ne nalaga članom dolžnosti, da bi take zadeve izročali v reševanje po tej Ustanovni listini, vendar to načelo nikakor ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju«, naj bi jasno vzpostavljala kogentne norme mednarodnega prava ter prepovedovala vsakršno uporabo sile ali vmešavanje v notranje zadeve držav, razen dveh pomembnih izjem. Ti sta možni v obliki prisilne intervencije, ki jo po VII. poglavju lahko pooblasti VS in v obliki individualne in kolektivne samoobrambe, kot ju omogoča 51. člen Ustanovne listine (Peter in Brglez 2007, 829). S tem naj bi bila razprava o legitimnosti in obstoju humanitarne intervencije kot *opinio juris* držav s tega stališča zaključena.

Solidaristi v nasprotju s tem trdijo, da je institut humanitarne intervencije preživel Ustanovno listino OZN. Pri tem ugovarjajo, da člen 2(4) na predpisuje vseh načinov uporabe sile ter da intervencija za zaščito človekovih pravic ne bi kršila tega načela, če bi bila omejena s pogoji za njeno izvrševanje. Poleg tega solidaristi Richard Lillich, Michael Reisman, Myers McDougal in Fernando Tesón poudarjajo, da bi v skladu z razumno in etično interpretacijo Ustanovne listine prepoved uporabe sile morala biti pogojevana z zmožnostjo OZN, da se uspešno in učinkovito odzove na krizne situacije. Kjer tovrsten odziv OZN ne bi bil mogoč, imajo države po mednarodnem običaju pravico zatekanja k uporabi doktrine humanitarne intervencije (Arend in Beck 1993, 133–4).

Solidaristi se sklicujejo tudi na načela o varovanju človekovih pravic, ki so omenjena že v Preambuli ter kot cilji organizacije v členu 1(3) Ustanovne listine. Ta določila so Lillich, Reisman in McDougal videli kot neposredni vir mednarodnega prava. Prav tako so pomembna tudi načela, katerim so se članice zavezale v 55. in 56. členu Ustanovne listine. Zavezo članic k doseganju ciljev na področju človekovih pravic v 56. členu mnogi interpretirajo kot pravno obvezo, na osnovi katere bi Združeni narodi morali ukrepati ob množičnih in resnih kršitvah človekovih pravic.⁵¹ Izpostavljajo, da je interveniranje na osnovi človečnosti sicer implicitno, preko načel, katerim je OZN zavezana, zajeto v VII. poglavju kot ena od osnov za akcijo v primeru ogrožanja miru, kršitev miru in dejanj agresije, ki jih lahko pooblasti VS OZN. Določila za ukrepanje v primeru ogrožanja mednarodnega miru in

---

⁵¹ Med takimi avtorji so denimo Michael Reisman in Myres S. McDougal ter Richard B. Lillich (Knudsen 1999, 162).

varnosti, ki so navedena v 42. členu, solidaristi interpretirajo širše, v smislu, da se ta lahko nanašajo tako na varovanje držav kot tudi posameznikov kot vedno bolj uveljavljenih subjektov mednarodnega prava (Tesón 1988, 133; povzeto po Arend in Beck 1993; Knudsen 1999, 160).

Solidaristični pogled na doktrino humanitarne intervencije izpostavlja tudi, da so se države s pristopom k različnim konvencijam in sprejemom deklaracij s področja človekovih pravic obvezale k spoštovanju le-teh, kot jim nalagajo iz pogodb izhajajoče mednarodnopravne obveznosti. Ker so s tem človekove pravice postale mednarodna skrb, države niso več izvzete mednarodni kritiki in ukrepanju na tem področju, če svojih pogodbenih obvez ne bi izpolnjevale. Pri tem je pomembno, da je ista skupina solidaristov menila, da je v primerih, ko je VS blokiran in zaradi navzkrižja interesov ne more odločati, Generalna skupščina z resolucijo Združeni za mir⁵² pooblaščen za uporabo sile v humanitarne namene. Poleg tega so zagovorniki tega pogleda menili, da je taka pravica v primeru popolne blokade OZN podeljena tudi posameznim državam v skladu z zavezo v 56. členu Ustanovne listine. Svoje mnenje, ki se je nagibalo k ponovni vzpostavitvi običajne prakse humanitarne intervencije, so podkrepili tudi z navajanjem Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida kot kaznivega dejanja, ki ga je treba preganjati (Reisman in McDougal 1973, 174–5; povzeto po Knudsen 1999, 163).⁵³

Kakorkoli že, humanitarna intervencija je v tem obdobju s stališča večine piscev ostala nelegitimno sredstvo uporabe sile, kar bi lahko sklepali tudi iz neobstoječega mednarodnopravnega običaja v tem obdobju.

---

⁵² Resolucija Združeni za mir (Res. 377 A (V)) – *Uniting for Peace Resolution*, sprejeta v Generalni skupščini 3. novembra 1950. Resolucija 377 je bila od leta njenega sprejetja do danes uporabljena desetkrat in sicer v primeru sueške krize leta 1956, za končanje sovjetske intervencije na Madžarskem leta 1956, v primeru Libanona leta 1958, Konga leta 1960, Bližnjega vzhoda leta 1967, Afganistana leta 1980, Palestine leta 1980 in 1982, Namibije leta 1981, glede vprašanja okupiranega arabskega ozemlja leta 1982 in nazadnje leta 1997, ko je Generalna skupščina obravnavala nelegalne izraelske akcije v okupiranem Vzhodnem Jeruzalemu. Zadnji primer je še odprt, sestanek Generalne skupščine pa je bil glede tega primer nazadnje sklican 15. decembra 2006. (Generalna skupščina 2008).

⁵³ Reisman Michael in Myres S. McDougal. 1973. *Humanitarian Intervention to Protect the Ibos*. V *Humanitarian Intervention and the United Nations*, ur. Richard B. Lillich, 167–95. Charlottesville: University Press of Virginia.

3.2 Izbrani primeri humanitarnih intervencij v času hladne vojne

Čeprav vse kaže na to, da tako v pozitivnem kot tudi v običajnem mednarodnem pravu doktrina humanitarne intervencije med hladno vojno ni obstajala, nezanemarljivo število avtorjev (med drugim Abiew 1999; Garret 1999; Wheeler 2002) kot primere humanitarne intervencije v času hladne vojne navaja tri izmed mnogih primerov intervencij v notranje zadeve drugih držav in sicer intervencijo Indije v Vzhodnem Pakistanu (Bangladešu) leta 1971, Tanzanije v Ugandi leta 1979 ter intervencijo Vietnama v Kampučiji (Kambodži) leta 1979.

Čeprav se v nobenem od navedenih primerov intervenirajoče države pri svojem delovanju niso sklicevale na humanitarne motive (Schoenbaum 2006, 121), bi kot problematično z vidika kriterijev, ki naj bi se nanašali na opredeljevanje intervencije kot humanitarne, zlasti izpostavila intervencijo Vietnama v Kampučiji. Vietnam se v svojem opravičevanju intervencije v Kampučiji nikoli ni skliceval na humanitarne motive, temveč na zakonito uporabljeno pravico do samoobrambe. Zaradi zgodovine konfliktov med obema državama pa je upravičeno sklepati, da je imel Vietnam za interveniranje druge interese, kar se je odrazilo v postavitvi marionetne vlade po zrušenju Pol Potovega režima in dejanska vietnamska prisotnost na kampučijskem ozemlju še desetletje po končanju intervencije. Kljub prisotnosti elementa, značilnega za humanitarne intervencije, in sicer končanja kršitev človekovih pravic nedvomno množičnih razsežnosti, zaradi zgoraj omenjenih dejavnikov intervencije Vietnama v Kampučiji leta 1979 ne bom obravnavala kot primera humanitarne intervencije v času hladne vojne.⁵⁴

Poleg teh treh instanc intervencij, nekateri avtorji med intervencijami humanitarnega značaja navajajo tudi druge intervencije v tem obdobju, zlasti intervencijo Belgije v Kongu leta 1964 ter intervencijo ZDA v Dominikanski republiki leta 1965. Vendar je potrebno poudariti, da sta ti intervenciji, poleg uveljavljanja drugih prevladujočih strateških interesov, za svoj cilj imeli predvsem reševanje lastnih državljanov v tujini, zato jih na tem mestu ne bom obravnavala.

---

⁵⁴ Celso Fernando Tesón, eden najbolj vidnih zagovornikov doktrine humanitarne intervencije v naši dobi, intervencijo Vietnama v Kampučiji ne obravnava kot primera prakse držav na področju humanitarne intervencije (Arend in Beck 1993, 123).

3.2.1 Intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu (Bangladešu) leta 1971

Izvore nesoglasij med Indijo in Pakistanom, ki so kasneje vodili v vojno, lahko zasledimo že v razdelitvi post-kolonialne Indije leta 1947 na novi državi Indijo in Pakistan (Lillich in Hannum: 1995, 602; Wheeler 2002, 55). Pakistan je bil posledično razdeljen na dve geografski enoti, ki sta bili medsebojno oddaljeni več kot 1500 km. Poleg tega je bil Pakistan razdeljen tudi z etničnimi, kulturnimi in jezikovnimi razlikami (Arend in Beck 1993, 118; Abiew 1999, 113).

Ekonomska in politična dominacija Zahodnega Pakistana nad Vzhodnim se je proti koncu šestdesetih let vedno bolj kazala in nezadovoljstvo med prebivalci vzhodnega dela države je vedno bolj naraščalo (Lillich in Hannum 1995, 602). Na volitvah leta 1970 je v Vzhodnem Pakistanu z veliko večino zmagala liga Aswami, ki se je zavzemala za čim večjo avtonomijo Vzhodnega Pakistana, kar pa ni bilo pogodu zahodnemu Pakistanu, saj so se bali zahtev po secesiji. Po neuspešnih poskusih političnega reševanja nastale situacije, s katerimi je Zahodni Pakistan poskušal ohraniti ozemeljsko celovitost vzhodnega dela države, je vojska Zahodnega Pakistana 25. marca 1971 napadla Vzhodni Pakistan (Wheeler 2002, 56). Napad je imel brutalne razsežnosti za civilno prebivalstvo, saj je poleg smrti domnevno okoli enega milijona prebivalcev Vzhodnega Pakistana, sprožil tudi ogromen val beguncev, ki so zatočišče iskali v bližnji Indiji. Po indijskih ocenah se je do oktobra 1971 na indijsko ozemlje zateklo osem do deset milijonov beguncev (Türk 1984, 134).

Begunski pritisk na Indijo in na njeno gospodarstvo je tej onemogočal nevtralni položaj v konfliktu (Abiew 1999, 114). Indijski parlament je represijo v Pakistanu označil za situacijo genocidnih razsežnosti (Jackson 1975, 36; povzeto po Wheeler 2002, 57).⁵⁵ Indija je izrazila simpatije do stališč lige Aswami in ji celo dovolila ustanovitev vlade v izgnanstvu na indijskem ozemlju, vendar ni priznala neodvisnosti Vzhodnega Pakistana, ko jo je ta razglasil 10. aprila 1971 (Wheeler 2002, 58). Adams in Whitehead (1997, 234; povzeto po Wheeler 1999, 58)⁵⁶ pišeta, da je indijska premierka Indira Gandhi tajno urila in opremljala bengalske gverilske sile, ki so delovale iz baz na indijskem ozemlju.

Kakorkoli, resnost humanitarne situacije, ki je označena kot eden največjih eksodusov v vsej zgodovini človeštva (Türk 1984, 135), je klicala po hitrem ukrepanju. Kljub ugotovitvam Mednarodne komisije pravnikov (*International Commission of Jurists*), ki je poročala o hudih

---

⁵⁵ Jackson, Robert. 1975. *South Asian Crisis: India-Pakistan-Bangladesh*. London: Chatto & Windus for the International Institute of Strategic Studies.

⁵⁶ Adams Jad, Phillip Whitehead. 1997. *The Dynasty: The Nehru-Gandhi Story*. London: Penguin Books for the BBC.

kršitvah človekovih pravic v Vzhodnem Pakistanu, OZN niso podvzele ničesar, da bi jih preprečile. Indija je pred intervencijo pozvala k ukrepanju tudi v OZN, Generalni sekretar pa je na lastno iniciativo organiziral obsežno mednarodno pomoč, ki je rahlo olajšala begunsko situacijo (International Commission of Jurists 1972).

Generalna skupščina je v zvezi s humanitarno situacijo na podlagi poročila visokega komisarja OZN za begunce, na katerega se sklicuje v resoluciji 2789 (XXVI),⁵⁷ sprejela dve resoluciji, resolucijo 2790 A (XXVI)⁵⁸ in 2790 B (XXVI),⁵⁹ v katerih je podprla prizadevanja visokega komisarja OZN za begunce ter Generalnega sekretarja za reševanje begunske situacije ter podprla njuna prizadevanja za koordinacijo mednarodne pomoči in pozvala vse članice ter medvladne in nevladne organizacije, da povečajo svoja prizadevanja za olajšanje trpljenja beguncev.

Do mednarodne akcije pa vendarle ni prišlo, saj je bil VS zaznamovan z blokovskimi delitvami, kjer so ZDA in Kitajska podpirale Pakistan, Sovjetska zveza (SZ) pa Indijo. Odnosi med Indijo in Pakistanom so se medtem poslabšali ter 3. decembra 1971 izbruhnili v pravo vojno, ki je trajala dvanajst dni in se je končala z vdajo pakistanske vojske (Abiew 1999, 114).

VS OZN je situacijo obravnaval na dveh svojih sejah. Na prvi seji, 6. decembra 1971, je zaradi neenotnosti in nezmožnosti za sprejetje stališča, zadevo predal Generalni skupščini.⁶⁰ Pakistansko stališče je bilo, da je Indija izvedla agresijo na Pakistan z namenom, da bi razkosala njegovo ozemlje. Indija je v nasprotju s tem trdila, da bistvo problema leži v odnosu Pakistana do bangladeškega ljudstva, ki bi moralo biti vključeno v reševanje problema (Türk 1984, 136). Večina članic VS je v razpravi problem označila kot grožnjo mednarodnemu miru ter se zavzemala za takojšnje prenehanje sovražnosti ter umik oboroženih sil na svoja ozemlja. Večina zahodnih držav, vključno z ZDA in Kitajsko, je podpirala stališče, po katerem naj bi državi spor poskušali rešiti s pomočjo dobrih uslug Generalnega sekretarja ter mednarodno pomočjo za rešitev begunskega problema (Türk 1984, 136). SZ je podpirala indijsko stališče in se zavzemala za politično rešitev problema Vzhodnega Pakistana, OZN pa naj bi Pakistan pozvala, da preneha z nasiljem (Türk 1984, 136).

Generalna skupščina je nato 7. decembra sprejela resolucijo 2793 (XXVI),⁶¹ v kateri je pozvala Indijo in Pakistan k takojšnjemu premirju ter umiku svojih sil s tujega ozemlja. Prav

---

⁵⁷ Resolucija GS OZN 2789 (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971.

⁵⁸ Resolucija GS OZN 2790 A (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971.

⁵⁹ Resolucija GS OZN 2790 B (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971.

⁶⁰ Resolucija VS OZN 303 (1971), sprejeta 6. decembra 1971.

⁶¹ Resolucija GS OZN 2793 (XXVI), sprejeta 7. decembra 1971.

tako je pozvala obe strani k sodelovanju z Generalnim sekretarjem za reševanje begunske situacije in za čimprejšnji povratek beguncev na svoje domove.

VS OZN je nato znova obravnaval problem in 21. decembra 1971 sprejel kompromisno resolucijo 307 (1971), v kateri pa ni obsodil indijske intervencije, ampak zgolj zahteval, da premirje, do katerega je prišlo po pakistanski vdaji, traja ves čas umika oboroženih sil na svoja ozemlja, ki naj se izvrši čim prej. Türk (1984, 137) ugotavlja, da »/t/a intervencija pomeni indijsko diplomatsko zmago, saj posredno priznava njen vojaški uspeh in niti ne zahteva takojšnjega umika«.

Indijsko intervencijo v Vzhodnem Pakistanu so mnogi avtorji obravnavali kot zgleden primer humanitarne intervencije. Fonteyne (1974, 204) jo na primer obravnava kot najbolj čist primer prisilne individualne humanitarne intervencije, Tesón (1988, 207; povzeto po Chesterman 2001, 71) pa jo denimo poimenuje »skoraj čisti primer«.

Intervencija resnično spominja na klasične humanitarne intervencije, ki smo jih bili vajeni v okviru koncerta evropskih sil, saj je bila zaskrbljenost za okoli deset milijonov beguncev eden pomembnejših dejavnikov pri odločitvi za interveniranje. Pri navajanju razlogov za intervencijo se je Indija sklicevala na samoobrambo pred agresijo, ki jo je izvedel Pakistan ter na zaščito Bengalcev pred sistematičnimi in vztrajnimi kršitvami človekovih pravic s strani pakistanske vojske, medtem ko je ob istem času skušala rešiti problem več kot desetih milijonov bengalskih beguncev, ki so se zatekli na njeno ozemlje (Abiew 1999, 114).

SZ je podprla indijsko stališče ter ob tem izpostavila varnostni problem, ki so ga za Indijo predstavljali bengalski begunci. Države, ki so podpirale Pakistan, na čelu z ZDA in Kitajsko, so indijsko posredovanje označile kot kršenje načela ozemeljske celovitosti ter nevmešavanja v notranje zadeve druge države, obsodile pa so tudi indijsko podpiranje odcepitvenega gibanja v drugi državi (Abiew 1999, 116).

Kljub začetnemu poudarjanju humanitarnih razsežnosti krize in legitimiranju svojega dejanja na podlagi humanitarne intervencije v končnem uradnem zapisniku VS OZN Indija svojega posredovanja ni utemeljevala s humanitarnimi motivi, ampak s pravico do samoobrambe kot odgovoru na pakistansko agresijo (Arend in Beck 1993, 119; Wheeler 2002, 61). Slednjo je Indija interpretirala kot agresijo, ki je bila izvedena v obliki desetih milijonov beguncev, ki so prebegnili v Indijo in s tem obremenili njeno družbeno strukturo ter poslabšali njen ekonomski položaj, zagotoviti pa jim je morala tudi ozemlje za prebivanje (Wheeler 2002, 61).

Mnenja o indijski intervenciji so tako med pisci kot tudi v mednarodni skupnosti tistega obdobja, deljena. Zagovorniki so se seveda sklicevali na nedvomno prisotni humanitarni

problem, ki je terjal rešitev in so s tega stališča indijsko intervencijo sprejemali, čeprav je ta kot osnovo za interveniranje izpostavila druge motive. Tudi končni rezultat same intervencije, namreč neodvisnost Vzhodnega Pakistana oz. Bangladeša, je namreč v nasprotju z načeli humanitarne intervencije, ki naj ne bi bila naperjena proti politični neodvisnosti in ozemeljski celovitosti ciljne države. Tesón (1988, 206–7; povzeto po Abiew 1999, 117) indijsko intervencijo označuje kot akcijo nudenja pomoči ljudstvu, ki se bori za pravico do samoodločbe, ki je kolektivna človekova pravica, ter kot intervencijo s ciljem končati dejanja genocida, kar ustreza humanitarni intervenciji, oba vidika pa sta prisotna v indijskem primeru. Abiew (1999: 119–20) kot eno od možnih osnov za upravičevanje indijske intervencije navaja tudi nezmožnost VS OZN, da bi sprejel kakršnokoli odločitev, ki bi vodila v izboljšanje situacije.

Skeptiki opredeljevanja indijske intervencije v Pakistanu kot humanitarne intervencije zavračajo Tesónovo stališče ter poudarjajo druge prevladujoče strateške interese Indije pri reševanju situacije v Vzhodnem Pakistanu. Indija je bila kot večna nasprotnica Pakistana zelo zainteresirana za odcepitev Vzhodnega Pakistana, ker bi s tem zmanjšala grožnjo sosednje države ter si pridobila status vodilne države v regiji, poleg tega se je Indija želela znebiti ekonomskega bremena, ki ji ga je naložil pritok beguncev na njeno ozemlje in nenazadnje je želela s svojo intervencijo odgovoriti na pakistansko uporabo sile (Arend in Beck 1993: 119).

3.2.2 Intervencija Tanzanije v Ugandi 1979

Tanzanijska intervencija v Ugandi je končala barbarski diktatorski režim Idiija Amina, ki naj bi po poročilih organizacije Amnesty International v svojem osemletnem vladanju Ugandi dal pobiti okoli tristo tisoč ljudi (Arend in Beck 1993, 123; Wheeler 2002, 111). Kljub temu vzroki za tanzanijsko intervencijo niso bili človekoljubne narave. Med državama so že leta pred posredovanjem vladale napetosti, ki so se stopnjevale v številne obmejne spopade (Tesón 1988, 159; povzeto po Arend in Beck 1993, 119). Neposredni vzrok za intervencijo pa je predstavljal ugandski vdor in okupacija dela tanzanijskega ozemlja oktobra 1978, na katerega je Tanzanija odgovorila s protinapadom na osnovi pravice do samoobrambe ter aprila 1979 zrušila Aminov režim.

Tanzanijski predsednik Julius Nyerere je izražal neodobravanje do Aminovega režima vse od Aminovega prihoda na oblast leta 1971, ko je ta z oblasti zrušil Nyererejevega prijatelja in socialističnega revolucionarja Miliona Oboteja, ki je bil demokratično izvoljen. Tanzanijski

predsednik je Oboteju in skupini njegovih podpornikov, ki jih je sestavljalo okoli tisoč vojakov, ponudil zatočišče v Tanzaniji ter jim kasneje omogočil propadlo invazijo na Ugando (Wheeler 2002, 112). Obe državi sta nato leta 1972 podpisali sporazum, v katerem sta se zavezali k nenapadanju, a je Nyerere kot edini afriški voditelj nadaljeval s kritiko Aminovega režima in njegovih brutalnih kršitev človekovih pravic ter verjel, da bi morala načela Organizacije afriške enotnosti (OAE) prav tako kot red varovati tudi pravico (Thomas 1985, 92; povzeto po Wheeler 2002, 113).⁶²

Po ugandskem vdoru in okupaciji tisoč kvadratnih kilometrov tanzanijskega ozemlja, na katerem je ugandska vojska plenila vse po vrsti ter ubila in izgnala veliko število prebivalstva, je Tanzanija zavrnila libijsko in nigerijsko ponudbo za mediacijo v sporu ter se začela pripravljati za oboroženi protinapad (Wheeler 2002, 114). Zaradi splošno slabega ekonomskega položaja v državi, je moral tanzanijski predsednik pred svojim prebivalstvom upravičiti svoj ambiciozni projekt. Wheeler (2002, 114) ugotavlja, da je hotel Nyerere z intervencijo maščevati zločine Aminovih vojakov nad tanzanijskim prebivalstvom, obenem pa je s strmoglavljenjem Aminovega režima hotel poskrbeti za odstranitev morebitne bodoče vojaške grožnje Tanzaniji.

Nyerere je OAE pozval k obsodbi Aminove okupacije tanzanijskega ozemlja ter zahteval, da se pravila Ustanovne listine OAE spremenijo tako, da ne bi več ščitila tistih voditeljev, ki množično kršijo človekove pravice lastnega prebivalstva. Ker znotraj OAE ni bilo premikov, saj so se vse države trdno oklepale težko izborjenega načela ozemeljske suverenosti, je Nyerere skupaj z Obotejem in skupino ugandskih disidentov organiziral vojsko za napad na Ugando (Wheeler 2002, 116).

Tanzanija svojega posredovanja nikoli ni utemeljevala na izključno humanitarni osnovi, je pa v kasnejši fazi med pridobitvami svojega posredovanja izpostavila tudi izboljšanje razmer za ugandske prebivalce kot posledico padca zloglasnega režima. Problem s katerim se je srečeval Nyerere pri upravičevanju svoje intervencije je bil v tem, da je Tanzanija s tem kršila dve od temeljnih načel OAE, in sicer načelo neintervencije v notranje zadeve držav ter načelo spoštovanja suverenosti in ozemeljske celovitosti držav, ki sta zapisana v 3. členu Ustanovne listine OAE,⁶³ kršenje prav istih načel pa je Tanzanija ob njeni invaziji očitala Ugandi. Nyerere je bil v zvezi z načeli OAE zelo načelen – kljub temu da je obsojal ravnanje Amina

---

⁶² Thomas, Caroline. 1985. *New States, Sovereignty and Intervention*. Aldershot: Gower.

⁶³ Ustanovna listina Organizacije afriške enotnosti – *Organization of African Unity Charter*, sprejeta 25. maja 1963 v Addis Abebi s strani predstavnikov 32 držav.

na področju človekovih pravic, pa ni bil pripravljen trditi, da množične kršitve človekovih pravic opravičujejo oboroženo intervencijo drugih držav (Wheeler 2002, 118).

Nyrere je pri končnem opravičevanju tanzanijske intervencije izpostavil dejanje samoobrambe za preprečitev druge ugandske invazije v Tanzanijo, nato maščevanje za Aminovo nezakonito zasedbo tanzanijskega ozemlja in mučenje tanzanijskega prebivalstva ter nenazadnje pomoč silam v izgnanstvu, ki so posredovale v Ugandi (Wheeler 2002, 120–1). Nyerere se je podobno kot Vietnam pri intervenciji v Kampučiji skliceval na teorijo dveh vojn, ki naj bi potekali hkrati. Prva vojna je bila tanzanijska samoobrambna vojna, druga pa naj bi bila vojna ugandskih disidentov, ki so želeli strmoglaviti Amina (Ronzitti 1985, 103–4; povzeto po Chesterman 2001, 78; Arend in Beck 1993, 123; Lillich in Hannum 1995, 77).⁶⁴ S tem naj bi se Tanzanija izognila obsodbam za kršenje načel Ustanovne listine OAE in na mednarodnopravno sprejemljivi osnovi opravičila svojo intervencijo v Ugandi.

Razen nekaterih bojazni afriških voditeljev, da bi tovrstna intervencija lahko postavila legitimno osnovo za interveniranje v notranje zadeve držav, tanzanijska intervencija nikoli ni bila izrazito obsojana, nekakšno implicitno priznanje s strani mednarodne skupnosti pa bi ji lahko pripisali tudi z dejstvom, da je bila nova vlada, ki je bila vzpostavljena po padcu Idiija Amina, zelo hitro priznana. Tanzanijska akcija prav tako nikoli ni doživela obravnave v VS ali v Generalni skupščini OZN, mogoče zato, ker Tanzanija ni bila del geopolitičnega konflikta med velikimi silami (Wheeler 2002, 123). Tudi afriški voditelji so ostali tihi, čeprav so verjetno po tistem odobravalih rezultat tanzanijske intervencije, a je z morebitnim odobravanjem niso želeli priznati kot legitimno izjemo pravilom zapisanim v Ustanovni listini OAE (Wheeler 2002, 135).

Kljub odsotnosti deklariranega humanitarnega motiva za interveniranje se mnogi analitiki strinjajo, da bi lahko tanzanijsko intervencijo v Ugandi izpostavili kot primer humanitarne intervencije, saj je bil njen končni rezultat prenehanje množičnega kršenja človekovih pravic, ki je bilo značilno za Aminov režim (Arend in Beck 1993, 125). V prid ji govori tudi dejstvo, da Tanzanija ni imela ambicij po prilastitvi ugandskega ozemlja. Tesón (1988, 167–8; povzeto po Arend in Beck 1993, 125) tako v tanzanijski intervenciji vidi precedens, ki potrjuje zakonitost humanitarne intervencije v določenih primerih.

---

⁶⁴ Ronzitti, Natalino. 1985. *Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*. Dordrecht: Martinus Nijhoff.

3.3 Zaključki o položaju doktrine humanitarne intervencije v času hladne vojne

Negativen odnos do doktrine humanitarne intervencije v obdobju po sprejetju Ustanovne listine Združenih narodov ter do konca hladne vojne, tako v mednarodnopravnem običaju kot v pisanju velike večine mednarodnopravnih strokovnjakov, bi lahko pripisali kodificiranju običih mednarodnopravnih načel neintervencije ter državne suverenosti v Ustanovni listini ter hladnovojnim napetostim med obema blokoma.

Kot je vidno tudi v obeh obravnavanih primerih, so države svoje intervencije upravičevale s sklicevanjem na 51. člen Ustanovne listine OZN, torej v mednarodni skupnosti sprejemljivo načelo samoobrambe.

Še zlasti afriške države, ki so si neodvisnost od svojih kolonizatorjev pridobile večinoma šele v desetletjih po drugi svetovni vojni in države vzhodnega bloka, ki so bile s strani zahodnih držav pogosto kritizirane na področju stanja človekovih pravic, so bile odkrito kritične do doktrine humanitarne intervencije kot izjeme načelu neintervencije v notranje zadeve držav. Zagovarjanje nedotakljivosti načel zapisanih v členih 2(4) in 2(7) Ustanovne listine pa je bila skupno vsem članicam Združenih narodov.

Množične kršitve človekovih pravic genocidnih razsežnosti v času hladne vojne niso upravičevale intervencije s strani tretjih držav niti na unilateralni, niti na kolektivni osnovi. Kolektivno ravnanje pa je bilo v blokovski razdeljenem VS tako ali tako onemogočeno, saj je ena od obeh velesil v dejanjih druge vedno videla uresničevanje lastnih strateških interesov, ki jih je bilo potrebno onemogočiti.

4. 'RENESANSA' HUMANITARNE INTERVENCIJE V OBDOBJU PO HLADNI VOJNI

V obdobju po koncu hladne vojne je na področju odnosa do doktrine humanitarne intervencije prišlo do pomembnega premika. O tem priča vrsta intervencij, ki so bile utemeljene s humanitarnimi motivi in so bile izvedene med leti 1990 in 1999, tako unilateralnih kot multilateralnih, pooblaščenih in nepooblaščenih s strani VS Združenih narodov. V tem delu diplomskega dela bom, preko študij izbranih primerov humanitarnih

intervencij v devetdesetih letih, poskušala pojasniti, kaj je botrovalo takemu premiku v razumevanju humanitarne intervencije – od popolnega hladnovojnega zavračanja, do uporabe humanitarnih motivov kot legitimnih motivov za pooblastitev vojaške akcije po VII. poglavju Ustanovne listine OZN.

V naslednjih podpoglavjih bom tako obravnavala pet najbolj reprezentativnih humanitarnih intervencij, ki so se zgodile v 90-ih letih dvajsetega stoletja in sicer intervencije v Iraku, Somaliji, BIH, Ruandi ter na Kosovu.

4.1 Intervencija v Iraku leta 1991

Humanitarna intervencija v severnem Iraku postavlja precedens intervencijam, ki so sledile v naslednjem desetletju. Je prva humanitarna intervencija po hladni vojni, v kateri so sodelovale bivše blokvske nasprotnice. Ima pa še nekatere pomembne značilnosti, ki so zaznamovale humanitarno intervencijo v post-hladnovojnem obdobju (Weiss in Collins 2000, 77–9).

Ozadje humanitarne intervencije v severnem Iraku, ki so jo leta 1991 izvedle zavezniške sile v korist preganjanemu kurškemu prebivalstvu, je potrebno postaviti in obravnavati v kontekstu zalivske vojne. Povod za slednjo je bila iraška okupacija Kuvajta 2. avgusta 1990. Iraški napad na Kuvajt je VS OZN obravnaval že isti dan ter sprejel resolucijo 660 (1990),⁶⁵ v kateri je napad obsodil ter zahteval umik iraških sil iz Kuvajta. Že na svojem naslednjem sestanku, 6. avgusta 1990, je VS sprejel novo resolucijo 661 (1990) in na osnovi iraškega neizpolnjevanja zahtev iz resolucije 660 odredil ekonomske sankcije proti Iraku. Vprašanje iraške okupacije Kuvajta je bilo na dnevnem redu VS vse do aprila, leta 1991. V tem času je VS sprejel štirinajst resolucij, ki se nanašajo neposredno na konflikt. V resoluciji 678 (1990)⁶⁶ je VS postavil Iraku še zadnji ultimat, da začne izpolnjevati zahteve, postavljene v resoluciji 660, ter države članice pooblastil, da lahko uporabijo vsa potrebna sredstva za uveljavljanje resolucije 660 in obnovitev mednarodnega miru in varnosti na območju, če Irak do 15. januarja 1991 ne bo začel izpolnjevati zahtev. Temu ultimatu je 16. januarja 1991 sledila intervencija zavezniških sil v imenu Združenih narodov, ki so jih vodile ZDA v operaciji

---

⁶⁵ Resolucija VS OZN 660 (1990), sprejeta 2. avgusta 1990.

⁶⁶ Resolucija VS OZN 678 (1990), sprejeta 29. novembra 1990.

znani pod imenom Puščavski vihar. Iraške sile pod vodstvom Sadama Huseina so bile konec februarja premagane in so se morale umakniti s kuvajtskega ozemlja.

Spodbujeni z velikim porazom iraške vojske, šiitsko vstajo na jugu Iraka in spodbudami zahodnih voditeljev so se Kurdi s severa države odločili poprijeti za orožje ter izkoristiti situacijo, v kateri se je znašel močno oslabljeni Irak, ter tako uresničiti stare sanje neodvisne države Kurdistan (Knudsen 1999, 170). V končni fazi zalivske vojne so Kurdi marca leta 1991 na severu države izkoristili oslabljenost iraškega režima, ki je doživel velik poraz v zalivski vojni, poleg tega pa je moral zadušiti še vstajo šiitov na jugu države. Naredili so nekaj pomembnih vojaških premikov in v nekaj tednih nadzorovali skoraj celotno območje iraškega dela Kurdistanu.

Zgodovina kurdskih uporov proti bagdaskim oblastem izvira že iz časov pred zalivsko vojno. Zaznamovana je z dolgoletno politiko arabske kolonialne nadvlade ter odrekanjem kurdske pravice do samoodločbe, ki je postala aktualno vprašanje po razpadu Otomanskega imperija (Abiew 1999, 145).⁶⁷ Njihovi kasnejši upori v šestdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja so bili krvavo zatrti s strani vladajočega režima. Od leta 1985 dalje je vlada Sadama Huseina izvajala sistematičen program uničevanja kurdskih mest in vasi ter uporabljala strupeni plin za iztrebljanje kurdskega prebivalstva (Beres 1993, 345; povzeto po Abiew 1999, 146).⁶⁸

Sadam Husein je želel, po porazu na mednarodnem prizorišču, znova vzpostaviti oblast nad celotno državo in je, po zadužitvi vstaje na jugu države konec marca izvedel glavno ofenzivo na kurdski severni del. Sadamove sile so kmalu prevzele nadzor, slabo opremljeni uporniki so bili prisiljeni zbežati v hribe proti Turčiji in Iranu. Kot povračilo so Sadamove sile napadle in razdejale civilne tarče in izvajale masakre nad prebivalstvom. Ocenjujejo, da je okoli en milijon in pol kurdskega prebivalstva, kar predstavlja kar polovico v Iraku živečih Kurdov, v strahu pred povračilnimi dejanji Sadamove vojske sledilo upornikom in se zateklo v hriboviti predel ob iraško-turški meji. Humanitarna kriza je bila tako neizbežna, saj se je milijon in pol ljudi znašlo v mrazu v hribih, brez hrane, zdravil in zavetišča, izpostavljeni so

---

⁶⁷ V mirovni pogodbi iz Sèvres, sklenjeni 10. avgusta 1920 med zavezniki in v prvi svetovni vojni premagano Turčijo, je bila Kurdom v členih 62. do 64. obljubljen država Kurdistan. Ker pogodba nikoli ni stopila v veljavo, je bila 24. julija 1923 nadomeščena s pogodbo iz Lausanne, v kateri kurdska država ni več omenjena.

⁶⁸ Beres, Louis Rene. 1993. Iraqi Crimes and International Law: The Imperative to Punish. *Denver Journal of International Law* 21: 335–61.

bili tudi zračnim napadom iraških helikopterjev. Število smrtnih žrtev je znašalo tudi tisoč na dan (Freedman in Boren 1992, 48; povzeto po Knudsen 1999, 172; DiPrizio 2002, 24).⁶⁹

Razsežnosti položaja, v katerem so se znašli kurdski begunci, in nevzdržnost razmer, v katerih so bili prisiljeni bivati, je bila že od samega začetka krize pred očmi vsakega televizijskega gledalca na Zahodu. Pomembna značilnost, ki je prisotna pri vseh intervencijah po hladni vojni, in ki je imela pomemben vpliv na samo odločitev vlad, da intervenirajo zaradi množičnih kršitev človekovih pravic, je prav obsežno medijsko spremljanje dogajanja. Države si niso več mogle zatiskati oči pred obstoječimi grozodejstvi ali pred resnostjo situacije, če že ne zaradi lastnih etičnih pomislekov, potem zaradi pritiska javnosti v lastni državi.

V primeru Iraka so bili ravno javna razprava v zahodnih državah, zahteve nevladnih organizacij ter iz tega izhajajoč mednarodni pritisk s strani Velike Britanije, Francije in Turčije odločilni dejavniki pri prepričevanju Washingtona, da odstopi od svoje neintervencionistične politike, ki jo je bil prevzel po zmagi nad Irakom v zalivski vojni, ko je takratni ameriški predsednik George Bush dejal, da se ne namerava vmešavati v notranje konflikte, ki so bili takrat že prisotni v Iraku (Knudsen 1999, 173).

Zainteresiranost za delovanje pri preprečevanju humanitarne katastrofe v Iraku se je kmalu pokazala v VS, ki se je na pobudo Turčije in Francije sestal 5. aprila 1991 ter sprejel resolucijo 688 (1990),⁷⁰ v kateri obsoja represijo kurdskega prebivalstva, ki jo vidi kot ogrožanje mednarodnega miru in varnosti v regiji. Od Iraka zahteva, da takoj konča represijo ter dovoli takojšen dostop mednarodnih humanitarnih organizacij na področje. Hkrati Generalnega sekretarja pooblasti za uporabo vseh razpoložljivih sredstev za pomoč tistim v humanitarni krizi, k prispevanju k temu cilju pa pozove tudi vse humanitarne organizacije. Ravno ta resolucija je bila kasneje s strani intervenirajočih držav uporabljena kot pravna osnova za upravičevanje njihove intervencije. Pri tem je potrebno omeniti, da se resolucija v nobeni točki ne sklicuje na VII. poglavje Ustanovne listine in torej ne vsebuje dovoljenja za uporabo sile kot sredstva za izvrševanje svojih določil (Knudsen 1999, 174–80; Abiew 1999, 152–3; Wheeler 2002, 166).

Na podlagi resolucije 688 (1990) je bila posledično izvedena humanitarna operacija *Provide comfort*, ki je v dveh tednih iz zraka razdelila šest tisoč ton potrebnih sredstev in s tem znatno olajšala humanitarno krizo. Vendar to ni preprečilo iraških napadov na kurdske civiliste in tudi ni prispevalo k umiku kurdskih beguncev iz njihovih gorskih pribežališč. K

---

⁶⁹ Freedman, Lawrence in David Boren. 1992. Safe havens for Kurds in post-war Iraq. V *To loose the bands of wickedness. International intervention in defence of human rights*, ur. Nigel S. Rodley, 43–92. London: Brassey's.

⁷⁰ Resolucija VS OZN 688 (1991), sprejeta 5. aprila 1991.

nadaljevanju agonije ljudi v gorah so prispevali tudi Turki, ki so v strahu pred valom beguncev zaprli svojo mejo z Irakom (Freedman in Boren 1992, 49 in 51; povzeto po Knudsen 1999, 174).

Kljub temu so bili prav Turki tisti, ki so v mednarodni skupnosti vztrajali pri drugačnem konceptu reševanja begunske krize. Vprašanje se je znašlo tudi na evropskem dnevnem redu in angleški premier John Major je predlagal oblikovanje varnega območja za Kurde v severnem Iraku, da bi te tako spodbudili k vrnitvi na svoje domove. Tudi ZDA so kmalu sprejele tako obliko intervencije, predsednik Bush pa se je ob imenovanju razlogov za interveniranje skliceval zgolj na humanitarne motive (Knudsen 1999, 175–6).

Koalicija trinajstih držav je za izvajanje operacije, v kateri so prisili k umiku vse iraške oborožene sile z varovanega območja, poslala skoraj trideset tisoč svojih oboroženih sil in civilnega osebja (Tesón 1996, 345).⁷¹ Komaj mesec dni po začetku operacije, 13. maja 1991, so koalicijske enote poveljstvo nad operacijo predale Visokemu predstavniku OZN za begunce, zadnje zavezniške sile pa so se v Turčijo umaknile 15. julija 1991. Nadomestile so jih varnostne sile OZN (Tesón 1996, 346). Kljub umiku zavezniških enot iz Iraka julija 1991 je bila velika količina stalno pripravljenih vojaških sil pozicionirana v vojaških bazah v Turčiji kot grožnja Huseinovemu režimu pred morebitnim ponovnim poskusom represije Kurdov (Knudsen 1999, 177).

Avtorji,⁷² ki so pisali o intervenciji v Iraku, se strinjajo o humanitarnem značaju intervencije in interesu zavezniških sil, da končajo človeško trpljenje ter preprečijo še večjo humanitarno katastrofo. Kljub mednarodnemu strinjanju, da je za preprečitev humanitarne krize večjih razsežnosti v Iraku potrebna uporaba oborožene sile, Tesón (1996, 346) piše, da razširitev operacije *Provide comfort* v mednarodni skupnosti ni bila sprejeta kot popolnoma legitimna. Prav zato je humanitarna intervencija v severnem Iraku v mednarodni skupnosti obravnavana kot primer intervencije, ki ni bila pooblaščen s strani VS OZN. Intervenirajoče države so se namreč pri svojem delovanju sklicevale na resolucijo VS 688 (1991), ki je v svojem besedilu sicer omenila grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, ki jo predstavlja humanitarna situacija v Iraku, ni pa vključevala uporabe sile po VII. poglavju Ustanovne listine. Intervenirajoče države so »izraz 'humanitarna organizacija', ki je omenjen v resoluciji

---

⁷¹ Največ oboroženih sil, kar 18 285, so prispevale ZDA, medtem ko so ostale države prispevale preostalih 10 962 mož, od tega največ Velika Britanija in sicer 4192. Oborožene sile niso bile edine enote, ki so sodelovale pri tej operaciji, saj je 30 držav prispevalo humanitarno pomoč, 54 nevladnih organizacij pa je tudi ponudilo pomoč oz. sodelovalo v operaciji (Tesón 1996: 345–6).

⁷² Tesón (1996), Knudsen (1999), Abiew (1999), Wheeler (2002).

688 (1990) interpretirale tako, da vključuje uporabo sile z omejenim in specifičnim namenom humanitarne pomoči« (Tesón 1996, 345).

Generalni sekretar OZN de Cuéllar je pred razširitvijo operacije menil, da tovrstna intervencija potrebuje podlago v novi resoluciji VS ali pristanek iraških oblasti, a je septembra leta 1991 v svojem poročilu Generalni skupščini dejal »/da/ je vedno bolj razširjeno mnenje, da nevmesavanje v notranje zadeve držav ne more biti smatrano kot zaščitna pregrada za katero bi se lahko človekove pravice množično ali sistematično nekaznovano kršile« (Generalni sekretar 1991, 5). Tesón (1996, 347) meni, da tako pojmovanje suverenosti v govoru Generalnega sekretarja pomeni pomemben korak za OZN pri sprejemanju humanitarne intervencije kot načela mednarodnega prava.

Čeprav vojaška intervencija ni imela eksplicitne pooblastitve VS OZN, je v očeh opazovalcev in avtorjev, ki so o njej pisali, uživala visoko stopnjo legitimnosti. Intervenirajoče države so se pri svojem delovanju ves čas sklicevale na humanitarno katastrofo, ki je v tem času nihče ni mogel zanikati. Poleg tega so ves čas poskušali vključiti v sodelovanje tudi Združene narode. K večji legitimnosti intervencije v očeh mednarodne skupnosti je zelo prispevalo tudi kolektivno delovanje in dejstvo, da so bile ZDA, ki so, sodeč po preteklih izkušnjah, najbolj pristranski akter, ko pride do uresničevanja lastnih interesov, sprva za intervencijo zelo nezainteresirane in so po uspehu v zalivski vojni zatrjevale, da se v iraške notranje zadeve ne bodo vmešavale. Nenazadnje pa je bil eden pomembnih dejavnikov, ki je prispeval k večji legitimnosti intervencije v očeh mednarodne skupnosti, dejstvo, da so se koalicijske sile zelo kmalu umaknile z iraškega ozemlja in nadzor nad varnimi območji prepustile silam pod nadzorom OZN.

Kljub nekaterim zadržkom posameznih držav že pri sprejemanju resolucije 688 (1991), intervencija zaveznikov v Iraku v mednarodni skupnosti ni bila smatrana kot dejanje, ki bi omajalo mednarodni red, Knudsen (1999, 189) jo tako označi kot »primer mednarodne človekoljubne solidarnosti«.

4.2 Intervencija v Somaliji

Za razliko od intervencije v severnem Iraku, je imela intervencija Združenih narodov v Somaliji podlago v resoluciji VS OZN in je kot taka prva intervencija, pri kateri se je VS za

uporabo sile po VII. poglavju skliceval na humanitarne motive (Wheeler 2002, 172; Knudsen 1999, 203).

Vzroke za humanitarno krizo v Somaliji lahko iščemo v 21-letni vladavini predsednika Siada Barreja, ki je uničil vse neodvisne institucije v državi ter spodbujal regionalna rivalstva med klani, da bi se tako obdržal na oblasti. Do leta 1977 je bila njegov tesen podpornik SZ, nato so ga celo desetletje podpirale ZDA, dokler na koncu osemdesetih let niso začele izražati močne kritike nad njegovimi izjemno brutalnimi načini zatiranja vstaj in uporov, kar je posledično prekinilo ameriško vojaško in tudi ekonomsko pomoč (HRW 1992).

Proti koncu osemdesetih se je Barre soočal z naraščajočim oboroženim odporom opozicijskih skupin, ki so do januarja 1991 prevzele nadzor nad večino države, Barre pa je zapustil državo (Knudsen 1999, 190). Kmalu zatem je v Somaliji izbruhnila nova državljanska vojna, tokrat med vojskujočimi se klani, ki so si vsi hoteli zagotoviti oblast v državi. Po celi državi je vladalo splošno stanje kaosa in brezvladja in v teh okoliščinah so se bojujoče strani posluževale prav vseh sredstev, tudi pobijanja civilistov in plenjenja imetja. Sredi leta 1992 je Somalijo prizadela še huda suša, ki je še poslabšala humanitarno situacijo, saj so bili ljudje v stanju anarhije in institucionalnega kolapsa na milost in nemilost prepuščeni ropajočim klanom. ICRC (*International Red Cross Committee* – Mednarodni odbor rdečega križa) je 5. marca 1992 na mednarodno skupnost naslovil prošnjo za pomoč Somaliji za preprečevanje humanitarne katastrofe, s čimer je hotel k ukrepanju spodbuditi tudi OZN (HRW 1992). Do leta 1992 je skoraj 4,5 milijonom ljudi, kar je več kot polovica celotne populacije, grozila smrt zaradi izstradanja, podhranjenosti in različnih bolezni. Umrlo je približno 300 tisoč ljudi, 2 milijona je bilo nasilno izseljenih s svojih domov po Somaliji ali po sosednjih državah (DPI UN 1997).

VS OZN je na svojem 3039. sestanku, kot odgovor na pismo somalijskega predstavnika v OZN, 23. januarja 1992 sprejel resolucijo 733 (1992), v kateri je izrazil zaskrbljenost nad razvojem situacije, ki bi lahko ogrozila mednarodni mir in varnost. Pozval je k sodelovanju držav in mednarodnih organizacij z Generalnim sekretarjem pri organiziranju humanitarne pomoči in, sklicujoč se na VII. poglavje Ustanovne listine, uvedel embargo na dostavo orožja in vojaške opreme v Somalijo.

V resoluciji 746 (1992) z dne 17. marca VS OZN zahteva od Generalnega sekretarja, da nadaljuje s humanitarnimi prizadevanji v Somaliji ter uporabi vsa razpoložljiva sredstva za naslavljanje potreb prizadetega prebivalstva v Somaliji, podpre pa tudi odločitev Generalnega sekretarja, da v Somalijo takoj pošlje tehnično ekipo, ki bi razvila načrt za neovirano dostavo humanitarne pomoči ter poročala VS. Z resolucijo 751 (1992), sprejeto 24. aprila 1992, VS

pooblasti odpošiljanje petdesetih opazovalcev ZN in varnostnih enot, ki bi nadzirali premirje v Mogadišu in zavarovali dostavljanje humanitarne pomoči, v operaciji pod imenom *United Nations Operation in Somalia* (UNOSOM). UNOSOM je bila prva enota v zgodovini OZN, ki je bila ustanovljena s prvotnim namenom omogočanja dostave humanitarne pomoči civilnemu prebivalstvu (Grey 2004, 222). Vojskujoče se frakcije so do sredine junija privolile v namestitve neoboroženih opazovalcev, a so se humanitarne razmere za večino somalijskega prebivalstva še naprej poslabševale in Generalni sekretar Boutros Boutros Ghali je zahodne države obtožil, da jih bolj zanima vojna na Balkanu kot pa humanitarna tragedija v Somaliji, ki naj bi jo ignorirali tako kot preostalo Afriko (Clark 1993, 116; Grey 2004, 222).

Kot odziv na to pripombo, je bil kmalu vzpostavljen zračni most za preskrbo s humanitarno pomočjo (z resolucijo VS 767 (1992)).⁷³ Clark (1993, 119) navaja, da je bil primer Somalije v mednarodni skupnosti tudi medijsko zapostavljen ter da je šele z obiskom somalijskih begunskih taborišč s strani ameriškega veleposlanika v Keniji ameriški predsednik postal pozoren na somalijsko krizo in je začel hitro ukrepati s pošiljanjem obsežne količine humanitarne pomoči. Vendar ta nenadni preobrat v ameriški zunanji politiki po več mesecih zapostavljanja somalijske humanitarne katastrofe ni ostal brez kritik in pomislekov o resnično humanitarnih motivih ZDA, saj so se v ZDA bližale predsedniške volitve. Kot trdi Clark (1993, 120) je, kljub dvomljivim motivom, ameriško ukrepanje vplivalo na dinamiko mednarodnega odziva na Somalijo ter spodbudilo osramočene donatorske države k bolj odločnemu pristopu.

VS je na podlagi poročila Generalnega sekretarja v resoluciji 775 (1992) z 28. avgustom 1992 pooblastil razširitev humanitarne operacije v Somaliji in tja napotil 500 pripadnikov mirovniških enot. Z njihovo napotitvijo so se strinjali tudi poveljniki vodje frakcij, a so bile enote ob prihodu v Mogadiš kljub temu izolirane in niso mogle izvajati svojih nalog varovanja dostave humanitarne pomoči. Slednje so večinoma razgrabile različne bojujoče se frakcije in le majhen delež te pomoči je dejansko prispel do prebivalstva, kateremu je bila namenjena (Knudsen 1999, 193).

Soočen z nespremenjeno situacijo v Somaliji, je VS 25. novembra Generalnega sekretarja zaprosil za specifična priporočila za izboljšanje situacije v Somaliji in ta je čez štiri dni v svojem odgovoru navedel pet konceptov, med katerimi je bil tudi predlog, ki ga je VS 3. decembra 1992 sprejel v resoluciji 794 (1992). V njej je, sklicujoč se na neznosnost humanitarne situacije v Somaliji na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine OZN države

---

⁷³ Resolucija VS OZN 767 (1992), sprejeta 24. julija 1992.

članice pooblastil, da »uporabijo vsa razpoložljiva sredstva, da čim prej vzpostavijo varno okolje za humanitarne operacije v Somaliji«. Tako je bila pod oveljstvom ZDA ustanovljena UNITAF (*Unified Task Force*), intervencija pod nazivom '*Operation restore hope*' pa je bila sprožena 9. decembra 1992 (Knudsen 1999, 194). Pooblastilo te operacije predstavlja še en mejnik za OZN na področju humanitarne intervencije, saj je bila po VII. poglavju Ustanovne listine tako prvič pooblaščen uporaba sile za humanitarne namene v državljanski vojni (Grey 2004, 222).

Kljub visokim pričakovanjem, rezultati, ki jih je dosegla operacija pod okriljem UNITAF-a, niso bili zelo spodbudni. Knudsen (1999, 196) navaja, da je UNITAF na svojem vrhuncu sestavljalo 37–38 tisoč enot (v glavnem ameriških vojakov), in da je do poletja 1993 znatno prispeval k izboljšanju situacije v Somaliji, saj je onemogočil nadzor rivalskih klanov nad preskrbovalnimi potmi ter omogočil, da je humanitarna pomoč prišla do tistih, katerim je bila namenjena. Kritiki so UNITAF očitali predvsem njegov omejen obseg delovanja, saj je operacija zagotavljala le zavarovanje preskrbovalnih poti za dostavo humanitarne pomoči pred lokalnimi milicami, ne pa tudi dolgoročne rešitve somalijske krize, ki bi vključevala razorožitev bojujočih se frakcij in vzpostavitev enotnih somalijskih policijskih enot ter bi pokrivala tudi sever države. Poleg tega je UNITAF deloval sočasno kot že prej ustanovljeni UNOSOM in je pokrival le 40 % somalijskega ozemlja. Kljub mnenju Generalnega sekretarja, da bi moral imeti UNITAF širši obseg delovanja, je ameriško poveljstvo take predloge zavrnilo, ker naj bi ovirali misijo (Knudsen 1999, 197).

UNITAF je svoja pooblastila predal misiji UNOSOM II (*United Nations Operation in Somalia II*) – razširjeni verziji misije UNOSOM, ki je bila ustanovljena z resolucijo VS 814 (1993) 26. marca 1993. Ta je bila zastavljena bolj ambiciozno kot UNITAF. Njen mandat je vključeval vse predloge, ki jih je navedel Generalni sekretar v svojem poročilu 3. marca 1993, katerih namen je bil najti trajno humanitarno in politično rešitev za Somalijo. Pooblastila UNOSOM II so med drugim vključevala zagotavljanje humanitarne pomoči, povrnitev beguncev na njihova bivališča, obnovitev državnih institucij in pomoč pri politični spravi, pomoč pri vzpostavitvi somalijskih policijskih enot ter razvijanje programa za odstranjevanje min (Res. VS OZN 814 (1993)). Mnogi opazovalci, med njimi tudi Crocker (1995, 5), kritizirajo tak pristop Združenih narodov kot preveč ambiciozen in obsojen na propad, saj je vključeval obnovitev političnih institucij v okolju, ki ni bilo zrelo za tak pristop.

Nekaj mesecev po prevzemu svojih nalog je misija UNOSOM izkusila prve težave, ko je bilo med opravljanjem delovnih nalog v zasedi v Mogadišu ubitih in nato masakriranih 24 vojakov ZN (Knudsen 1999, 198). Kljub obsodbi napada s strani VS (Resolucija VS OZN

837 (1993))⁷⁴ se je situacija le poslabševala, misija pa je doživela še več napadov. V sestrelitvi dveh ameriških helikopterjev 3. oktobra 1993 je življenje izgubilo 18 ameriških vojakov (Tesón 1993, 350). Njihova telesa so bila tako kot v prvem primeru masakrirana, kar je imelo zelo negativen vpliv na ameriški angažma v Somaliji kot tudi na celotno misijo.

Bill Clinton je tako 31. marca 1994 napovedal umik ameriških enot iz Somalije, misija UNOSOM II pa je z resolucijo VS 897 (1994)⁷⁵ ter na podlagi poročila Generalnega sekretarja dobila nov mandat. Pooblastila misije so se skrčila tako, da so vključevala le tradicionalne naloge mirovnih sil (*peacekeeping*), kot je zagotavljanje dostave humanitarne pomoči. Njen mandat je bil v naslednjih mesecih nekajkrat začasno podaljšan, VS pa se je z resolucijo 954 (1994), sprejeto 4. novembra 1994, odločil mandat misije UNOSOM II dokončno končati 31. marca 1995.

Ko je mandat UNOSOM II potekel, ni nihče zahteval njegovega podaljšanja. Negotovost politične situacije v Somaliji se je po umiku sil OZN nadaljevala, saj vodje različnih somalijskih frakcij niso izpolnili zavez o politični spravi in oblikovanju vlade (Moutharika 1996: 548).

Kljub relativno neuspešnim misijam, končati humanitarno katastrofo v Somaliji, opazovalci zaključujejo, da je bil poglobitni motiv intervencij v Somaliji humanitarni, saj situacija državljanske vojne v Somaliji ni predstavljala grožnje mednarodnemu miru in varnosti (Tesón 1993, 351; Knudsen 1999, 202–3). Knudsen opaža, da se je resolucija VS 794 (1992), ki je pooblastila uporabo »vseh potrebnih sredstev, za čimprejšnjo vzpostavitev varnega okolja za humanitarne operacije v Somaliji« (Resolucija VS OZN 794 (1992)), le enkrat sklicevala na mednarodni mir in varnost, medtem ko so bili »humanitarni motivi in upravičevanje omenjeni v skoraj vsaki vrstici« (Knudsen 1999, 203).

Tako zagovorniki humanitarne intervencije v resoluciji 794 vidijo premik VS pri razumevanju humanitarne krize kot grožnje mednarodnemu miru in varnosti, ki lahko pooblasti uporabo oborožene sile po VII. poglavju Ustanovne listine, kar je bilo nakazano že v primeru intervencije v Iraku (Res. VS 688 (1991)). Knudsen (1999, 204–7) meni, da so dejstva, da je bila resolucija VS OZN 794 sprejeta soglasno, da je bila sprožena zaradi humanitarnih občutkov zahodne javnosti, da je bila pooblaščen s strani VS ter da je bila intervencija kolektivnega značaja kljub prevladi ameriških sil, zelo prispevala k legitimnosti intervencije v očeh mednarodne skupnosti navkljub njenim neuspešnim rezultatom. K neuspehu so veliko prispevale operacionalne težave OZN, najbolj pa nezainteresiranost

---

⁷⁴ Resolucija VS OZN 837 (1993), sprejeta 6. junija 1993.

⁷⁵ Resolucija VS OZN 897 (1994), sprejeta 4. februarja 1994.

mednarodne skupnosti, zlasti ZDA, za iskanje dolgoročne rešitve v Somaliji (Clark 1993, 121–3; Clarke in Herbst 1996, 70–1; Wheeler 2002, 207).

4.3 Intervencija v BIH

Ena od krvavih posledic razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) je bila tri in pol leta trajajoča vojna v BIH, ki je izbruhnila spomladi leta 1992. Zločin, ki ga mnogi poimenujejo prvi genocid na evropskih tleh po drugi svetovni vojni (Magaš 1992, 102), se je nekaj let odvijal na očeh mednarodne skupnosti, preden se je ta odločila postaviti na stran žrtev ter odločneje poseči v konflikt, da bi končala človeško trpljenje. Neposredni vzrok za srbsko agresijo na BIH je bila razglasitev samostojnosti BIH od SFRJ, 3. marca 1992. Vendar je z nacionalizmom nabito ozračje v SFRJ bilo čutiti že nekaj let pred tem, najbolj intenzivno pa od Miloševićevega prihoda na oblast v Srbiji in ponovne obuditev ideje velike Srbije. Če jo je Slovenija z razglasitvijo samostojnosti relativno poceni odnesla, je imel Beograd s Hrvaško in BIH drugačne načrte. Že od leta 1989 in 1990 je Milošević preko lokalnih izpostav v obliki Srbske demokratske stranke, ki je delovala tako na Hrvaškem kot tudi v BIH, s pomočjo propagande in dezinformacij spodbujal nacionalistične težnje Srbov na Hrvaškem (območje Knina) in v BIH.⁷⁶ Tudi hrvaško nacionalistično gibanje pod vodstvom Franja Tuđmana je imelo velike apetite po ozemlju BIH.⁷⁷

Skoraj istočasno z mednarodnim priznanjem BIH s strani Evropske skupnosti in ZDA, 7. aprila 1992, se je v BIH začel dolgo načrtovani proces razkosavanja in 'čiščenja' bosanskega ozemlja, ki bi moral po Miloševićevih in Karadžićevih načrtih pripasti ozemlju velike Srbije (Rieff 1994, 1). Sledili so zločini, ki so osupnili mednarodno skupnost, toliko bolj, ker se niso dogajali nekje daleč v Afriki, ampak v evropski soseščini. Del srbske strategije pri uresničevanju svojega načrta je, poleg vojaških spopadov s slabo organizirano bošnjaško

---

⁷⁶ Noel Malcolm (1995: 288–90) piše, da je bila ena od metod za spodbujanje vstaje srbskega prebivalstva v Kninski pokrajini na Hrvaškem neprestano bombardiranje z dezinformacijami in izzivanje strahu s pomočjo javnih medijev in lokalnih ekstremističnih politikov. Medtem, ko je bila vsaka poteza Tuđmanove oblasti na Hrvaškem interpretirana kot dejanje 'ustaškega terorja', katerega namen je uničiti srbsko prebivalstvo, je bila v BIH izmišljena druga oblika ogroženosti in sicer 'islamski fundamentalizem'. Tako je bil večji del srbskega načrta realiziran od znotraj – preko utrjevanja območjih z večinskim srbskim prebivalstvom, ki jim je JLA dostavljala orožje.

⁷⁷ Tuđman je nekoč izjavil, da je večina bosanskih Muslimanov »hrvaškega porekla« ter da BIH s Hrvaško tvori »nedeljivo zemljepisno in gospodarsko enoto« (Irwin 1989: 392; povzeto po Malcolm 1995: 289). Vir: Irwin, Z. T. 1989. The fate of islam in the Balkans: A comparison of four state policies. V *Religion and nationalism in Soviet and East European politics*, ur. P. Ramet, 378–407. North Carolina: Durham.

vojsko vključeval tudi sistematičen izgon bošnjaškega prebivalstva iz krajev z večinskim srbskim prebivalstvom, nad katerimi je prevzela nadzor JLA (Jugoslovanska ljudska armada), znan kot etnično čiščenje. Zločini so vključevali tudi mučenje in poboje bošnjaškega prebivalstva, množična posilstva žensk, na nekaterih območjih zapiranje prebivalstva v koncentracijska taborišča ter požige lastnine in verskih objektov. Tako sistematično čiščenje in iztrebljanje prebivalstva določene narodnosti bi prav lahko označili za dejanje genocida. Kaldor (2006, 61), Morris (2004, 117) in Schulman (2003, 224) ugotavljajo, da je bila ključna napaka zahodnih vlad pri odzivu na bosansko vojno ta, da so nasilje, ki je bilo naperjeno zoper civiliste, videli kot stranski učinek vojne in ne kot cilj vojskovanja. Prav nasilje proti civilistom in ne nasilje proti nasprotni bojujoči se strani je bilo po mnenju Kaldorjeve (2006 58–62) ključna lastnost vojne v BIH.

Humanitarni pogoji v BIH so se po dejanskem začetku bojev začeli naglo slabšati in so glede na prakso, ki jo je OZN pokazala z intervencijo v Iraku, bili kmalu zreli za posredovanje. Kljub grozljivim zločinom, ki so se dogajali praktično pred očmi in pragom Evropske unije, je bil odziv mednarodne skupnosti vse prej kot pravočasen in primeren. Lucarelli (2000, 169–70) ga glede na naravo vojaške akcije in pomanjkanje politične volje označi za »minimalistični pristop«. Zaznamovan je bil torej predvsem s pomanjkanjem politične volje za ukrepanje, nepripravljenostjo za konkretnejše posredovanje (tj. uporabo sile) in s splošnim nerazumevanjem situacije ter povoda za konflikt, ki so ga obravnavali kot etnični konflikt, v katerem so vse tri strani enako zaslužne za nastalo situacijo (Ajami 1996, 164).

VS OZN je od začetka konflikta na Hrvaškem leta 1991 sprejel številne resolucije, ki naslavlajo konflikt. Kot najpomembnejšo in najodločilnejšo za razumevanje in sam potek vojne v BIH v tem predhodnem obdobju pa bi izpostavila resolucijo VS 713 (1991) z dne 25. septembra 1991, s katero je delujoč po VII. poglavju Ustanovne listine VS OZN vzpostavil popolni embargo na uvoz orožja v SFRJ, ki je takrat še obstajala kot država. Ta embargo je kasneje kljub razpadu SFRJ obveljal in se nanašal na posamezne republike.

Prva resolucija VS OZN, ki se nanaša neposredno na BIH in ne več na SFRJ, je resolucija 752 (1992), sprejeta 15. maja 1992. VS obsodi dogajanje in pozove vse strani v sporu, da prenehajo z boji ter hkrati zahteva, da zunanje strani v spopadu (tj. JLA in hrvaške enote) prenehajo z vmešavanjem in pričnejo spoštovati ozemeljsko celovitost BIH. Obenem VS pozove k prenehanju pregonov civilistov ter ugotovi, da obstaja velika nuja po zagotavljanju

humanitarne pomoči. VS OZN dva tedna po tem sprejme resolucijo 757 (1992),⁷⁸ v kateri za situacijo krivi vse strani. Ugotovi tudi, da zahteve iz resolucije 752 niso bile uresničene (tj. spopadi se niso prenehali, agresorske sile se niso umaknile z ozemlja BIH) ter se odloči ukrepati po VII. poglavju Ustanovne listine in uvede splošne sankcije za Zvezno republiko Jugoslavijo, ki sta jo takrat sestavljali Srbija in Črna gora.

Malcolm (1995, 319) ugotavlja, da kljub sankcijam vojne aktivnosti Srbije niso bile znatno oslABLJENE, saj je bila nafta in drugo blago v Srbijo dostavljano po kopenski poti iz Grčije ter po Donavi iz Rusije in Ukrajine. Kot osnovno napako, ki so jo zahodni politiki zagrešili v BIH, vidi obravnavo vojne v BIH kot vojaškega in ne političnega problema, pri katerem je mednarodna skupnost spremljala le simptome vojne in se ni trudila odkriti njenih vzrokov. Največji problem Malcolm (1995, 320) vidi v zavračanju mednarodne skupnosti, da bi ukinili embargo na uvoz orožja v BIH, ki je bila po razglasitvi samostojnosti neodvisna država in celo članica OZN. S tem je bil ustvarjen neenak položaj, ki je omogočal srbski strani, ki je zadržala veliko večino zalog orožja in opreme od JLA, neovirano izvrševanje vojnih zločinov (Magaš 1994, 25 in 1995, 24; Malcolm 1995, 320; Lucarelli 2000, 224).

Na podlagi resolucije 770 (1992)⁷⁹ je VS v resoluciji 776 (1992)⁸⁰ sprejel odločitev, da razširi in ojača delovanje misije UNPROFOR (*United Nations Protection Force*), ki je delovala že na Hrvaškem in ki bi zagotavljala dostavo humanitarne pomoči ter na zahtevo ICRC ščitila konvoje z osvobojenimi vojnimi ujetniki. Misija UNPROFOR v BIH v tej fazi ni bila pooblaščen za uporabo sile, njene naloge so se nanašale le na zagotavljanje humanitarne pomoči, tako da bi jo lahko uvrstili bolj v področje *peacekeeping* misij (Knudsen 1999, 215) Kljub svoji mirovni naravi je bila misija UNPROFOR močnejše oborožena kot ostale tovrstne misije OZN, saj je bila poslana na prizorišče, kjer premirje ni bilo v veljavi, poleg tega pa tudi ni imela privoljenja vseh strani v konfliktu (Knudsen 1999, 215; Grey 2004, 218).

Mednarodna skupnost je s humanitarno intervencijo v pravem pomenu pojma odlašala še tri leta po začetku vojne v BIH. Razpeta je bila med splošnim zgražanjem nad humanitarno katastrofo v BIH in občutki politične in vojaške nemoči, ki je narekovala odzive posameznih vlad. Odziv ZDA pa je narekovalo pomanjkanje nacionalnega interesa ter strah pred še enim fiaskom podobnem Somaliji (Knudsen 1999, 216). Ob nepripravljenosti za resnično humanitarno intervencijo se je mednarodna skupnost odločila za drugačno obliko posredovanja, ki se je izogibala vsakršni možnosti za vključitev v boj na strani žrtev

---

⁷⁸ Resolucija VS OZN 757 (1992), sprejeta 30. maja 1992.

⁷⁹ Resolucija VS OZN 770 (1992), sprejeta 13. avgusta 1992.

⁸⁰ Resolucija VS OZN 776 (1992), sprejeta 14. septembra 1992.

masakrov, mučenj in etničnega čiščenja in tak pristop, v obliki neprisilnega posredovanja, je bil značilen za prva tri leta konflikta v BIH (Lucarelli 2000, 222).

Mednarodna skupnost je hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, kot so etnično čiščenje, oviranje dostave humanitarne pomoči civilni populaciji, množična posilstva žensk ter zapiranje prebivalstva v taborišča strogo in neposredno obsodila v resoluciji 787 (1992), sprejeti 16. novembra in resoluciji 798 (1992) z dne 18. decembra 1992. Resolucija 787 (1992) kljub obsojanju vseh strani za situacijo v BIH, izpostavi srbsko stran kot tisto, ki zlasti ne spoštuje odločitev, ki jih je sprejel VS OZN. Za omogočitev zagotavljanja humanitarne pomoči je VS OZN z resolucijami 781 (1992),⁸¹ 786 (1992)⁸² in 816 (1993)⁸³ prepovedal vse vojaške prelete nad ozemljem BIH, razen za letala UNPROFOR-ja. VS je 22. februarja 1993 z resolucijo 808 (1993) kot prispevek za obnovitev mednarodnega miru in varnosti ustanovil celo Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo, ki je zadolženo za pregon oseb, ki so odgovorne za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava v bivši Jugoslaviji po letu 1991. Na kritično situacijo v Srebrenici kot varnem območju pod zaščito UNPROFOR-ja VS OZN opozori z resolucijo 819 (1993),⁸⁴ v kateri srbsko stran pozove k prenehanju obleganja. Z resolucijo 824 (1993)⁸⁵ razglasi ostala varna območja, na katerih naj bi veljalo takojšnje prenehanje oboroženih spopadov, umik srbskih enot ter spoštovanje UNPROFOR-ja, ki je še vedno zadolžen le za zagotavljanje dostave humanitarne pomoči. Razširitev mandata enot UNPROFOR-ja na varnih območjih VS odredi 4. junija 1993 z resolucijo 836 (1993), ki enotam UNPROFOR omogoči uporabo sile za odvratanje napadov na varna območja, vendar zgolj kot dejanje samoobrambe.

Kljub tem in ostalim ukrepom, ki jih je VS sprejel v številnih resolucijah, ki so naslavljale konflikt v BIH, so se prakse, nad katerimi se je mednarodna skupnost z OZN vred najbolj zgražala in jih obsojala, namreč hude in množične kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ki so vključevale množične poboje in prakso etničnega čiščenja, v naslednjih dveh letih še vedno nadaljevale in to v vedno večjem obsegu. Tudi enote UNPROFOR niso mogle izvrševati svojih nalog, ki so vključevale zagotavljanje humanitarne pomoči, koncept varnih območij pa je ta status imel zgolj na papirju. Tako se je misija UNPROFOR v BIH na podlagi resolucij VS OZN v prvih treh letih osredotočala le na zaščito humanitarnih konvojev in razdeljevanje humanitarne pomoči ter beleženje in poročanje o poteku bojov in kršitev

---

⁸¹ Resolucija VS OZN 781 (1992), sprejeta 9. oktobra 1992.

⁸² Resolucija VS OZN 786 (1992), sprejeta 10. novembra 1992.

⁸³ Resolucija VS OZN 816 (1993), sprejeta 31. marca 1993.

⁸⁴ Resolucija VS OZN 819 (1993), sprejeta 16. aprila 1993.

⁸⁵ Resolucija VS OZN 824 (1993), sprejeta 6. maja 1993.

mednarodnega humanitarnega prava, namesto neposredne zaščite civilistov, ki so bili glavna tarča srbskega genocidnega načrta iztrebljanja specifične etnične skupine znotraj BIH (Knudsen 1999, 218–19). Zaščito civilistov bi tako bilo mogoče doseči le z bolj odločnim in pristranskim pristopom, ki bi dokončno stopil na stran prizadetih in ne s polovičnimi ukrepi, ki zgolj podaljšujejo agonijo (Betts 1994, 24–5; Magaš 1994, 25; Ignatieff 2002, 120).

Tak nepristranski pristop mednarodne skupnosti v BIH je bil že od samega začetka obsojen na neuspeh in je zelo odstopal od prakse, ki so jo Združeni narodi vzpostavili pri intervenciji v Iraku (Knudsen 1999, 221). Do preobrata v pristopu OZN in zahodnih držav do konflikta v BIH je prišlo poleti leta 1995. H konceptu večje angažiranosti za takojšnje prenehanje oboroženih spopadov in masakrov nad prebivalstvom, ki je bolj odgovarjal klasičnemu konceptu humanitarne intervencije, je bila mednarodna skupnost spodbujena zaradi vedno hujše situacije na terenu, kjer se je nadaljevalo hudo in masovno kršenje človekovih pravic in humanitarnega prava ter posledično pripeljalo do najhujšega pokola civilistov po drugi svetovni vojni v Evropi. Po padcu Srebrenice in Žepe, dveh varovanih enklav pod zaščito UNPROFOR-ja, ki mu je v dneh okoli 11. julija 1995 sledil poboj več kot 8000 moških prebivalcev Srebrenice bošnjaške narodnosti, med katerimi so bili tudi otroci in ki se je zgodil praktično pred očmi vojakov UNPROFOR-ja, ter po vnovičnem napadu srbskih enot na tržnico v Sarajevu, 28. avgusta 1995, se je zveza Nato (*North American Treaty Organization* – Organizacija severnoatlantskega sporazuma) odločila za bolj odločen odgovor, ki bi ustavil srbsko agresijo.

Zveza Nato je 30. avgusta 1995 skupaj z enoto Združenih narodov *Rapid Reaction Force*, ki je bila ustanovljena z resolucijo VS OZN 998 (1995),⁸⁶ v operaciji z imenom *Deliberate Force* začela z bombardiranjem srbskih vojaških in vodstvenih položajev ter prometnih zvez (Knudsen 1999, 224). Po dveh tednih so bile srbske enote toliko oslABLJENE, da so pristale na zahteve OZN in Nata. V mirovnem procesu, ki je sledil premirju, je bil 21. novembra 1995 podpisan Daytonski sporazum, ki je formalno končal vojno v BIH.

Knudsen (1999, 225) navaja, da je bila operacija *Deliberate Force* izvedena z namenom preprečiti padec še večjega števila enklav, s čimer bi se izognili še večjim zločinom in etničnemu čiščenju, ter z namenom, da bi Srbe pripravili do sprejema zahtev, ki jim jih je postavila mednarodna skupnost. Knudsen (1999, 225) ta premik »od politike zagotavljanja humanitarne pomoči podprte z vojaško prisotnostjo k politiki humanitarne vojaške akcije«

---

⁸⁶ Resolucija VS OZN 998 (1995), sprejeta 16. junija 1995.

pripiše končni »pripravljenosti in zmožnosti mednarodne skupnosti, da uporabi zadostno mero sile, da konča zločine«.

Pravna osnova za operacijo *Deliberate Force*, na katero se je skliceval Nato in zahodne sile, je bila resolucija VS OZN 836, sprejeta že 4. junija 1993. Ta resolucija razširi mandat enot UNPROFOR in ga pooblasti, da v dejanju samoobrambe lahko »podvzame potrebne ukrepe, vključno z uporabo oborožene sile kot odgovor na bombardiranje varnih območij /.../ ali vdor v njih /.../«. Glede na potek vojne v BIH in dejansko ravnanje enot UNPROFOR v obdobju po sprejemu resolucije do operacije *Deliberate Force* lahko ugotovimo, da so bila določila te resolucije interpretirana zelo restriktivno in so se nanašala zgolj na samoobrambo sil UNPROFORja samih. Knudsen (1999, 227) meni, da je bila taka interpretacija bolj posledica položaja sil UNPROFORja na samem terenu kot pa kake pravne omejitve. UNPROFOR je bil ob srbskih enotah po oborožitvi in številu enot v inferiornem položaju,⁸⁷ oviral ga je tudi strah pred zajetjem enot UNPROFORja kot talcev in nepripravljenost držav, da bi tvegale življenja svojih vojakov v oboroženi akciji. Kot podlaga za intervencijo, ki so jo izvedle sile Nata avgusta in septembra 1995, pa je bilo besedilo resolucije 836 interpretirano maksimalistično. Po podpisu mirovnega sporazuma v Daytonu, je mednarodna skupnost pokazala več odločnosti pri odločitvi za uporabo sile po VII. poglavju, ko je z resolucijo VS OZN 1031 (1995)⁸⁸ ustanovila enoto IFOR (*Implementation Force*) ter države članice pooblastila, da lahko podvzamejo vse potrebne mere, ki bi bile potrebne za zagotavljanje izvrševanja mirovnega sporazuma.

Morris (2004, 119) ugotavlja, da je bila humanitarna intervencija v BIH izvedena skoraj prepozno. Zaznamovala sta jo odlašanje z uporabo sile v smislu prave humanitarne intervencije za končanje množičnih kršitev človekovih pravic in zagovarjanje bolj *peacekeeping* pristopa, ki se je izkazal za neprimernega⁸⁹ v okolju, kjer oborožene sile ene strani niso bile pripravljene spoštovati nikakršnega premirja. Kljub takemu napačnemu pristopu Tesón (1996, 368–9), Abiew (1999, 187–9) in Knudsen (1999, 241–3) menijo, da lahko celotno intervencijo OZN v BIH že od njenega samega začetka kot misije za zagotavljanje humanitarne pomoči, označimo kot intervencijo, ki je temeljila na primarno humanitarnih motivih. Tesón (1996, 387) ugotavlja, da je bila napaka »tradicionalnega 'peacekeeping' pristopa OZN in razlog za njegovo relativno neučinkovitost v tem, da je

---

⁸⁷ Srebrenico je ob njenem padcu 'varovalo' okoli 600 lažje oboroženih nizozemskih pripadnikov enot UNPROFOR-ja.

⁸⁸ Resolucija VS OZN 1031 (1995), sprejeta 15. decembra 1995.

⁸⁹ Lucarelli (2000, 224) ugotavlja, da »je konflikt v bivši Jugoslaviji nedvomno pokazal, da humanitarna pomoč ne more nadomestiti drugih instrumentov reševanja konfliktov, ali pa služiti kot odgovor na zahteve domačih volivcev kot nadomestilo učinkovitemu reševanju konflikta«.

vztrajal pri nevtralnosti in nepristranosti med zločinci in njihovimi žrtvami«. Končno Tesón (1996, 369) pripomni še, da je logika situacije v BIH prisilila intervencijske sile, da zanemarijo načela nepristranosti ter se postavijo na stran žrtev, kar je bila pravilna odločitev.

4.4 Intervencija v Ruandi

Genocidni val pobojev nedolžnega prebivalstva, ki je v Ruandi v samo nekaj mesecih zahteval okoli milijon nedolžnih žrtev, meče temno senco na celotno mednarodno skupnost zaradi zapoznelega odziva in nezmožnosti ukrepanja za končanje zločinov.

Nasilje v Ruandi se je začelo takoj po smrti ruandskega predsednika Juvenala Habyarimana, katerega letalo je bilo sestreljeno 6. aprila 1994 nad ruandsko prestolnico Kigali. Če je bila smrt predsednika samo sprožilec vala nasilja, pa gre vzroke za situacijo v Ruandi in nasilje, ki ga je bilo slutiti še pred množičnimi poboji, iskati že v kolonialni zgodovini države. Pripadniki Hutujcev in Tutsijev se niso sovražili od vekomaj. Etnična ločnica, ki jih je začela deliti in ki je pripeljala do izbruha nasilja, je posledica politične in družbene reorganizacije, ki so jo v državi izvedli belgijski kolonialisti. Manjšinske Tutsije so Belgijci v času kolonialne vladavine vzpostavili kot vladajoči razred, superioren Hutujcem. Z razglasitvijo neodvisnosti od Belgije leta 1962 so v valu nasilja in političnih spopadov večinski Hutujci prevzeli oblast v državi, tisoči Tutsijev pa so bili kot begunci primorani zapustiti Ruando in se zateči v bližnje države Burundi, Ugando in Tanzanijo, od koder so občasno izvajali oborožene vdore v Ruando (Knudsen 1999, 245; Abiew 1999, 189–91).

Leta 1973 je Hutujec Juvenal Habyarimana z vojaškim udarom prevzel oblast v Ruandi ter od takrat vodil enostrankarsko politiko, v kateri Tutsiji niso imeli mesta, saj je bila vsa moč skoncentrirana v rokah manjšine severnih Hutujcev (Abiew 1999, 191).

Oktober 1990 je RPF (*Rwandan patriotic front* - Ruandska domoljubna fronta), ki so jo sestavljali Tutsiji izgnanci v okoliških državah, iz Ugande napadla Ruando in s tem začela državljansko vojno, ki je trajala naslednja tri leta. Pritisk mednarodne skupnosti, ki je začela opozarjati na kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava v Ruandi, izražati zaskrbljenost nad begunsko situacijo ter pozivati obe strani, naj čim prej skleneta mirovni sporazum (Resoluciji VS OZN 812 (1993)⁹⁰ in 846 (1993)⁹¹), je posledično rezultiral v podpisu sporazuma o premirju med predsednikovimi silami in RPF avgusta 1993 v Arushi.

---

⁹⁰ Resolucija VS OZN 812 (1993), sprejeta 12. marca 1993.

⁹¹ Resolucija VS OZN 846 (1993), sprejeta 22. junija 1993.

Veliko skrajnih Hutujcev pa se ni strinjalo z določili sporazuma, ki je predvideval narodno spravo, saj so se bali, da bodo s tem izgubili svoj privilegirani status v ruandski družbi (Abiew 1999, 192). VS OZN je z resolucijo 872 (1993)⁹² v Ruando poslal misijo UNAMIR (*United Nations Assistance Mission for Rwanda*), ki je štela 2700 mož in je bila prisotna tudi ob izbruhu nasilja leta 1994. Misija je imela namen opazovati spoštovanje premirja, nadzorovati vrnitve beguncev na svoje domove ter pomagati pri razdeljevanju humanitarne pomoči in odstranjevanju min.

Morilski pohod vladnih sil in milic skrajnih Hutujcev, ki so brez izjeme sistematično pobijali vse Tutsije in tudi zmerne Hutujce, člane vlade, novinarje in aktiviste v nevladnih organizacijah, se je začel skoraj takoj po sestrelitvi letala in predsednikovi smrti, kar daje slutiti, da je bil masaker načrtovan že prej (Wagner 1998, 30–1; Abiew 1999, 192; Knudsen 1999, 246). RPF je na nasilje takoj odgovorila tako, da je vnovič začela oz. nadaljevala državljansko voljno, ki jo je bojevala proti ruandski vladi (Tesón 1996, 362; Abiew 1999, 192; Chesterman 2001, 144).

Kot je Generalni sekretar OZN navedel v svojem poročilu⁹³ VS OZN, sile UNAMIR niso bile kos situaciji, kmalu po brutalnem poboju desetih belgijskih pripadnikov sil UNAMIR pa je Belgija umaknila svoje sile iz Ruande. Za podoben korak se je na podlagi poročila Generalnega sekretarja odločil tudi VS OZN in z resolucijo 912 (1994), sprejeto 21. aprila 1994, zmanjšal število sil UNAMIR v Ruandi. Tako je od 2700 vojakov UNAMIR-ja v Ruandi ostalo le še 270 mirovnikov OZN. S tem se je OZN želela izogniti nadaljnjim žrtvam med svojimi vojaki ter hkrati upala, da se bodo poboji kmalu prenehali (Bukhalter 1994, 46; Tesón 1996, 363).

Kmalu je postalo jasno, da se situacija v Ruandi ne bo umirila sama od sebe. Masakri prebivalstva so se nadaljevali, brutalnost pobojev pa je bila še bolj poudarjena ob dejstvu, da so bili ti izvrševani s preprostim orodjem kot so mačete in ošiljene palice (Tesón 1996, 362). VS OZN je zato začel razpravljati o možnosti, da v Ruando pošlje okrepitev v obliki 5500 afriških vojakov. Odločitev o okrepitvi in razširitvi mandata sil UNAMIR, ki bi vključeval zaščito prebivalstva, ustvarjenje varnih območij ter podporo humanitarnim operacijam, je bila sprejeta z resolucijo 918 (1994),⁹⁴ ki je uvedla tudi embargo na uvoz orožja v Ruando. Kljub politični pripravljenosti VS OZN, da pošlje okrepitev v Ruando, industrializirane države niso

---

⁹² Resolucija VS OZN 872 (1993), sprejeta 5. oktobra 1993.

⁹³ Generalni sekretar. 1994a. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/470* z dne 20. aprila 1994.

⁹⁴ Resolucija VS OZN 918 (1994), sprejeta 17. maja 1994.

pokazale zaveze, da bi prispevale vojaško opremo, potrebno za operacijo, kljub temu da je veliko afriških držav ponudilo svoje sile na razpolago (Knudsen 1999, 250–1).

Generalni sekretar je v svojem poročilu⁹⁵ VS OZN 31. maja 1994 poročal o razsežnostih masakra v Ruandi. V sedmih tednih divjih pobojev »je bilo po ocenah ubitih med 250 do 500 tisoč ljudi, kar predstavlja znaten delež ruandske populacije, ki šteje sedem milijonov prebivalcev. /.../ Deset tisoči ostalih so pohabljeni ali ranjeni« (Generalni sekretar 1994b). Število razseljenih oseb je dosegalo številke okoli milijona in pol, okoli 400 tisoč beguncev se je zateklo v sosednje države, kar je kazalo na nepredvidljivost in težavnost humanitarnega položaja, saj je v begunskih taboriščih v okoliških državah zaradi izbruha kolere in drugih bolezni umrlo še deset tisoče beguncev. Generalni sekretar v svojem poročilu zaključuje, da množičnost in sistematičnost pobojev določene etnične skupine, kot genocid opredeljuje Konvencija o kaznovanju in preprečevanju zločina genocida,⁹⁶ nedvomno kaže na to, da se v Ruandi odvija genocid pred očmi mednarodne skupnosti, ki je še enkrat dokazala svojo nezmožnost za pravočasno in primerno ukrepanje (Generalni sekretar 1994b).

V naslednjih tednih se je VS OZN soočal z nepripravljenostjo zahodnih držav, da bi prispevale svoje sile v enote UNAMIR-ja. Zlasti so razširjeni akciji nasprotovale ZDA, ki še vedno niso prebolele vojaških izgub, ki so jih utrpeli v Somaliji (Bukhalter 1994, 44; Tesón 1996, 364). Tudi ZDA so se izogibale označitvi pokolov v Ruandi za genocid ter s tem poskušale opravičiti svoje neukrepanje ter se izogniti dolžnosti preprečevanja genocida, kot jo podpisnicam nalaga Konvencija o genocidu (Bukhalter 1994, 44; Knudsen 1999, 271–2; Wheeler 2002, 209). Tudi če bi se države članice odločile prispevati svoje enote, bi OZN za opremljanje in odpravo teh enot potrebovala tedne dragocenega časa (Generalni sekretar 1994c).⁹⁷

Jasno je bilo, da je bilo možno pokole v Ruandi preprečiti ali ublažiti le s pomočjo učinkovite intervencije, ki bi ji predhodile velike sile (Knudsen 1999, 272). Na tem mestu se je nepričakovano oglasila Francija, ki je 15. junija 1994 ponudila svoje vodstvo humanitarni

---

⁹⁵ Generalni sekretar. 1994b. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/640* z dne 31. maja 1994.

⁹⁶ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida v svojem drugem členu genocid opredeli kot »eno od naslednjih dejanj, storjenih z namenom popolnoma ali delno uničiti narodno, etnično, rasno ali versko skupino in sicer:

(a) Ubijanje članov skupine;

(b) Povzročanje resnih telesnih ali duševnih poškodb članom skupine;

(c) Namerno povzročanje takih življenjskih pogojev, ki so namenjeni popolnemu ali delnemu fizičnemu uničenju skupine;

(d) Vsiljevanje ukrepov, katerih namen je preprečiti rojstva znotraj skupine;

(e) Prisilno premeščanje otrok ene skupine v drugo skupino«.

⁹⁷ Generalni sekretar. 1994c. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/728* z dne 20. junija 1994.

intervenciji, ki bi jo podvzela koalicija držav.⁹⁸ Pri tem je Francija izpostavljala čistost humanitarnih motivov in dolžnost, da zaščiti nedolžne prebivalce pred masakri. Po mnenju Knudsena (1999, 253) se je tako ponudila priložnost za sprožitev zelo potrebne intervencije, ki bi zahodne države rešila sramote dosedanjega neukrepanja, in ki bi predvsem bila lahko sprožena v roku nekaj dni, namesto nekaj tednov.

VS OZN je tako 22. junija z resolucijo 929 (1994) po VII. poglavju Ustanovne listine pooblastil države članice za uporabo vseh potrebnih sredstev za doseg humanitarnih ciljev, ki so bili zastavljeni v resoluciji 925 (1994)⁹⁹ in sicer varnosti in zaščite razseljenih oseb, beguncev in civilistov z vzpostavitvijo varnih humanitarnih območij ter zagotavljanje humanitarne pomoči. Tako se je že naslednjega dne začela unilateralna operacija Francije v Ruandi, imenovana *Turquoise*. Francija je v operaciji zagotovila 2500 dobro oboroženih mož in dokazala izjemno učinkovitost, saj je že do 2. julija 1994 prevzela nadzor nad petino ruandskega ozemlja, ga razglasila za varno humanitarno območje ter znotraj tega območja rešila približno 10–15 tisoč življenj pripadnikov Tutsijev in izboljšala pogoje za dostavo humanitarne pomoči. Kljub pozivom OZN, da podaljša svoj mandat, se je Francija natanko dva meseca po začetku operacije, 21. avgusta 1994, umaknila iz Ruande, nadomestile pa so jo sile OZN (Tesón 1996, 365; Abiew 1999, 194–5; Knudsen 1999, 254–5;). VS OZN je nekaj mesecev zatem z resolucijo 955 (1994)¹⁰⁰ ustanovil mednarodno kazensko sodišče za Ruando, ki je odgovorno za pregon oseb odgovornih za genocid in druge kršitve mednarodnega humanitarnega prava.

Eden od razlogov za hiter francoski umik je po mnenju Knudsena (1999, 255 in 260) odziv na kritiko mednarodne skupnosti, ki se je nanašala na francoski interes v Ruandi, saj so Franciji, kljub izpostavljanju humanitarnega imperativa, mnogi očitali politično motiviranost za akcijo. S tega vidika je intervencija Francije v Ruandi, čeprav legalna, saj je bila pooblaščen z resolucijo VS OZN, najbolj kritizirana in obtoževana izrabe humanitarnih motivov za doseganje nehumanitarnih interesov (Knudsen 1999, 260). Francija je bila pred začetkom pokolov v Ruandi podpornica Habyarimanaove hutujske vlade, zato je zanjo napad RPF iz anglofonske Ugande predstavljal napad na francoske interese v Afriki. Francija je hutujski vladi v državljanski vojni proti RPF pomagala tudi z vojaškimi enotami, ki jih je v skladu z mirovnim sporazumom iz Arushe umaknila novembra 1993 in dobavo orožja, ki se je nadaljevala vse do izbruha genocida (Abiew 1999, 195; Knudsen 1999, 261).

---

⁹⁸ Tako akcijo Francije je kot primerno rešitev do vzpostavitve sil UNAMIR II, v svojem poročilu z dne 20. junija 1994 predlagal tudi Generalni sekretar OZN Boutros Boutros Ghali.

⁹⁹ *Resolucija VS OZN 925 (1994)*, sprejeta 8. junija 2008.

¹⁰⁰ *Resolucija VS OZN 955 (1994)*, sprejeta 8. novembra 1994.

Mnogi opazovalci so v francoske motive za intervencijo dvomili že na podlagi časovne točke, na kateri se je Francija odločila ponuditi svoje vodstvo humanitarni intervenciji. To se je zgodilo konec maja oz. začetek junija 1994, ko so vladne hutujske sile utrpeli več zaporednih izgub ozemlja in strateških položajev od strani RPF. Tako so mnogi, z RPF vred, menili, da je intervencija Francozov, ki so si prej zatiskali oči pred zločini, ki so jih njihovi zavezniki izvajali nad Tutsiji, pravzaprav zgolj krinka za pomoč in zaščito zločincev (Prunier 1998, 273 in 280–1; povzeto po Knudsen 1999, 262).¹⁰¹ Francoska stran se je zavedala slabega vpliva na njen ugled v mednarodni skupnosti, ki je izviral iz njihove povezanosti z zločinsko stranjo, zato je poudarjala legitimnost intervencije tako, da se je sklicevala na mandat Združenih narodov, natančno določen časovni okvir intervencije (Resolucija VS OZN 929 (1994)) ter čistost humanitarnih motivov (Knudsen 1999, 262).

Francosko intervencijo so kritizirali tudi zaradi rezultatov, ki jih je dosegla, saj je kljub temu, da je pomagala rešiti tisoče življenj Tutsijev in zmernih Hutujcev, ki so se zatekli v taborišča, in se je izogibala vojaškemu spopadam z RPF, omogočila premaganim vladnim silam, da so se preko francoskih varnih ozemelj relativno varno umaknili ali prebegnili v sosednje države ter jim celo dovolila vodenje radio postaje, preko katere so še vedno pozivali k poboji Tutsijev (Knudsen 1999, 266; Weiss in Collins 2000, 103).

Knudsen (1999, 269) meni, da je, ob znanih dejstvih, ocena francoske intervencije v Ruandi odvisna od perspektive, s katere jo ocenjujemo. Tako je z vidika konteksta genocida in intervencije francoska intervencija daleč od pohvalne, saj so Francozi oboroževali in urili pripadnike hutujske vojske in milic ter ob začetku genocida niso ukrepali, čeprav so imeli zlasti veliko odgovornost, da ga preprečijo. Ko so po nekaj-mesečnem opazovanju vendarle ukrepali, so to po mnenju Knudsena (1999, 269) naredili zaradi ohranitve humanitarnega ugleda. V končni fazi so hudodelcem vendarle pustili pobegniti v Zaire, od koder so lahko načrtovali nadaljnje vpade v Ruando, kar je predstavljalo destabilizacijski element za celotno regijo. Z drugega, humanitarnega vidika in z vidika možnosti zlorab, je, po Knudsenovem (1999, 269) mnenju, francoska intervencija prestala preizkus, saj ji je uspelo rešiti tisoče življenj, izognila pa se je tudi politični pristranskosti, ko ni poskušala znova vzpostaviti hutujskega režima, ampak je prepustila RPF, da so prevzeli oblast v državi.

Zaključimo lahko, da je, kljub spornemu političnemu ozadju francoskega delovanja v tem delu Afrike, dejanska francoska intervencija v Ruandi veliko manj sporna in sramotna kot dejstvo, da je celotna mednarodna skupnost mesece stala ob strani in opazovala pokol 500 do

---

¹⁰¹ Prunier, Gérard. 1998. *The Rwanda Crisis: The History of Genocide*. London: Hurst.

800 tisoč ljudi, ne da bi karkoli ukrenila, razen zmanjšala število že prisotnih sil UNAMIR, s čimer je še dodatno zapečatila usodo nedolžnih žrtev (Knudsen 1999, 271; Wheeler 2002, 208). Wheeler (2002, 241) piše: »S tveganjem življenj vojakov, da bi ustavili genocid, kjer ni neposrednega strateškega ali ekonomskega interesa, bi intervencija zahodnih držav poslala jasno znamenje drugim morebitnim povzročiteljem tega zločina, da je svet z grožnjo uporabe sile in dejansko uporabo sile končno pripravljen podpreti Konvencijo /o kaznovanju in preprečevanju zločina genocida/ iz leta 1948. Prav odklonitev zahodnih vlad, da sprejmejo to tveganje, je bila ovira humanitarni intervenciji v Ruandi«.

4.5 Intervencija na Kosovu

Intervencija Nata na Kosovu je v času izvedbe razvnela spore in še danes odpira vprašanja o legalnosti akcije ter morebitnem precedensu, ki ga je postavila s tem, ko je Nato ukrepal brez pooblastila VS OZN (Charney 1999, 834).

Situacija na Kosovu se je zaostrovala vse od leta 1990, ko se je Slobodan Milošević odločil Kosovu odvzeti avtonomijo, ki jo je pokrajina pridobila z jugoslovansko ustavo leta 1974. Od takrat se je na Kosovu izvajala diskriminatorna politika Miloševićevega režima nad kosovskimi Albanci, ki so bili preganjani in nezaželeni v vseh državnih službah, kot so šole in bolnišnice, parlament ter državna podjetja. Albanci so se taki diskriminaciji upirali s politiko nenasilja, za katero je bil najbolj zaslužen njihov voditelj Ibrahim Rugova, ki je bil voditelj zmerne LDK (*Lidhja Demokratike e Kosovës* – Demokratska zveza Kosova) (Schulman 2003, 224–5). V tem času so kosovski Albanci ustvarili vzporedno civilno družbo, ki je vključevala neuradni parlament, zdravstveni ter šolski sistem, ki so jih v glavnem finančno podpirali prispevki Albancev, ki so si kruh služili v tujini (Knudsen 1999, 358; Weiss in Collins 2000, 94; Chesterman 2001, 207; Wheeler 2002, 257–8).

Proti koncu leta 1997 je vedno bolj priljubljena OVK (Osvobodilna vojska Kosova – *Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës*) spričo neuspeha Rugovovega nenasilnega odpora in razočaranja nad Daytonskim mirovnim sporazumom, ki kljub njihovim upom, v svoji rešitvi ni vključeval položaja Kosova, začela voditi oboroženi boj za neodvisnost pokrajine (Knudsen 1999, 358; Weiss in Collins 2000, 94; Morris 2004, 110).

Februarja 1998 so med srbskimi silami in OVK, ki je medtem prevzel nadzor nad nekaterimi deli pokrajine, izbruhnili oboroženi spopadi, v katerih je srbska stran odgovorila s

poboji civilistov in požigom albanskih vasi. Srbi so se uničevanja vasi in iztrebljanja albanskega prebivalstva lotili sistematično, saj so želeli zapreti mejo z Albanijo in na tem območju ustvariti varnostno območje (Knudsen 1999, 358–9). VS OZN je v zvezi s situacijo na Kosovu 31. marca 1998 sprejel resolucijo 1160 (1998), v kateri se sicer ne sklicuje na grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, obsodi pa prekomerno uporabo sile srbskih policijskih enot proti civilistom ter teroristična dejanja OVK, pozove obe strani k pogovorom, ki bi jih omogočala kontaktna skupina ter uvede embargo na uvoz orožja v Zvezno republiko Jugoslavijo (ZRJ) in Kosovo.

Boji in nemiri so se v naslednjih mesecih nadaljevali in Generalni sekretar OZN v svojem poročilu¹⁰² z dne 4. junija 1998 poroča o 42 tisoč razseljenih osebah na obeh straneh ter po poročilih UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees* – Visoki komisar OZN za begunce) navaja številko okoli 6500 beguncev, ki so prebegnili v Albanijo. Generalni sekretar v poročilu obsoja prekomerno uporabo sile srbskih enot proti civilnim tarčam ter opozarja na veliko verjetnost humanitarne in varnostne krize na širšem območju (Generalni sekretar 1998a). Septembra je Generalni sekretar poročal¹⁰³ o 600–700 mrtvih civilistih od marca 1998 in 230 tisoč razseljenih osebah,¹⁰⁴ od katerih je bila večina kosovskih Albancev, čeprav so bili med žrtvami tudi kosovski Srbi. Generalni sekretar je poročal tudi o pokolih nekaj deset civilistov albanske narodnosti, med njimi tudi žensk in otrok, katerih trupla so bila hudo izmaličena.¹⁰⁵

VS OZN je na podlagi poročil Generalnega sekretarja 23. septembra 1998 sprejel resolucijo 1199 (1998), v kateri je označil, da situacija na Kosovu predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter z ukrepanjem po VII. poglavju Ustanovne listine zahteval takojšnje premirje med obema stranema ter s tem zmanjšanje tveganja za izbruh humanitarne katastrofe. Od ZRJ je nadalje zahteval, naj preneha z vsemi akcijami svojih varnostnih sil, ki bi vplivale na civilno prebivalstvo, omogoči mednarodno opazovalno misijo na Kosovu ter varen povratek beguncev in razseljenih oseb. V primeru neizpolnjevanja zahtev iz te resolucije in resolucije 1160, se VS odloči, da bo razmislil o nadaljnjih dejanjih in dodatnih ukrepih.

---

¹⁰² Generalni sekretar. 1998a. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/470* z dne 4. junija 1998.

¹⁰³ Generalni sekretar. 1998b. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/834* z dne 4. septembra 1998.

¹⁰⁴ Od tega jih je bilo približno 170 tisoč notranje razseljenih po Kosovu, 33 500 se jih je zateklo v Črno goro, 20 tisoč v Srbijo ter 14 000 v Albanijo. UNHCR pa je poročal o okoli 50 tisoč ljudi na Kosovu, ki so se bili prisiljeni zateči v gozdove in hribe in katerim je grozila gotova smrt, če bi jih ujela zima (Generalni sekretar 1998b).

¹⁰⁵ Generalni sekretar. 1998c. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/912* z dne 3. oktobra 1998.

Poboji nekaj deset albanskih civilistov, o katerih je v svojem poročilu poročal tudi Generalni sekretar OZN, so zvezo Nato prepričali, da ne bo več zgolj opazovala zločinov in etničnega čiščenja srbskih sil na Kosovu, ki je bilo primerljivo s tistim, ki se je le nekaj let nazaj dogajalo v BIH, kjer je mednarodna skupnost predolgo odlašala s posredovanjem. Nato je 13. oktobra 1998 zagrozil z uporabo sile proti ZRJ v obliki zračnih napadov (na podlagi resolucij 1160 (1998) in 1199 (1998)). Ta grožnja Nata je vplivala na podpis Sporazuma o vzpostavitvi zračnega nadzornega režima na Kosovu med zvezo Nato in ZRJ¹⁰⁶ 15. oktobra 1998 ter Sporazuma o vzpostavitvi nadzorne misije OVSE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi) na Kosovu¹⁰⁷ 16. oktobra 1998, ki je vključeval tudi obveze, da bo ZRJ upoštevala določila resolucij VS OZN 1160 (1998) in 1199 (1998). VS OZN je nato z resolucijo 1203 (1998), sprejeto 24. oktobra 1998, odobril oba podpisana sporazuma, ter obe strani pozval k takojšnjemu upoštevanju obeh predhodno sprejetih resolucij o Kosovu in zagotavljanju varnega okolja za delovanje misije OVSE. Resolucijo 1203 je VS OZN sprejel s trinajstimi glasovi za, pri glasovanju pa sta se vzdržali Rusija in Kitajska, ki sta vseskozi grozili z vetom na resolucijo VS, ki bi grozila z uporabo sile ali pooblastila uporabo le-te.

Vodstvo kosovskih Albancev je bilo izključeno iz pogovorov in sporazumov, ki so bili sklenjeni le z ZRJ, zato so nadaljevali z napadi na srbske sile, ki so znova odgovorile z napadi in uničevanjem albanskih vasi in pobijanjem civilistov. Generalni sekretar je poročal o mnogih pobojih civilnega prebivalstva, mednarodna skupnost pa je bila znova pretresena, ko je srbska stran 15. januarja 1999 v znak maščevanja smrti dveh policistov, v vasi Račak pobila 45 civilistov (Generalni sekretar 1999;¹⁰⁸ Chesterman 2001, 210 Wheeler 2002, 264). Nato se je na pokol odzval z opozorilom, da je pripravljen ukrepati z vsemi sredstvi – tudi vojaškimi, da bi s tem zagotovil spoštovanje zahtev mednarodne skupnosti do obeh strani v konfliktu. Nato je podprl tudi prizadevanja kontaktne skupine, ki si je prizadevala za politično rešitev situacije na Kosovu. Generalni sekretar zveze Nato je v svoji izjavi poudaril tudi, da izkušnje iz Jugoslavije v prejšnjem desetletju kažejo na to, da se notranjega konflikta ne da ustaviti, če mednarodna skupnost ni pripravljena uporabiti oborožene sile v primeru, ko vsa ostala sredstva za reševanje konflikta neuspešno propadejo. Obenem je posvaril, da se razsežnost situacije na Kosovu bliža tej meji, s čimer je nakazal nadaljnje korake Nata v primeru

---

¹⁰⁶ Sporazum o ustanovitvi nadzorne misije na Kosovu med zvezo Nato in ZRJ - *Kosovo Verification Mission Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Federal Republic of Yugoslavia*, podpisan v Beogradu 15. oktobra 1998.

¹⁰⁷ Sporazum o ustanovitvi nadzorne misije na Kosovu s strani OVSE - *Agreement on the Kosovo Verification Mission of the Organization for Security and Cooperation in Europe*, podpisan v Beogradu 16. oktobra 1998.

¹⁰⁸ Generalni sekretar. 1999. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1999/99* z dne 30. januarja 1999.

neuspeha diplomatskega reševanja konflikta s pomočjo kontaktne skupine (NATO Press Release (1999)11;¹⁰⁹ NATO Press Release (1999)12).¹¹⁰

Po propadu pogajanj, ki jih je organizirala kontaktna skupina v Rambouilletu od 6. do 23. februarja ter v Parizu od 15. do 18. marca, v katerih srbska stran ni želela sprejeti pogojev mednarodne skupnosti, zajetih v Sporazumu iz Rambouilleta,¹¹¹ ki je med drugim predvideval triletno prehodno obdobje, po katerem bi bil določen prihodnji status Kosova, vendar ob spoštovanju ozemeljske celovitost ZRJ. Kosovski Albanci bi pridobili znatno mero avtonomije z lastnim parlamentom, predsednikom, policijskimi silami in sodstvom. Sporazum je predvideval tudi razorožitev srbskih enot ter namestitvev mednarodnih enot pod vodstvom Nata (Sporazum iz Rambouilleta).

Ko je vodstvo kosovskih Albancev sprejelo določila Sporazuma iz Rambouilleta, srbska stran pa je to tudi po pogajanjih v Parizu odklonila, se je zveza Nato odločila za skrajni korak – uporabo oborožene sile (Wedgwood 1999, 829), pred katerim je Generalni sekretar zveze Nato, v primeru odpovedi diplomatskih sredstev, posvaril že pred meseci.

Nato je tako 24. marca 1999 brez pooblastila VS OZN začel z zračnimi napadi, sprva zgolj na srbske vojaške enote na Kosovu in se skušal čim bolj izogniti kolateralnim civilnim žrtvam. Zaradi omejenega uspeha prvotnega načrta, je nato tarče razširil še na infrastrukturo ZRJ, kot so mostovi, industrijski obrati, naftne rafinerije, skladišča goriva ter mesta političnega odločanja in celo radijska postaja. Z napadi na te cilje in z zablodelimi bombami, ki so zadele civilna območja, se je neizogibno povečalo število žrtev med civilnim prebivalstvom, Nato pa si je privoščil tudi diplomatsko katastrofo, ko je ena od bomb 7. maja 1999 zadela kitajsko veleposlaništvo v Beogradu (Chinkin 1999, 841; Wheeler 2002, 271–2). Natova zračna kampanja je trajala 78 dni in je bila končana 9. junija 1999, potem ko je Beograd 3. junija sprejel mirovni načrt, ki sta ga predlagala Nato in Rusija, in ki je predvideval takojšnji umik vseh srbskih enot s Kosova ter napotitev mednarodnih sil pod Natovim vodstvom, ki bi omogočile vrnitev beguncev na njihove domove (Weiss in Collins 2000, 96; Wheeler 2002, 273). VS OZN je nato z resolucijo 1244 (1999) sprejeto 10. 6. 1999, zahteval umik vseh srbskih sil s Kosova, tja napotil misijo UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* – Misija Združenih narodov na Kosovu), Nato pa je na Kosovo napotil misijo KFOR (*Kosovo Force*), ki bi skrbeli za spoštovanje mirovnega

---

¹⁰⁹ NATO Press Release (1999)11 – *Statement to the Press by NATO Secretary General Dr. Javier Solana* z dne 28. januarja 1999.

¹¹⁰ NATO Press Release (1999)12 – *Statement by the North Atlantic Council on Kosovo* z dne 30. januarja 1999.

¹¹¹ Sporazum iz Rambouilleta – Rambouillet Agreement, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, podpisan v Rambouilletu 23. februarja 1999.

sporazuma, vzpostavitev demokratičnih institucij ter vrnitev beguncev na njihove domove. Franck (1999, 857) meni, da je resolucija 1244 (1999) ZRJ dejansko naložila mirovno pogodbo.

Wheeler (2002, 265) navaja, da so zahodne države za upravičevanje svoje intervencije na Kosovu navajale štiri razloge in sicer, da je akcija namenjena preprečevanju humanitarne katastrofe, obvarovanju kredibilnosti zveze Nato, da se etničnega čiščenja, ki poteka na Kosovu v civilizirani Evropi ne sme tolerirati, ter nenazadnje, da je Natova uporaba sile v skladu z obstoječimi resolucijami VS OZN. V nasprotju s svojo nezainteresiranostjo za delovanje v nekaterih humanitarnih katastrofah 90-ih let podobnih in celo večjih razsežnosti, kot je bila sedanja na Kosovu, so bile ZDA pri intervenciji na Kosovu ključni akter, in so najbolj trdno stale za Natovo akcijo, prispevale pa so tudi 650 letal za izvajanje operacije. ZDA so kot motiv za intervencijo navajale hude kršitve mednarodnega prava s strani ZRJ na Kosovu, neupoštevanje sporazumov, sklenjenih med zvezo Nato in ZRJ, ter OVSE in ZRJ s strani ZRJ ter poudarjale nedeljivost evropske in ameriške varnosti ter skupne vrednote, ki so bile na Balkanu znova ogrožene in zatrjevale, da tokrat ne bodo stale ob strani in opazovale podobnega zločina, kot se je zgodil v Bosni nekaj let prej. (Chesterman 2001, 212–3; Wheeler 2002, 266; Murphy 2006, 451). Carey (2001, 74) in DiPrizio (2002, 55) ugotavljata, da je k odzivu mednarodne skupnosti in predvsem ZDA veliko prispeval t. i. učinek CNN (*Cable News Network*), tj. obsežno medijsko pokrivanje dogajanja in prikazovanja pretresljivih podob podhranjenih in travmatiziranih otrok v begunskih taboriščih, kar je v očeh zahodnega javnega mnenja legitimiralo intervencijo.

Rusija, ki jo je s Srbijo povezovala skupna vera in ji je bila skozi zgodovino vedno naklonjena, je takoj podvomila v humanitarne motive glavnih akterjev intervencije, namreč ZDA in Velike Britanije, ter trdila, da so humanitarna prizadevanja le krinka za resnične motive, ki so vključevali razširitev področja vpliva na Balkanu (Wheeler 2002, 267). Rusija in Kitajska sta v času razprav v VS OZN takoj dali vedeti, da bosta svojo pravico do veta uporabili pri kakršnemkoli poskusu pooblastitve akcije na Kosovu s strani OZN ali regionalne organizacije, kot je Nato (Falk 1999, 850; Wedgwood 1999, 831).

Intervencija Nata na Kosovu je posebna in kontroverzna tudi glede na uporabljena sredstva in sam način izvedbe – zračni napad. Wheeler (2002, 268) in Reisman (1999, 861) menita, da je bila odločitev za zračni napad med zahodnimi silami sprejeta zato, ker ne vključuje stroškov in tveganja, ki bi jih predstavljala uporaba klasičnih kopenskih sil. Zahodne vlade so verjele, da vojaške žrtve na strani intervencijskih sil ne bi dobro vplivale na podporo domačega javnega mnenja intervenciji. Poleg tega so bile zahodne sile močno prepričane, da

bodo tovrstni zračni napadi že v nekaj dneh prisilili Miloševića k spremembi njegove politike na Kosovu, kar se je izkazalo za popolnoma napačno predvidevanje.

Kritike na Natovo zračno akcijo proti Miloševiću letijo tudi zaradi dejstva, da se je nasilje srbske strani do albanskih civilistov po začetku napadov le še povečalo, vendar Wheeler (2002, 269) take kritike postavi na preizkušnjo, saj intervencijske sile niso mogle predvidevati, ali se bo že brez njihovega posredovanja nasilje na Kosovu v kratkem času umirilo. Vprašanje se je postavljalo tudi glede proporcionalnosti uporabe sile,¹¹² ki je eno ključnih vprašanj pri opredeljevanju legitimnosti humanitarne intervencije, saj je bilo med Natovim obstreljevanjem srbskih strateških ciljev ubitih tudi veliko civilistov. Haines (2000, 126) glede na dokaze o množičnih zločinih z vidika doktrine pravične vojne ugotovi, da je Natova odločitev, da ustavi zločine lahko upravičena, saj je bila sila uporabljena kot izhod v sili po neuspešnih diplomatskih poskusih rešitve vprašanja; končno dobro, ki bi ga posredovanje doseglo, pa bi odtehtalo slabosti Natovega pristopa. Charney (1999, 839–40) nasprotno trdi, da akcija Nata z vidika nekaterih kriterijev, ki opredeljujejo humanitarno intervencijo, ni bila upravičena. Po njegovem mnenju zločini nad albanskim prebivalstvom niso bili množični in tako razširjeni, da bi upravičevali intervencijo, niso bila izkoriščena vsa možna neprisilna sredstva, akcija pa naj tudi ne bi dosegla svojega namena – torej zaščite albanskih prebivalcev Kosova.

Kakorkoli, končni izid sporne Natove akcije na Kosovu je bil pristanek Miloševića na pogoje, ki mu jih je postavila mednarodna skupnost in s tem povrnitev državljanskih in političnih pravic kosovskih Albancev. Vendar se je v smislu preprečevanja humanitarne katastrofe zračna akcija Nata izkazala za neuspešen model, saj je le pospešila srbske operacije proti albanskemu prebivalstvu na Kosovu (Wheeler 2002, 274–5).

Države članice Nata so svojo unilateralno humanitarno intervencijo pred mednarodno skupnostjo (in zlasti pred obtožbami Rusije in Kitajske v VS OZN) opravičevale s sklicevanjem na resolucije 1160 (1998), 1199 (1998) in 1203 (1998), ki jih je VS OZN sprejel po VII. poglavju Ustanovne listine in ki so zahtevale, da srbske sile takoj ustavijo vse akcije, ki prispevajo k humanitarni katastrofi. Sile Nata so trdile, da zakonska podlaga za unilateralno intervencijo obstaja kljub odsotnosti pooblastila VS OZN, ko gre za humanitarno katastrofo velikih razsežnosti, o kateri morajo obstajati tudi zadostni dokazi. V takem primeru ni nobene praktične alternative uporabi sile, ki pa mora biti potrebna in proporcionalna cilju ter nujno časovno omejena. Ob tem so se Nato članice sklicevale tudi na intervencijo v Iraku leta 1991,

---

¹¹² Dobro, ki je doseženo z intervencijo, mora odtehtati slabosti, ki so bile storjene v procesu humanitarne intervencije (Haines 2000, 126).

kot precedensu tovrstne intervencije (Wheeler 2002, 276). Degan (2000, 246–7) ugotavlja, da bi lahko v kontekstu množičnih zločinov oblasti nad svojimi prebivalci, ko VS zaradi nesoglasja svojih stalnih članic ne more sprejeti odločitve, »Natovo intervencijo na Kosovu smatrali za humanitarno intervencijo kot odgovor na trajajoče množične zločine ter izgon albanskega prebivalstva s Kosova«. Tudi Reisman (1999, 862) opozarja na dejstvo, da je bil VS OZN blokiran in če bi situacija na Kosovu dobila podobne razsežnosti kot tista v BIH ali Ruandi, bi bil tovrsten precedens neukrepanja za mednarodno skupnost veliko bolj neugoden, kot tisti, ki ga je s svojo akcijo tvegala postaviti Nato.

Po desetletju zapoznelih in neprimernih odzivov na humanitarne katastrofe v Somaliji, BIH in Ruandi, Wheeler (2002, 282) ugotavlja, da zahodni voditelji niso več želeli sprejemati kompromisov z Miloševićem glede etničnega čiščenja na Kosovu. Nato se je zavedal, da je nekaj potrebno ukreniti, saj je situacija neizogibno vodila v ponovitev katastrofe BIH, kar bi imelo resne posledice za prihodnost Evrope in kredibilnost severnoatlantske zveze in ZDA (Falk 1999, 849). Odločilen povod za akcijo Nata je bilo prepričanje, da bodo z zračnimi napadi ZRJ v najhitrejšem času prisilili k sprejemu pogojev mednarodne skupnosti (Morris 2004, 119)

Vendar je tovrstna humanitarna akcija Nata naletela na številne kritike glede svoje dejanske učinkovitosti na humanitarnem področju in glede legitimnosti tovrstne akcije nasploh, saj ni imela pooblastila VS OZN. Chesterman (2001, 214) meni, da tri resolucije, ki jih je VS OZN sprejel o situaciji na Kosovu, ne morejo nuditi pravne osnove za intervencijo, saj se ne ponašajo niti z dvoumnostjo resolucije 688 (1991), na podlagi katere so zavezniki opravičevali svojo intervencijo v Iraku leta 1991. Chesterman (2001, 214) opozarja tudi, da resolucije s strani intervenirajočih držav nikoli niso bile uporabljene z namenom, da bi predstavljale pravno podlago za intervencijo, ampak so se nanje zanašali kot na sredstvo političnega opravičila za vojaško akcijo.

Wheeler (2002, 284) zaključuje, da je Nato leta 1999 ukrepal preventivno, kar je bila pravilna odločitev, napačna je bila le oblika intervencije, in sicer zračni napad. Tudi Chinkin (1999, 845) meni, da je bila Natova akcija neproporcionalna v tem, da je prekomerno vplivala na človekove pravice določene skupine prebivalstva ter neprimerna zaradi odsotnosti kopenskih sil, ki bi zaščitile drugo skupino prebivalstva – kosovske Srbe, katerih množični pregon je spodbudila. Vendar Wheeler (2002, 284) obenem ugotovi, da je kljub zelo močni politični volji za ukrepanje v primeru Kosova, ki je bila odsotna v zgoraj omenjenih primerih humanitarnih intervencij v devetdesetih letih ter še zlasti v Ruandi, zračna akcija Nata na Kosovu bila edini možni način za doseg želenih ciljev. Brez kombinacije zračnega

obstreljevanja, ruske diplomacije in grožnje kopenske intervencije, Milošević namreč nikoli ne bi sprejel pogojev, ki so omogočili vrnitev beguncev na njihove domove, ter vzpostavili misiji KFOR-a in OZN-a, ki sta omogočili ponovno zgraditev državnih institucij in pravne države na Kosovu. Zračna akcija se je izkazala kot edina možna tudi in predvsem zato, ker evropske sile, z ZDA vred, kljub tolikšni vnemi za reševanje prizadetega kosovskega prebivalstva, niso bile pripravljene tvegati stroškov in žrtev, ki bi jih prinesla klasična kopenska humanitarna intervencija (Wheeler 2002, 284). Podobno ugotavlja tudi Türk (2007, 523): »/čtetudi je akciji mogoče očitati pomanjkljivo legalnost in po mnenju nekaterih kritikov tudi nezakonitost, pa ni mogoče ugovarjati njeni legitimnosti, utemeljeni na nujnosti ustaviti že nastajajočo humanitarno katastrofo«.

4.6 Zaključki o položaju doktrine humanitarne intervencije v 90-ih letih dvajsetega stoletja

Obravnavni primeri intervencij po hladni vojni in njihova številčnost pričajo o spremenjenem mednarodnem ozračju na področju zatekanja k uporabi doktrine humanitarne intervencije, ki je nenadoma postalo bolj dovzetno za naslavljanje hudih kršitev človekovih pravic (Abiew 1999, 221). Kljub temu, da se predstavljeni primeri humanitarnih intervencij po hladni vojni med seboj razlikujejo, Knudsen (1999, 275) vendarle zaključi, da »vsi nakazujejo legalizacijo enakega osnovnega načela in sicer, da lahko množično človeško trpljenje ustavimo s silo, če manj radikalna sredstva odpovejo«.

Poleg obravnavanih primerov je potrebno opozoriti še na druge primere mednarodne solidarnosti v tem obdobju, kot je denimo intervencija regionalne organizacije ECOWAS (*Economic Community of West African States* – Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav) v Liberiji leta 1990, ki je bila upravičevana na podlagi regionalne stabilnosti in humanitarnosti, zaznamovalo pa jo je tudi nekaj značilnih težav humanitarnih intervencij (Knudsen 1999, 277–81).

Intervencija na Haitiju leta 1999 pod vodstvom ZDA je z vidika upravičevanja na humanitarni osnovi bolj težaven primer, saj je bil poglavitni namen intervencije obnovitev demokracije na Haitiju. S tem je intervencija vzpostavila povezavo med zrušitvijo demokratično izvoljenega predsednika z grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, manjkal pa

je tudi element množičnega in hudega kršenja človekovih pravic v obliki masakrov ali genocida (Knudsen 1999, 282–6).

Omeniti je potrebno tudi kolektivno intervencijo v Zairu, ki jo je VS OZN pooblastil novembra leta 1996, ni se pa nikoli udejanjila, saj je mednarodna skupnost v končni fazi ocenila, da se je situacija tudi brez mednarodnega posredovanja začela izboljševati (Knudsen 1999, 287–90).

Solidaristi, kot je denimo Knudsen (1999, 276), menijo, da vsi ti primeri humanitarnih intervencij, ne glede na to ali so uživali podporo s strani VS OZN ali ne, »kažejo na zavestno in kolektivno pripravljenost držav, da v okoliščinah, ki jih zaznamujejo skrajno človeško trpljenje in množično trpinčenje skupin ljudi, ob stran postavijo načela suverenosti in neintervencije«. Ugotovi tudi, da »je grožnja z in sama praksa humanitarne intervencije postala ustaljen vidik mednarodne diplomacije in soočanja s konflikti po hladni vojni, pod predpostavko, da so taki ukrepi legitimni v kolikor so vključeni Združeni narodi, ter verjetno tudi brez njih«, kot kaže primer intervencije na Kosovu (Knudsen 1999, 276).

Pri obravnavanih primerih humanitarne intervencije v 90-ih letih, je bila uporaba oborožene sile primarno upravičevana na podlagi resnosti humanitarne situacije. Obravnavani primeri pa kažejo tudi na to, da je tovrstna uporaba sile pridržana za najbolj resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava, v primeru sistematičnih pregonov in iztrebljanja prebivalstva, dejanja genocida, ali kot v primeru Somalije, kjer je humanitarno katastrofo izzvalo namerno izkoriščanje lakote, bolezni in slabih življenjskih pogojev prebivalstva s strani bojujočih se frakcij (Knudsen 1999, 292–3). Primeri razkrivajo, da storjeni zločini, ki so izzvali humanitarno posredovanje, razen mogoče z izjemo Somalije, kjer je bil za nastanek humanitarne krize teh razsežnosti bolj kriv naravni faktor (suša), spadajo pod zločine, ki jih opredeljuje Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida. Knudsen (1999, 294) na tej podlagi zaključí, da je bil za Združene narode ključni kriterij za posredovanje na humanitarni osnovi uvrstitev zločina pod okrilje Konvencije o genocidu.

Vendar se ob ugotovitvi, da v Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida lahko najdemo neko normativno izhodišče, na podlagi katerega lahko sodimo o izpolnjevanju pogojev, da neko situacijo opredelimo kot humanitarno katastrofo potrebno ukrepanja, postavlja tudi vprašanje, koliko časa mora mednarodna skupnost čakati, da se zločini, ki sprva ne kažejo vseh znakov množičnega iztrebljanja, sprevržejo v masakre takih razsežnosti, da potrkajo na vest zahodnih držav ter izzovejo mednarodno ukrepanje. Mogoče je intervencija Nata na Kosovu sporna ravno zaradi tega dejavnika, torej mnenja nekaterih držav v VS, da situacija ni izpolnjevala praga za tovrstno ukrepanje, a vendar se vsi strinjajo, da razsežnost

zločinov, ki so opredelili prag za ukrepanje mednarodne skupnosti v Ruandi nikoli ne bi smela biti dosežena.

Ena od pomembnih značilnosti moderne dobe, ki je ključno vplivala na odziv mednarodne skupnosti na zločine, ki so se dogajali v obravnavanih primerih, je prisotnost medijev, ki so praktično od začetka pokrivali dogajanje v teh državah ter grozljive podobe prenašali gledalcem na male ekrane. Odziv mednarodne skupnosti tako niso definirali le storjeni zločini, temveč tudi odzivi in pritisk domačega javnega mnenja. Tovrstni moralni pritisk je terjal določeno ukrepanje, in zahodne demokracije se kot varuhinje človekovih pravic niso mogle distancirati od tako hudih kršitev le-teh (Knudsen 1999, 296–7). Seveda je temu mogoče bolj kot sama etična komponenta, botroval tudi faktor prestiža in ugleda, katerega izgubo zahodne države niso mogle tvegati – ne v očeh domačih volivcev, ne v očeh mednarodne skupnosti.

Iz obravnavanih primerov je, z morebitno izjemo Kosova in Iraka, vidna še ena značilnost mednarodne skupnosti v odnosu do obravnavanih zločinov, in sicer je bilo za vse primere značilno pomanjkanje politične volje za ukrepanje (Rieff 1994, 5–6), ki ga Knudsen (1999, 297–300) pripisuje bolj zavedanju intervenirajočih akterjev o izvedbenih ovirah ter ocenah tveganja pri ukrepanju, ki je vključevalo možnost velikih izgub, kot zavračanju same ideje humanitarne intervencije. Tudi Reisman (1993, 422–3; povzeto po Lillich in Hannum 1995, 678–9)¹¹³ pomanjkanje odločilnega nastopa mednarodne skupnosti ne vidi v normativnih določilih Ustanovne listine, temveč v pomanjkanju politične volje, ki jo je po njegovem mnenju potrebno premagati politično. Lucarelli (2000, 227) opozarja na igro politike moči, ki je opredeljevala apatičnost politične volje v konfliktih, kjer velike sile niso videle nobenega vitalnega nacionalnega interesa in so ukrepale šele, ko je postal njihov občutek za mednarodno odgovornost premočan, njihov ugled v mednarodni skupnosti pa močno ogrožen.

Kombinacija etične odgovornosti za posredovanje, ki so ji botrovale že omenjene skrbi glede ugleda tako doma kot tudi v tujini in je bila v primeru genocida vendarle premočna, in pomanjkanje politične volje za bolj odločno ukrepanje, ki so ji botrovale skrbi zaradi vojaških izgub, sta proizvedli nov pristop k humanitarni intervenciji, ki je bil viden v primeru BIH in Somalije in se ni izkazal za učinkovitega, po mnenju Rieffa (1994, 14) celo za katastrofalnega. Knudsen (1999, 299) opozori na združitev nekaterih komponent *peacekeeping* pristopa Združenih narodov s pristopom humanitarne intervencije in sicer načel nepristranskosti in nevtralnosti, ki sta v nasprotju s samo idejo humanitarne intervencije, ki

---

¹¹³ Reisman, Michael W. 1993. Peacemaking. *The Yale Journal of International Law* 18(1), 415–23.

nikoli ne more biti nepristranska, ampak se mora postaviti na stran žrtve. Knudsen (1999, 300) takšen pristop mednarodne skupnosti v BIH in Somaliji pripiše odsotnosti faktorja tveganja na strani intervenirajočih držav, ki na tej stopnji niso bile pripravljene žrtvovati svojih vojakov za reševanje tujih življenj. Ko se je preračunavanje tveganj in prioritet v zahodnih državah poleti 1995 spremenilo, so države obudile določila resolucije VS 836 (1993) ter silo uporabile bolj odločno proti srbski strani (Knudsen 1999, 300).

Čeprav praksa držav v desetletju po koncu hladne vojne ni več tako pomemben vir mednarodnega prava, kot je to bila v 19. stoletju, lahko sklepamo, da praksa humanitarne intervencije v 90-ih letih ne izključuje humanitarne intervencije kot legitimne osnove za uporabo sile, ko gre za resnično hude kršitve človekovih pravic, kot jih opredeljuje Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida.

Knudsen (1999, 301) ugotovi, da »ko se Združenim narodom in vpletenim državnim akterjem zdi potrebno, možno in prikladno uporabiti možnost pravične vojne, bodo to tudi storili, v primeru seveda, da bodo pripravljene sprejeti s tem povezana tveganja. Vera v humanitarni povod in pravica do uporabe sile je prav tako močna danes, kot je bila v 19. stoletju. To je vidno iz mnogih resolucij VS, ki pooblašajo uporabo vse potrebnih sredstev za doseganje humanitarnega izzida«.

Ključna značilnost obdobja po hladni vojni je torej tudi ta, da se države niso več trudile pokazati in dokazati, da doktrina humanitarne intervencije ni v skladu z načeli mednarodnega prava, ampak so skušale opredeliti in razviti kriterije, na podlagi katerih bi opredeljevali potrebnost in upravičenost humanitarne intervencije v posameznih situacijah. Knudsen (1999, 313 in 316) ponovno obuditev doktrine ne vidi kot nasprotovanje in zavrnitev tradicionalnih načel, ki jih povzdiguje Ustanovna listina, ampak kot novo in širšo interpretacijo določil po VII. poglavju Ustanovne listine, ki ima podporo v ciljih Združenih narodov in mednarodnem humanitarnem pravu ter pomeni novo stopnjo v razvoju doktrine.

Pravne implikacije takega razvoja kažejo na to, da je VS pri odločitvi za uporabo sile v humanitarne namene konceptu miru pripisal novo humanitarno dimenzijo, kar je vidno v prvi resoluciji, ki je pooblastila uporabo vseh potrebnih sredstev v humanitarne namene, resoluciji 794 (1992) o Somaliji, kjer je VS veličino človeške tragedije opredelil za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti (Lillich in Hannum 1995, 653–4; Knudsen 1999, 313). Pri tem se je oddaljil od koncipiranja grožnje mednarodnemu miru in varnosti v smislu meddržavne grožnje, kar je bila praksa do takrat. S tako opredelitvijo se je lahko VS skliceval na VII. poglavje kot edino poglavje po katerem lahko uporabi silo. Knudsen (1999, 314) tudi

ugotovi, da bi VS v nasprotnem primeru svoje humanitarne skrbi lahko povezal le s členoma 55. in 56. Ustanovne listine, ki pa ne dajeta osnove za uporabo oborožene sile.

Kljub takemu razvoju v pojmovanju humanitarne intervencije v okviru OZN, mnogi opozarjajo tudi na inherentne pomanjkljivosti v pravu in praksi OZN, ko pride do odločanja o humanitarnem posredovanju, ki imajo lahko negativne vplive na razvoj mednarodnega prava na tem področju in tudi na mednarodni red. Henkin (1999, 827–8) s pomočjo primera Kosova opozarja na nevarnost pravice do veta, ko lahko ena od velikih sil zaradi lastnih interesov blokira VS OZN, ko bi ta moral odločiti o hudih kršitvah človekovih pravic, ki terjajo etično odgovornost mednarodne skupnosti. Zavedanje ostalih članic, da lahko njihova pobuda naleti na blokado v VS, lahko po mnenju Henkina sproži še več tovrstnih unilateralnih ter nepooblaščenih intervencij, kot je bila intervencija Nata na Kosovu. Po drugi strani Henkin (1999, 828) v primeru, ki ga ponuja Kosovo, vidi priložnost, da OZN razvije obliko kolektivne humanitarne intervencije za bolj odgovorno odzivanje na tovrstne hude kršitve človekovih pravic in ciljev Združenih narodov, ki bi zaobšla nevarnosti z vetom omejenega VS.

Knudsen navaja nekatere značilnosti humanitarne intervencije po hladni vojni, ki jih je možno razbrati tako iz prakse držav in OZN na tem področju kot tudi iz pisanja strokovnjakov, ki so že v obdobju hladne vojne, ko mednarodno ozračje ni bilo naklonjeno doktrini, poskušali definirati kriterije, po katerih bi se morale države ravnati pri podvzemanju humanitarne intervencije, da bi bila ta čim bolj pravična in čim manj podvržena zlorabam.

Knudsen (1999, 316–8) tako ugotavlja,¹¹⁴ (i) da je humanitarna intervencija še vedno uporabljena le v primerih skrajnih zločinov proti človečnosti, (ii) da za doktrino še vedno stoji ideja o minimalnih standardih človečnosti, ki so skupni celotnemu človeštvu, (iii) da je v ideji humanitarne intervencije še vedno vidna ideja pravične vojne, ki dovoljuje uporabo sile proti kršitelju za namene končanja zatiranja posameznikov; (iv) da je še vedno v veljavi načelo, da se je potrebno k uporabi sile zateči le v primerih, ko vsa diplomatska sredstva odpovejo; (v) da je eno od vodil pri humanitarni intervenciji še vedno to, da tovrstna intervencija ne sme vplivati na spremembo ravnotežja moči, ozemeljske celovitosti ali vlade neke države; (vi) da je ključno načelo, ki humanitarni intervenciji omogoča, da se izogne nagnjenosti k zlorabam in si zagotovi mednarodno priznanje to, da naj bo taka intervencija kolektivno pooblaščen, vodena in po možnosti tako tudi izpeljana; (vii) da humanitarna intervencija ni dolžnost držav,

---

¹¹⁴ Podobne kriterije, po katerih naj bi se ravnala humanitarna intervencija v okviru OZN, razdelata tudi Lillich in Hannum (1995, 657–8), navajajo pa jih med drugim tudi Charney (1999, 838–9), Wheeler (2000, 34), poročilo ICISS (2001, XII–XIII), Roth (2004, 17–9), Weiss (2004, 138), Farer (2005, 215–20), Schoenbaum (2006, 123).

ampak le opcija, tako v pravnem kot v političnem smislu. Kljub temu pa še vedno obstaja moralna obveza, da se ukrepa proti najhujšim kršiteljem osnovnih načel, ki jih sprejema celotna mednarodna skupnost.

Poleg teh podobnosti z izvorno doktrino humanitarne intervencije, ki humanitarno intervencijo opredeljujejo tudi danes, je v odnosu do pretekle prakse prišlo tudi do nekaterih pomembnih sprememb, ki po mnenju Knudsen (1999, 317) dodatno opredeljujejo značaj današnjih humanitarnih intervencij, in sicer (i) sama doktrina ni več povezana z versko solidarnostjo, (ii) postala je bolj univerzalna, saj uživa podporo večine mednarodne skupnosti pod okriljem OZN, tudi afriških držav, (iii) pravno osnovo za humanitarno intervencijo lahko danes najdemo v številnih pravnih dokumentih, kot so denimo Ustanovna listina OZN, Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, Ženevskih konvencijah, dokumentih o človekovih pravicah, (iv) večina intervencij je izpeljanih pod okriljem OZN, kar ji daje bolj globalni značaj in ni več izključno povezana z *ad hoc* aranžmaji velikih sil, saj danes lahko znatno vlogo igrajo tudi manjše države in tudi regionalne organizacije (Knudsen 1999, 317–8).

Naštete značilnosti, ki predstavljajo izoblikovane norme in postopke, ki usmerjajo uporabo doktrine humanitarne intervencije, hkrati postavljajo tudi pogoje za njeno uporabo in jo s tem delajo manj dovzetno za možnost zlorab v nehumanitarne namene, kar je bila ena od ključnih kritik pluralistov ter tudi bolj v skladu z zahtevami mednarodnega reda in sodelovanja (Knudsen 1999, 318). Knudsen (1999, 398) ugotavlja, da humanitarna intervencija ni zgolj načelo, temveč skupek norm in praks, ki je usmerjen k doseganju skupnih ciljev, ter da je v mednarodnem pravu in praksi držav moderne mednarodne skupnosti razumljena kot bistveni temelj za uveljavljanje minimalnih standardov človečnosti. Knudsen (1999, 318) zaključi, da v teh pogledih oživitvev humanitarne intervencije po hladni vojni odseva obstoj omejene pravice do humanitarne intervencije, ki so ga pluralisti, na podlagi odsotnosti prakse držav v času hladne vojne, skušali zanikati.

5. PERSPEKTIVA HUMANITARNE INTERVENCIJE PO 11. SEPTEMBRU IN V OBDOBJU PREVENTIVNE SAMOOBRAMBE

V desetletju po koncu hladne vojne je vprašanje primernosti humanitarne intervencije v primerih, ko gre za očitne in množične kršitve človekovih pravic genocidnega obsega, po mnenju Mednicoffa (2006, 373) postalo osrednje vprašanje v mednarodnopolitičnih in pravnih diskusijah. Devetdeseta leta prejšnjega stoletja naj bi zaznamoval tudi popolni preobrat v pojmovanju humanitarne intervencije v okviru VS OZN, saj je ta v svojih resolucijah nekatere največje humanitarne katastrofe tega časa prepoznal kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter s tem razširil prej konservativno pojmovanje tega konstrukta, ki je dovoljeval vojaško akcijo po VII. poglavju Ustanovne listine OZN (Weiss 2004, 136 in 2005, 233; Bellamy 2005, 34).

Akademski diskurz o humanitarni intervenciji, ki je zaznamoval desetletje po hladni vojni, je po dogodkih 11. septembra naglo zatonil, kot ilustracijo tega trenda Weiss (2004, 136) navaja zgolj statistiko v znanstveni reviji *Ethics & International Affairs*, kjer je bilo na začetku 90-ih let člankov o humanitarni intervenciji le kakih 10 %, ob koncu 90-ih let pa so članki na to tematiko predstavljali že polovico vseh člankov v reviji. Po 11. septembru se je razprava v veliki meri usmerila k obravnavi etičnih pomislekov o vojni proti terorizmu, k Bushevi doktrini preventivne samoobrambe in kontroverzni vojni v Iraku.

Ključno vprašanje, ki se je na pragu novega tisočletja po terorističnem napadu 11. septembra in ameriškemu odgovoru nanj začelo porajati v akademski razpravi o humanitarni intervenciji, je bilo vprašanje o možnih učinkih, ki jih bodo ti dogodki imeli na doktrino humanitarne intervencije, kot se je do takrat vzpostavila v mednarodni skupnosti. Kompleksnost tematike je terjala različne implikacije tega vprašanja in različne odgovore nanj, ki jih bom podrobneje predstavila v naslednjih poglavjih.

5.1 Od 'pravice do intervencije' do 'odgovornosti za zaščito'

Na prelomu tisočletja je kanadska vlada ustanovila neodvisno Mednarodno komisijo o intervenciji in državni suverenosti (*International Commission on Intervention and State Sovereignty* – ICISS) kot dogovor na izziv, ki ga je Generalni sekretar OZN Kofi Annan

postavil mednarodni skupnosti, in sicer izziv o prizadevanju za graditev novega mednarodnega konsenza o odzivih na množične kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava. Komisija si je za svojo nalogo zadala raziskati in »oblikovati širše razumevanje problema združitve intervencije za namene zaščite človeštva in državne suverenosti« (ICISS 2001, 2 in 81).

K temu so jo spodbudili mešani občutki o doktrini humanitarne intervencije, posledica obdobja, v katerem je mednarodna skupnost pokazala večjo pripravljenost do 'reševanja tujcev' (Wheeler 2000). A obenem se je soočala z dejstvom, da so bili njeni odzivi mnogokrat, če ne skoraj vedno, nepravočasni in neprimerni. Mnogi na mednarodnem političnem prizorišču so menili, da mednarodna skupnost ne intervenira dovolj, drugi spet, da je intervencij mnogo preveč.¹¹⁵ Za nekatere države je bila ključni vidik pri intervenciji njena učinkovitost, druge pa so se bolj ukvarjale z vprašanji njene legalnosti in možnosti za zlorabo.¹¹⁶ Najbolj so se države razhajale pri vprašanju, ali tovrstne intervencije oznanjajo novo dobo, v kateri bodo človekove pravice poteptale načela suverenosti, ali pa so le znanilke dobe, v kateri bodo močne države z retoriko humanitarizma in človekovih pravic manipulirale s šibkejšimi državami (ICISS 2001, 1–2).

Dilemo o kontroverznosti instituta humanitarne intervencije je v svojem Milenijskem poročilu Generalni skupščini izpostavil tudi Generalni sekretar OZN Kofi Annan in vsem kritikom obenem postavil naslednje vprašanje: »Če je humanitarna intervencija dejansko nesprejemljiv napad na suverenost, kako naj se potem odzovemo na Ruando, na Srebrenico – na očitne in sistematične kršitve človekovih pravic, ki žalijo vsa načela naše skupne človečnosti?« (Annan 2000, 48).

Komisija ICISS je zato v svojem poročilu poskušala razviti globalni politični konsenz o tem, kako se premakniti iz polemiziranja, ki je pogosto ohromilo delovanje, k ukrepanju znotraj mednarodnega sistema ter zlasti preko Združenih narodov (ICISS 2001, 2). Ob tem poudari, da je tradicionalno terminologijo humanitarne intervencije, ki večinoma operira z nasprotujočima si konceptoma suverenosti in človekovih pravic, potrebno zamenjati z novim jezikom, jezikom 'odgovornosti za zaščito', ki temelji na stopnjah odgovornosti (Bellamy 2005, 35 in 52). Koncept 'odgovornost za zaščito' bi torej moral nadomestiti predhodni koncept 'pravice do intervencije' (ICISS 2001, 17).

---

¹¹⁵ Velika večina držav se je bila še vedno v strahu svojo suverenost ter je izražala skrbi, da bi opredelitev kriterijev za intervencijo, odprla vrata intervencionizmu velikih sil pod humanitarno pretvezo (Wheeler 2005, 237).

¹¹⁶ Wheeler (2005, 241) glavne težave ne vidi v možnosti zlorab humanitarne intervencije, temveč v nenaklonjenosti močnih držav, da bi ukrepale, ko niso ogroženi njihovi nacionalni interesi.

O podobnem razumevanju pristopa k humanitarni intervenciji je že leta 1999 razmišljal takratni Generalni sekretar OZN Kofi Annan, ko je v svojem sestavku pisal o dveh konceptih suverenosti – najprej kot državni suverenosti, ki v današnji dobi globalizacije in vse večje medsebojne odvisnosti postaja vedno bolj redefinirana ter individualni suverenosti, ki jo razume kot »temeljno svobodo vsakega posameznika, ki je izpostavljena v Ustanovni listini OZN in mednarodnih pogodbah, ki so ji sledile« in ki je postala bolj poudarjena z obnovljeno in razširjajočo se zavestjo o individualnih pravicah (Annan 1999).

ICISS je s svojim projektom želel »vzpostaviti bolj jasna pravila, postopke in kriterije za odločanje o tem, kdaj, kako in ali sploh intervenirati; vzpostaviti zakonitost humanitarne intervencije, ko je to potrebno ter po tem, ko vsi drugi pristopi propadejo; zagotoviti, da je vojaška intervencija, ko se zgodi, izpeljana le z zadanimi nameni, da je učinkovita ter da je izvedena tako, da čim bolj zmanjša človeške žrtve in posledično institucionalno škodo; in, kjer je to mogoče, pomagati odpraviti vzroke konflikta ter hkrati povečati izgleda za trden in trajnostni mir« (ICISS 2001, 11).

Jezik odgovornosti za zaščito na problem gleda s stališča tistih, ki potrebujejo zaščito in ne tistih, ki razmišljajo o intervenciji. Pri tem ta pogled ugotavlja, da primarno odgovornost za zaščito v tem pogledu nosi država, ki je dolžna zaščititi svoje prebivalce. Odgovornost za delovanje namesto te države se prenese na mednarodno skupnost le v primeru, ko država ni zmožna ali ni voljna izpolniti svoje odgovornosti, ali pa je sama povzročitelj slabih razmer za svoje prebivalce (ICISS 2001, 17).

ICISS v svojem poročilu predstavi načela, ki naj bi vodila vojaško humanitarno intervencijo. Ta so v veliki meri podobna tistim, ki so jih v svojih prispevkih že razdelali nekateri avtorji v 90-ih letih, denimo Knudsen (1999, 316–8).

ICISS (2001, XII) ta načela razdeli v štiri skupke, prvi od njih pa zadeva prag, ki mora biti izpolnjen za upravičenost intervencije. Ta prag določata dva kriterija: obsežni zločini, ki imajo za cilj izgubo človeških življenj in etnično čiščenje velikih razsežnosti, oboje je lahko že v poteku ali pa je pričakovano.

Drugi skupek načel vključuje previdnostna načela, ki naj vodijo humanitarno intervencijo: (i) primarni namen je končanje človeškega trpljenja; (ii) zatekanje k oboroženi intervenciji kot zadnji opciji; (iii) uporabljena sredstva naj bodo sorazmerna (obseg, trajanje in intenziteta načrtovane vojaške intervencije naj bodo čim manjši, le v obsegu, ki je potreben, da se zagotovi namen intervencije); (iv) obstajati mora razumna oz. sprejemljiva možnost uspeha pri doseganju namena intervencije, pri čemer posledice intervencije ne bi smele biti slabše kot posledice potencialnega neukrepanja (ICISS 2001, XII).

Tretji skupek načel se nanaša na vir pooblastila za humanitarno intervencijo. Kot najbolj primeren vir ICISS opredeli VS OZN. Ob tem poudari, da je dovoljenje za intervencijo potrebno iskati že pred samo akcijo, VS pa se ne sme obiti, ampak poskrbeti, da bo ta bolje deloval. Za boljše delovanje VS ICISS stalnim članicam svetuje, da se izognejo uporabi pravice do veta pri sprejemanju resolucij, ko je potrebno zaščititi ogrožene ljudi in ko obstaja večinska podpora ostalih članic ter da pri tem na stran potisnejo lastni interes. V primeru zavrnitve ali nepravočasnega odziva VS ICISS navaja alternative, in sicer predajo zadeve Generalni skupščini v skladu z mehanizmom Združeni za mir ali predajo zadeve regionalni organizaciji po VIII. poglavju Ustanovne listine pod pogojem, da ta kasneje zaprosi za pooblastitev VS OZN. ICISS ob tem pripomni, da se mora VS zavedati svoje odgovornosti za neukrepanje v hudih in pretresljivih situacijah, ter da je v tem primeru državam dovoljeno poiskati drugačne načine za naslavljanje tovrstnih kriz, ob takem scenariju pa bo morebiti oškodovana tudi kredibilnost VS in same OZN (ICISS 2001, XII in XIII).

V četrti skupek načel, katerim mora biti zadoščeno, ICISS uvršča operacionalna načela, in sicer: (i) jasne cilje ter jasen in nedvoumen mandat; (ii) skupni vojaški pristop intervenirajočih partnerjev; (iii) sprejetje omejitev in postopnosti v uporabi sile pri čemer mora biti cilj zaščita prebivalstva in ne poraz države; (iv) pravila angažmaja morajo biti natančna, odsevati načelo sorazmernosti ter vključevati popolno spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava; (v) zaščita oboroženih sil ne sme postati osnovni cilj; (vi) največje možno usklajevanje s humanitarnimi organizacijami (ICISS 2001, XIII).

V razpravi v okviru OZN so bile reakcije na ICISS poročilo na splošno pozitivno sprejete, najbolj s strani držav, kot so Kanada, Japonska, Nemčija in do neke mere tudi Velika Britanija. Kljub temu je bilo čutiti tudi veliko mero negotovanja. Najbolj so države nasprotovale ideji oblikovanja kriterijev za intervencijo. ZDA so jih denimo zavrnile z utemeljitvijo, da se ne morejo predhodno zavezati vojaškemu posredovanju nekje, kjer nimajo nobenih nacionalnih interesov, prav tako se niso želele obvezati s kriteriji, ki bi omejevali njeno pravico do odločanja kdaj in kje uporabiti silo. Kitajska je ICISS-ovi ideji nasprotovala že od samega začetka, Rusija je kljub splošnemu podpiranju vztrajala, da nobena akcija ne sme biti podvzeta brez odobritve VS OZN, kjer bi seveda lahko sama s svojo pravico do veta vplivala na odločitev, ki ne bi bila v skladu s njenimi interesi. Velika Britanija in Francija, podpornici ICISS-ovih načel, sta »izražali zaskrbljenost nad tem, da oblikovanje kriterijev, ki bi vodili humanitarno intervencijo, ne bo proizvedlo manjkajočih sestavin – politične volje in konsenza« (Bellamy 2005, 36).

5.2 Busheva doktrina in Nacionalna varnostna strategija ZDA

Ob nastopu predsedniškega mandata oz. pred 11. septembrom 2001 je George Bush oznanjal obdobje skromne zunanje politike ZDA. Njegova administracija je, v luči konservativnega pristopa zunanji politiki, za novo tisočletje pripravljala nov bipolarni model – opustiti so nameravali Clintonovo doktrino Kitajske kot strateškega partnerja in jo nadomestiti s tako, ki bi na Kitajsko gledala kot na strateškega konkurenta, kar je bilo delno posledica rastočega kitajskega vpliva na mednarodnem ekonomskem prizorišču, delno pa kritika kitajske politike človekovih pravic (Chesterman 2005, 282).

Bushevo stališče glede posredovanja za končanje množičnih kršitev človekovih pravic je zaznamovalo nasprotovanje uporabi ameriških vojakov v mirovnih in obnovitvenih misijah. Po njegovem mnenju ZDA, razen v zelo izjemnih primerih, ne bi smele sodelovati v humanitarnih intervencijah. Bil je mnenja, da če bi se v njegovem mandatu zgodila še ena Ruanda, tja ne bi napotil ameriških sil, bi pa k ukrepanju spodbudil Združene narode (Farer 2003, 54).

Dogodki 11. septembra 2001 so drastično spremenili to strateško okolje, v ZDA so se takoj pojavili pozivi k oboroženemu odgovoru na napade (Chesterman 2005, 283), ki so se materializirali v razglasitvi 'vojne proti terorizmu' in hitremu ameriškemu napadu na Afganistan in kasneje na Irak.

V akademski sferi so bile takoj sprožene razprave o tem, kako bo ameriška vojna proti terorizmu vplivala na humanitarno intervencijo, v smislu, ali jo bodo ZDA prevzele kot operativni del svoje zunanje politike in ali se bodo ZDA v luči boja proti terorizmu kot vodila zunanje politike vrnile k politiki, ki je bila značilna zanje med hladno vojno in sicer k prioriteti strateških prednosti pred človekovimi pravicami? Kaj bo to pomenilo za vzpostavljajočo se normo humanitarne intervencije – ali bo več mednarodnega konsenza za ukrepanje na humanitarni osnovi ali manj?

Septembra 2002, eno leto po terorističnih napadih 11. septembra, je vlada ZDA izdala Nacionalno varnostno strategijo ZDA (*The National Security Strategy of the United States of America*),¹¹⁷ ki naslavlja grožnje terorizma, proti kateremu so ZDA že nekaj mesecev vodile vojno v Afganistanu, grožnjo, ki jo predstavlja orožje za množično uničevanje ter sovražne

---

¹¹⁷ Nacionalna varnostna strategija ZDA – *The National Security Strategy of the United States of America*, objavljena 17. septembra 2002. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (15. julij 2008). Naslednja verzija Nacionalne varnostne strategije je izšla šele leta 2006. Za razliko od Strategije iz leta 2002, nova strategija ob naštevanju uspehov, ki naj bi jih ZDA že dosegle v boju proti terorizmu, podrobneje opredeljuje nove grožnje nacionalni varnosti pri čemer zlasti izpostavlja iranski jedrski program (Nacionalna varnostna strategija 2006, 18–24).

države, ki ta sredstva lahko uporabijo proti ZDA in 'svobodnemu' svetu. Največji pomen strategije je v vpeljavi novega pristopa v ameriški zunanji politiki, namreč preventivne akcije za odvrnitev morebitnega napada. ZDA so menile, da tradicionalni zastraševalni pristopi, ki so bili v uporabi v času hladne vojne, niso več primerni pri soočanju s terorističnim sovražnikom, ki lahko udari vedno in povsod. Zaradi tega razloga Nacionalna varnostna strategija oznanja nujno prilagoditvi koncepta neposredne grožnje, ki je tradicionalno veljala kot legitimen vzrok za samoobrambo, na nekonvencionalna sredstva bojevanja današnjega 'nevidnega' sovražnika. Logika, ki jo strategija oznani je: »/v/ečja ko je grožnja, večje je tveganje neukrepanja – in s tem bolj nepremagljiva zahteva po podvzemanju vnaprejšnje akcije za samoobrambo, tudi če obstaja negotovost o času in kraju sovražnikovega napada. Da bi prehitele ali preprečile take sovražne napade naših sovražnikov, bodo ZDA po potrebi ukrepale preventivno« (Nacionalna varnostna strategija ZDA 2002, 15).

Taka definicija preventivne uporabe sile oz. dejanja samoobrambe, kot ga oznanja ameriška Nacionalna varnostna strategija, je naletela na velike polemike, saj je v pravnih terminih koncept preventivne samoobrambe v skladu z načeli Ustanovne listine o prepovedi uporabe sile, precej restriktivno definiran. Pomeni lahko vnaprejšnjo samoobrambo, vendar le pred neposredno in neizbežno grožnjo, ki jo lahko zaobjamemo pod določila o samoobrambi 51. člena Ustanovne listine OZN. Praksa držav v preteklosti dokazuje, da so države priznavale omejeno pravico do preventivne samoobrambe, ko je bila grožnja neposredna in neizbežna.¹¹⁸ Ameriška definicija preventivne samoobrambe pa narekuje pravico do samoobrambe tudi v primeru, ko zaznana grožnja ni neposredna in s tem implicira največji možni obseg in pomen vnaprejšnjega napada, poleg tega v strategiji ni zaznati potrebe, da bi rzsodbo o tem predložili VS OZN (Whitman 2005, 265).

Nevarnost, ki leži v tako široko zastavljeni doktrini, ki ZDA pušča odprte roke pri definiranju potencialnega sovražnika in potencialne grožnje, je v tem, »da bi lahko posploševanje Busheve doktrine privedlo do tega, da bi lahko praktično katerakoli država našla razloge, da začne vojno proti katerikoli drugi. /.../ Stabilnost sistema držav bi utrpela resen udarec, splošna upravičenost do preventivne uporabe sile bi praktično izrinila splošno uveljavljeno prepoved uporabe sile« (Murswiek 2002, 12–13; povzeto po Whitman 2005, 267).¹¹⁹

---

¹¹⁸ Za študije primerov o razvoju ideje preventivne uporabe sile glej Peter in Brglez (2007).

¹¹⁹ Murswiek, Dietrich. 2002. *The American Strategy of Preemptive War and International Law*. Albert-Ludwig Universität Freiburg, Institute of Public Law.

Whitman (2005, 266–7) si dovoli opazko, da tovrstna doktrina kaže na ameriški »à la carte pristop k mednarodnemu pravu«, ki sporoča, da ZDA ne bodo omejene z omejitvami 2(4) in 51. člena Ustanovne listine OZN, če se jim bo to zdelo potrebno.¹²⁰ Po njegovem mnenju taka doktrina »meče senco na razpravo o humanitarni intervenciji, saj ima taka razprava pomen le v okolju splošnega spoštovanja mednarodnega prava s strani vseh držav. Če tisto, kar je bilo doslej smatrano kot izjema, postopno postane pravilo, katera država se bo potem sploh še trudila ponuditi pravno upravičitev za intervencijo na humanitarni osnovi?« (Whitman 2005, 259 in 268).

5.3 Napad ZDA in zaveznikov na Afganistan

Mnogi avtorji menijo, da je bila legitimna upravičitev za ameriški napad na Afganistan ukrepanje po 51. členu Ustanovne listine OZN (Weiss 2005, 233), ki članicam:

ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Ukrepi, ki so se jih člani Združenih narodov lotili, izvršujoč to pravico do samoobrambe, naj se takoj sporočijo Varnostnemu svetu in ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost Varnostnega sveta, da na temelju te Ustanovne listine vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti (51. člen Ustanovne listine OZN).

Vojna v Afganistanu je dobila skoraj univerzalno podporo (Grey 2004, 164; Peter 2006, 49; povzeto po Peter in Brglez 2007, 834),¹²¹ saj so v primeru Afganistana mnogi videli neposredno povezavo med nedelovanjem države in teroristično grožnjo, »vojaški napadi na teroristične objekte v državah, ki se ne bojujejo dovolj proti terorističnim mrežam, /pa/ so do konca 20. stoletja postali sprejemljivi za mednarodno skupnost« (Peter 2006, 30–1 in 40–1; povzeto po Peter in Brglez 2007, 834). Na sistematične kršitve človekovih pravic, pod talibanskim režimom, zlasti pravic žensk, so mnoge mednarodne organizacije in države opozarjale že pred dogodki 11. septembra. Izboljšanje humanitarnih pogojev za afganistansko prebivalstvo je bilo videno kot ena od posledic intervencije kot dejanja samoobrambe (Bellamy 2005, 37).

---

¹²⁰ Chesterman (2005, 298) tak odnos ZDA do OZN označi za agnostičen. ZDA OZN »uporabljajo le, ko je to prikladno, medtem ko ohranjajo svojo namero, da jih mednarodno pravo ne bo oviralo, ko je preveč omejevalno«.

¹²¹ Peter, Mateja. 2006. *The challenge of the doctrine of pre-emptive self-defence*, M.Phil. Dissertation. Cambridge: Cambridge University.

Čeprav je VS OZN kot odgovor na teroristične napade na ZDA 11. septembra sprejel resoluciji 1368 (2001)¹²² in 1373 (2001),¹²³ v katerih je obsodil napade in dejanja terorizma ter priznal pravico ZDA do individualne ali kolektivne samoobrambe, s tem ni pooblastil vojaške akcije, ki so jo nato kot povračilo za napade izvedle ZDA. Zevnik (2006, 134–5) ugotavlja, da VS napade opredeli kot teroristična dejanja in ne kot oborožen napad, kar so ZDA pričakovale. Prav tako obe resoluciji pravico do samoobrambe omenjata le v preambuli in ne v njenem učinkovitem delu, ne opredeljujeta pa niti kdo je krivec za napade in kdo ima pravico do samoobrambe.

Zevnik (2006, 131) ugotavlja, da je VS pričakoval, da bodo ZDA napadle le teroristično skupino odgovorno za napade ter njen podporni sistem. ZDA pa so pravico do samoobrambe interpretirale znatno širše, saj je njihov samoobrambni napad vključeval odstavitve afganistanske vlade, poskus vzpostavitve demokratičnega sistema ter zapiranje in pridržanje domnevnih teroristov v zaporih kot je Guantanamo. Čeprav se je VS OZN na podlagi kasneje sprejetih resolucij vključil v pokonfliktno obnovo Afganistana in prispeval za po potrebno osebje, Zevnik (2006, 135) ugotavlja, da VS »ni nikoli legitimiral oz. jasno izrazil pravico Združenih držav do samoobrambe. Vzpostavljena oz. omenjena je bila zgolj vez med terorističnim napadom in možnim odgovorom nanj v okviru 51. Člena Ustanovne listine. Akcija, ki se je v Afganistanu razvila, pa vsekakor presega vsako, tudi potencialno posredovanje v okviru samoobrambe«. Temu navkljub je, ravno zaradi ameriškega sklicevanja na pravico do samoobrambe kot legitimnega razloga za intervencijo in ne na lažne humanitarne motive, kot v primeru Iraka, konsenz o doktrini humanitarne intervencije 'preživel' vojno v Afganistanu brez večjih posledic, česar ne bi mogli trditi za vojno v Iraku (Weiss 2005, 235).

5.4 Zakaj napad ZDA na Irak ni humanitarna intervencija?

Ameriški napad na Irak z utemeljitvijo, da ta razvija orožje za množično uničevanje, ki v skladu z novo ameriško doktrino preventivne oz. vnaprejšnje obrambe predstavlja grožnjo varnosti ZDA, je bil v mednarodni skupnosti močno kritiziran in v veliki meri smatran kot popolnoma nelegitimen.

---

¹²² Resolucija VS OZN 1368 (2001), sprejeta 12. septembra 2001.

¹²³ Resolucija VS OZN 1373 (2001), sprejeta 28. septembra 2001.

Na tem mestu je zanimiv za obravnavo zaradi implikacij, ki jih ima za sam sistem mednarodnega prava in za splošno uveljavljene norme, ki uravnavajo obnašanje in delovanje držav in s tem tudi na dojetje in prakso humanitarne intervencije. Še bolj neposredno je ameriški napad na Irak zanimiv za doktrino humanitarne intervencije, ker so zavezniki pod vodstvom ZDA kot enega od motivov za intervencijo v kasnejši fazi začeli izpostavljati humanitarni motiv.

Zaradi okoliščin in kontroverznosti, ki so ga obkrožale in njegove obsežnosti, je napad na Irak zasenčil ostale vojaške akcije v tem obdobju. Po mnenju Kennetha Rotha (2004, 14) »mu je ta izpostavljenost dala večjo moč, da oblikuje percepcije javnosti o vojaških intervencijah, ki so jih njihovi pobudniki utemeljevali na humanitarni osnovi. Rezultat tega je, da v času obnovljenega zanimanja za humanitarno intervencijo, iraška vojna in poskus ZDA, da bi jo vsaj delno upravičili na humanitarni osnovi, tvega da bo vrgla slabo luč na doktrino humanitarne intervencije«, kar bi imelo poguben učinek za ljudi, ki bodo v prihodnosti morebiti potrebni pomoči.

Prvotni razlogi, ki sta jih ZDA in Velika Britanija navajali za napad na Irak so se z vsakim dnem vojne kazali za vedno bolj neutemeljene (v kar polovica mednarodne skupnosti že tako ni dvomila). Orožja za množično uničevanje, ki naj bi ga razvijal Sadam Husein, niso uspeli najti, vse bolj pa se je izmikala tudi domneva o predvojni povezavi med Sadamom in mednarodnim terorizmom. Tako je dominantni preostali razlog za napad na Irak ostal ta, da je koalicija s strmoglavljenjem tako krutega tirana, kot je bil Sadam, v resnici želela osvoboditi zatirano iraško ljudstvo. Tako je humanitarna osnova za intervencijo, ki je bila ob začetku napada ena od postranskih utemeljitev, vedno bolj pridobivala na pomenu in kmalu pridobila status glavnega razloga, ki naj bi ZDA motiviral za intervencijo v Iraku (Roth 2004, 15–6; Chesterman 2005, 296).

Roth (2004, 15) v svojem prispevku v okviru poročila organizacije *Human Rights Watch* (HRW) za leto 2004 intervencijo v Iraku postavi na preizkušnjo z vidika kriterijev za humanitarno intervencijo, kot jih je opredelilo poročilo komisije ICISS in ugotavlja, ali so bili prisotni pogoji, ki bi upravičili humanitarno intervencijo, pogoji, ki upoštevajo več kot le stopnjo represije, na katero so se sklicevale ZDA, ko so Sadama označile za tirana. Roth (2004, 16) verjame, da kljub grozotam Sadamove vladavine vojna v Iraku ne more biti upravičena kot humanitarna intervencija in kot večina drugih opazovalcev uporabo

humanitarnih argumentov kot pretveze za vodenje vojne, za katero stojijo povsem drugi interesi, vidi kot resno ogrožanje načela humanitarne intervencije.¹²⁴

Ameriški napad na Irak po mnenju Rotha (2004, 21) pade že pri prvem od kriterijev, ki definira razsežnost zločinov, ki upravičujejo humanitarno intervencijo. Obenem Roth izpostavlja, da HRW ne zanika razsežnosti Sadamovih zločinov, saj ocene kažejo, da naj bi bilo v zadnjih 25-ih letih njegove vladavine pobitih ali izginulih okoli četrtr milijona Iračanov. Dejstvo pa je, da je do leta 2003 obseg teh zločinov znatno upadel in da so bila obdobja v preteklosti, denimo v času genocida nad Kurdi leta 1988, v katerem jih je bilo pobitih okoli sto tisoč, ko bi razsežnost zločinov zlahka upravičila humanitarno intervencijo (Roth 2004, 21). O takih zločinih leta 2003 ni bilo ne duha ne sluha in zato trditev 'bolje pozno kot nikoli' ni opravičljiv razlog za humanitarno intervencijo, saj bi morala ta biti podvzeta za ustavitev in končanje množičnih zločinov in ne kot kazen za njihove povzročitelje več kot desetletje kasneje (Roth 2004, 22). Tudi utemeljevanje na podlagi želje po preprečevanju bodočih zločinov ne zdrži preskusa, saj mora biti grožnja le teh neizbežna, česar v primeru Iraka ni bilo.

Napad na Irak ne preстане preizkušnje tudi pri drugem skupku ICISS-ovih previdnostnih načel, saj primarni povod za intervencijo ni bila pomoč iraškemu ljudstvu, ampak domnevno posedovanje orožja za množično uničevanje, domnevno neupoštevanje številnih resolucij VS OZN ter domnevna povezava Iraka s terorističnimi mrežami (Roth 2004, 26). Oboroženi napad tudi ni bila zadnja opcija, ki bi bila na voljo ZDA – Roth (2004, 23) tu predlaga še možnost kazenskega pregona; o sorazmernosti uporabljenih sredstev in intenziteti intervencije pa priča dejstvo, da so ZDA po petih letih v Iraku še vedno prisotne, število vojaških in predvsem civilnih žrtev iz leta v leto bolj narašča. Tudi možnosti uspeha pri doseganju humanitarnega namena intervencije so sčasoma postajale tako verjetne, kot je bila verjetnost odkritja orožja za množično uničevanje.

Napad na Irak po mnenju Rotha (2004, 30–3) pade tudi pri zadnjih dveh kriterijih, saj intervencija ni bila vodena na način, ki bi maksimiziral skladnost z mednarodnim humanitarnim pravom, o čemer priča tudi na desettisoče civilnih žrtev.¹²⁵ Napad na Irak tudi ni užival dovoljenja VS OZN in nobene druge mednarodne organizacije.

A kljub temu niso vsi delili enakega mnenja o neutemeljenosti in nelegitimnosti Bushevega napada na Irak. Nardin denimo navaja Fernanda Tesóna, velikega zagovornika humanitarne

---

¹²⁴ Tudi Weiss (2004, 148) trdi, da napad na Irak ne ustreza kriterijem ICISS.

¹²⁵ Poročilo je bilo izdano leta 2004, ko je bila vojna v Iraku šele eno leto v poteku, zato verjamem, da bi bil z današnjega vidika Roth pri tem kriteriju veliko bolj oster.

intervencije, ki za vojno v Iraku ponuja dve humanitarni utemeljitvi. Prva, ožja utemeljitev, je ta, da je bil namen vojne strmoglavljenje tirana, ki je zatiral svoje ljudstvo. Druga, širša utemeljitev, pa je ta, da je bila vojna vodena kot del strategije za obrambo ZDA, katere ključna sestavina je ustanavljanje demokratičnih režimov na Bližnjem vzhodu, po možnosti po mirni poti in če ne, s silo (Nardin 2005, 21).

V svojem kritičnem odzivu na Tesónovo razumevanje vojne v Iraku, Nardin (2005, 26) zagovarja tezo, da obe izpostavljeni utemeljitvi usodno preoblikujeta tradicionalno razumevanje humanitarne intervencije in jo spremenita ravno v tisto, česar so se opazovalci dogajanja po 11. septembru najbolj bali – orodja v rokah hegemonске države, ki ga uporablja za izvajanje svojih imperialnih interesov (Jamieson 2005, 164).

Po mnenju Nardina (2005, 21) za Tesónovo trditvijo, da je imelo strmoglavljenje tirana Sadama humanitarni motiv, ki vojno v Iraku kvalificira za humanitarno intervencijo, stoji predpostavka, da se vsaka vojna, ki je vodena s tem namenom, lahko kvalificira kot humanitarna intervencija, pod pogojem, da je njen namen tudi zamenjava tiranske vladavine z demokratično. Tako opredeljevanje humanitarne intervencije Nardin (2005, 21) nadalje smatra za osredotočanje na značilnosti režima in ne na specifične zločine proti človečnosti. Tradicionalno dojetje humanitarne intervencije je prav takšno: za cilj ima končati množične in sistematične zločine nad prebivalstvom ciljne države ali preprečiti prihodnje zločine. V slednjem primeru mora seveda obstajati dokaz, da so tovrstni zločini v pripravi in da je njihova zagrešitev neizbežna.¹²⁶

Nardin (2005, 22) kritično opaža, da je zahteva po neizbežni katastrofi nepomembna, če, tako kot Tesón, vojaško prisiljeno demokratično spremembo režima smatramo za humanitarno intervencijo. S to ekspanzivno in revizionistično združitvijo humanitarne intervencije z intervencijo za spremembo režima oz. reformno intervencijo pokrijemo širši obseg intervencij.

Druga Tesónova utemeljitev vojne v Iraku kot obrambne strategije ZDA po Nardinovem mnenju še bolj popači koncept humanitarne intervencije. »Prvič, preusmeri osredotočenost razprave s skrbi za interese, pravice, varnost in dobrobit prebivalstva, ki ga je potrebno rešiti pred nasiljem, na skrb za interese intervenirajoče države in njenih prebivalcev. Za razliko od humanitarne intervencije, katere namen je zaščita *drugih*, je ameriška strategija 'širjenja demokracije' namenjena zaščiti *nas*« (Nardin 2005, 23; poudarki v originalu). Nardin (2005,

---

¹²⁶ Nardin (2005, 22) kot ilustracijo navaja primer humanitarne intervencije, ki bi se morala zgoditi v Ruandi, a se ni. Meni, da bi bilo pred neizbežno smrtjo možno rešiti veliko ljudi, če bi Združeni narodi aprila leta 1994 okrepiли svoje enote, kot je to zahteval vodja misije Združenih narodov v Ruandi, Romeo Dallaire.

24) doda, da vsi materialni in etični stroški vojne v Iraku kažejo na vojno, ki jo vodi nekaj drugega kot humanitarni motivi.

Drugič, Tesónova utemeljitev »preusmeri osredotočenost razprave z zaščite človekovih pravic v decentraliziranem mednarodnem sistemu k zamenjavi tega sistema s sistemom, ki ga centralizirano upravljajo ZDA. Ameriško razumevanje univerzalnih načel nov sistem definira, ameriška moč pa ga uveljavlja. Namesto ravnotežja moči, ki ga omejuje mednarodno pravo, imamo izvajanje hegemonске moči, ki se ne omejuje z mednarodnim pravom« (Nardin 2005, 24).

Nardin (2005, 26) na primeru vojne v Iraku in preko odziva na Tesónovo upravičevanje le-te na humanitarnih temeljih, opozarja na škodljivost t. i. humanitarizma, ki je ponujen kot opravičilo za revolucionarno vojno in imperialno politiko in izpostavlja nujo po razlikovanju humanitarne intervencije, »kot pazljivo oblikovane izjeme od prevladujočega načela neintervencije«. Tradicionalno razumevanje humanitarne intervencije po njegovem mnenju ohranja nadaljnji obstoj pluralističnega mednarodnega reda, ki ga konstituirata načeli suverenosti in neintervencije. Izraba humanitarne intervencije kot opravičila za imperialno vojno pa »naznanja nastanek globalne ureditve /tj. imperialnega sveta/,¹²⁷ ki temelji na ideološkem poenotenju in centraliziranem upravljanju s strani hegemonске sile, ki je zmožna uveljavljati poenotenje. /.../ Ena od značilnosti imperialne politike je ta, da hegemonška država zahteva izvzetje iz pravil, za katere obenem pričakuje, da jih bodo druge države spoštovale« (Nardin 2005, 26). V svetu, kjer so vsa načela podvržena interpretaciji močnih, pa razprava o humanitarni intervenciji postane irelevantna.

5.5 Odziv mednarodne skupnosti na humanitarno krizo v Darfurju

Na prelomu stoletja po Milenijskem poročilu Generalnega sekretarja Kofija Annana in predstavitvi ICISS-ovega poročila, so voditelji držav zatrjevali, da v primeru nove Ruande ne bodo gledali stran. Vendar je bil, kljub zavezam voditeljev, da bodo preprečili in ustavili morebitne bodoče humanitarne katastrofe, odziv mednarodne skupnosti na krizo v Darfurju nezadosten. Mnogi opazovalci so se podobno kot Bellamy (2005, 32) spraševali, kako se bo svet v spremenjenem okolju po 11. septembru odzval na prvo večjo humanitarno katastrofo in ali bodo prepoznali svojo odgovornost za zaščito, kot jo je opredelila komisija ICISS.

---

¹²⁷ O taki ureditvi po 11. septembru 2001 piše tudi Robert S. Litwak v članku *The Imperial Republic after 9/11*.

Situacija v Darfurju je zbudila pozornost mednarodne skupnosti že leta 2003, ko je sudanska vlada skupaj s svojimi zloglasnimi Janjaweed milicami začela voditi brutalno kampanjo množičnih pobojev in etničnega čiščenja kot odgovor na vstajo Sudanske osvobodilne vojske (*Sudanese liberation army* – SLA) in Gibanja za pravičnost in enotnost (*Justice and equality movement* – JEM), ki sta tudi sama napadala civiliste v pokrajini Darfur, vendar v veliko manjšem obsegu (Bellamy 2005, 31, Udombana 2005, 1153).¹²⁸ »Krizo v Darfurju združuje najhujše od vsega: oboroženi konflikt, skrajno nasilje, spolne napade, valove obupanih beguncev /.../ lakoto in bolezen – vse se združuje z neizprosno puščavskim podnebjem« (Udombana 2005, 1150). Število smrti zaradi zločinov se je štel v desetisočih, še več ljudi je umrlo v begunskih taboriščih zaradi podhranjenosti in bolezni, več kot milijon ljudi je bilo prisiljeno zapustiti svoje domove.¹²⁹ »Po soglasnem glasovanju ameriškega kongresa julija 2004, je Colin Powell naredil neprecedenčni korak in nasilje razglasil za 'genocid'« (Bellamy 2005, 31).

»Večji del leta 2003 je bil mednarodni odziv na Darfur omejen na zagotavljanje humanitarne pomoči. Glavna politična prizadevanja v tem obdobju so bila usmerjena na proces v Navashi, ki je želel končati državljansko vojno med sudansko vlado in SLA« (Bellamy 2005, 40; Resolucija VS OZN 1547(2004)).¹³⁰

Generalni sekretar OZN je aprila 2004, v svojem govoru ob deseti obletnici genocida v Ruandi, opozoril na resnost kršitev človekovih pravic v Darfurju in na humanitarno krizo, ki je bila v poteku. Omenjal je sistematične pregone, ki bi jih lahko označili za etnično čiščenje, mednarodno skupnost pozval k postopnemu ukrepanju ter poudaril, da pri tem ne izključuje možnosti vojaške akcije kot najbolj skrajnega ukrepa (Generalni sekretar 2004).¹³¹

Sledila je razprava v VS OZN, ko je Nemčija maja 2004 neformalno predlagala pošiljanje mirovnikov Združenih narodov v Darfur. Kitajska, Pakistan, Sudan, Rusija in Brazilija so bili vsi odločno proti intervenciji. Kot odgovor OZN na reševanje humanitarne krize v Darfurju je bila 30. julija 2004 sprejeta resolucija VS 1556 (2004),¹³² ki obsodi zločinska dejanja ter kršitve človekovih pravic in mednarodnega humanitarne prava vseh vpletenih strani, še

---

¹²⁸ »Sudan je bogat z rudninami, vključno z nafto, ima majhne rezerve železove rude, bakra, bakra, cinka, tungstena, volframa, sljude, srebra, zlata in vodnih virov. Odkar si je priboril neodvisnost od Velike Britanije leta 1956, v državi vlada državljanska vojna med Severom, ki je pod prevlado arabcev in med krščanskim in animističnim Jugom – vojna, katere vzroki so ekonomski, politični in družbeni faktorji« (Udombana 2005, 1152).

¹²⁹ Število smrti v Darfurju danes je okoli 300 tisoč, razseljenih je okoli pet milijonov ljudi (Vončina 2008, 19).

¹³⁰ Resolucija VS OZN 1547 (2004), sprejeta 11. junija 2004.

¹³¹ Generalni sekretar. 2004. Press Release SG/SM/9197 AFR/893 HR/CN/1077. *Speech to the 60th session of the Commission on human rights*, Geneva 7. aprila 2004.

¹³² Resolucija VS OZN 1556 (2004), sprejeta 30. julija 2004.

zlasti Janjaweed milic. V skladu z ICISS-ovim jezikom odgovornosti za zaščito, primarno odgovornost za spoštovanje človekovih pravic in reda v državi daje sudanski vladi, vendar te ne obsodi za zločine. Sudanski vladi določi tridesetdnevni rok za razorožitev Janjaweedskih milic in ji zagrozi s sankcijami v primeru neupoštevanja pogojev. Resolucija tudi pozdravi in podpre prizadevanja Afriške unije za vzpostavitev opazovalne misije v Sudanu. Bellamy (2005, 45) piše, da so arabske države nasprotovale sankcijam, prav tako sta proti sankcijam za Sudan bili Rusija in Kitajska – obe zaradi ekonomskih interesov, ki sta jih imeli v državi.

Medtem je Afriška unija menila, da se mora problem Darfurja reševati v afriškem okvirju in obenem pozdravila podporo mednarodne skupnosti in VS OZN pri njenih prizadevanjih. Obenem je sudanska vlada izrazila jasno nasprotovanje vsakršnemu poskusu Združenih narodov, da v Sudan pošlje mednarodne mirovnike in zatrdila, da bo proti njim uporabila silo. Na tretjem zasedanju vodij držav in vlad Afriške Unije v Addis Abebi julija 2004 je Afriška unija sklenila, da humanitarne situacije v Darfurju, kljub njeni resnosti, še ne more razglasiti za genocid. Obenem je sklenila, da število civilnih opazovalcev premirja poveča na najmanj osemdeset ter se odločila, da v Darfur odpošlje zaščitno enoto, ki bi ščitila opazovalce (Skupščina Afriške unije, odločitev AU/Dec.54 (III)).¹³³ Svet za mir in varnost Afriške unije je v svojem Communiqué-ju z dne 27. julija 2004 potrdil vpoklic zaščitnih sil v Darfur, ki sta jih prispevali Ruanda in Nigerija ter katerih naloga vključuje tudi zaščito civilnega prebivalstva v njihovi bližini.

Afriška unija se je odločila v Sudan namestiti tri tisoč mirovnih sil AMIS (*African Union Mission in Sudan* – Misija Afriške unije v Sudanu), ki bi nadzorovali premirje, vendar se je kmalu izkazalo, da Afriška unija za ta načrt ni imela potrebnih finančnih in logističnih resursov. V poznem septembru 2004 je bilo v Darfurju komaj 300 mirovnih sil AMIS, zato je Generalni sekretar OZN pozval mednarodno skupnost k razširitvi sil. Na terenu je AMIS ovirala sudanska vlada, ki je misiji odrekala gorivo in s tem ovirala letenje helikopterjev ter še vedno vztrajala, da je AMIS zgolj opazovalna in ne mirovna misija (Bellamy 2005, 43).

Afriška unija je s sudansko vlado in vsemi ostalimi stranmi, vpletenimi v konflikt, kasneje sprejela kompromis o ojačitvah mirovnih sil AMIS, ki so dobile mandat opazovanja spoštovanja premirja, zagotavljanja varnega okolja za dostavo humanitarne pomoči, vrnitev beguncev na njihove domove in zaščite civilistov v njihovi bližini, ki se znajdejo v neposredni ogroženosti. AMIS naj bi razširili na 3320 ljudi, od tega naj bi bilo 2341 pripadnikov vojaških

---

¹³³ Skupščina Afriške unije. 2004. *Odločitev AU/Dec.54 (III)*, sprejeta na tretjem rednem zasedanju Skupščine vodij držav in vlad Afriške unije, 6. – 8. julija 2004 v Addis Abebi.

enot (Svet za mir in varnost Afriške unije 2004b).¹³⁴ Kljub ojačitvam, ki so prispele iz Ruande in Nigerije, sile AMIS niso mogle narediti drugega kot poročati o kršitvah premirja. Število enot je bilo premajhno, njihova namestitvev pa prepočasna, da bi lahko resnično zaščitili civilno prebivalstvo v Darfurju (Bellamy 2005, 45).

Bellamy (2005, 43) navaja, da je bil »prvotni mednarodni odziv na Darfur zaznamovan s tremi nasprotujočimi si trendi«. Obstajalo je sicer jasno priznanje nekaterih držav, zahodnega javnega mnenja in človekoljubnih organizacij o obstoju odgovornosti za zaščito darfurskega prebivalstva. Kljub temu so obstajali znatni pomisleki nekaterih držav o tem, katera instanca bi morala nositi to odgovornost (Sudan, Afriška unija ali OZN) in »velik odpor nekaterih ključnih zahodnih držav, da bi prevzele odgovornost s tem, ko bi dejale, da je sudanska vlada nezmožna ali nevoljna zaščititi prebivalce Darfurja. /Spet/ mnoge druge države pa so izražale globoko negotovanje ob vsaki morebitni kršitvi suverenosti Sudana«.

Bellamy (2005, 45) v svoji analizi mednarodnega odziva na krizo v Darfurju zastavlja vprašanje, zakaj VS in podporniki koncepta odgovornosti za zaščito niso ukrepali, da bi prisilili sudansko vlado k sporazumu ali izboljšali učinkovitost AMIS-a, ki je že deloval v Sudanu.

V mednarodni skupnosti je obstajal konsenz o tem, da primarna odgovornost za zaščito prebivalcev Darfurja leži v sudanski vladi in nato v Afriški uniji, vendar so ZDA z utemeljitvami, da sudanska vlada v Darfurju izvaja genocid, začele siliti k močnejšim ukrepom in predlagale bolj odločno resolucijo, ki bi obsodila sudansko vlado za kršenje resolucije 1556 (2004), povečala obseg sil AMIS, odredila pregon tistih, ki so odgovorni za genocid ter uvedla določene sankcije. Ameriški predlog je znova naletel na mešan odziv v VS, saj so nekatere države (Alžirija, Kitajska in Rusija) izražale globoke kritike o legitimnosti prisilnih ukrepov proti Sudanu, Afriška unija pa je menila, da je reševanje krize v domeni afriških držav. Romunija in Filipini sta se sklicevala na odgovornost za zaščito, kot jo predlaga ICISS, in predlagali še bolj odločen pristop (Bellamy 2005, 46).

Resolucija 1564 (2004),¹³⁵ ki je bila sprejeta, je oznanjala kompromisno rešitev. Sudanske vlade ni obsodila za zločine, je pa v primeru neupoštevanja resolucije znova zagrozila z nadaljnjimi ukrepi, kot so sankcije. Humanitarna situacija v Darfurju se je še nadalje slabšala, OZN je poleg drugega nasilja obsojala tudi množična posilstva žensk in deklic.

---

¹³⁴ Svet za mir in varnost Afriške unije. 2004b. *Communiqué PSC/PR/Comm. (XVII)*, sprejet na 17. sestanku sveta 20. oktobra 2004 v Addis Abebi.

¹³⁵ *Resolucija VS OZN 1564 (2004)*, sprejeta 18. septembra 2004.

V naslednjih mesecih je VS sprejel kompromisno resolucijo 1590 (2005),¹³⁶ s katero je v Darfur po VII. poglavju Ustanovne listine napotil mirovno misijo UNMIS (*United Nations Mission in Sudan* – Misija Združenih narodov v Sudanu), ki jo je sestavljalo 10 tisoč vojakov, in ki bi bila usklajena z misijo AMIS Afriške unije. Njen mandat je bilo opazovanje izvrševanja mirovnega sporazuma med sudansko vlado in uporniki, razoroževanje in demobilizacija, vrnitev beguncev na svoje domove, zagotavljanje humanitarne pomoči in podpiranje človekovih pravic v Sudanu ter zaščita nemočnih civilistov. Misija UNMIS je v Darfurju na podlagi resolucije 1590 (2005) prisotna še danes.

Resolucija 1591 (2005)¹³⁷ končno obsodi tudi sudansko vlado za kršenje določil resolucij VS in mirovnih sporazumov ter odredi ukrepe proti povzročiteljem zločinov v obliki zamrznitev imetja in prepovedi potovanj v tujino. Sprejetje sankcij v večjem obsegu, kot je denimo naftni embargo, ki so ga predlagale ZDA, ni bil mogoč zaradi nasprotovanja Rusije in Kitajske (Bellamy 2005, 50). Z resolucijo 1593 (2005)¹³⁸ se VS odloči predati situacijo v Darfurju po 1. juliju 2002 ter pregon vojnih zločincev Mednarodnemu kazenskemu sodišču (MKS). Sprejetje takega ukrepa, zaradi splošnega zavračanja MKS s strani ZDA ni bilo enostavno, a so te v končni morali sprejeti omembo MKS kot edine alternative neukrepanju ali unilateralizmu (Bellamy 2005, 49).

Pri odločanju o usodi Sudana je VS OZN zavzel nasprotujočo si pozicijo. Bil je razcepljen med dvema strujama – po eni strani mu ni uspelo vzpostaviti resnih sankcij zoper sudansko oblast in kljub obsegu kršitev in humanitarni situaciji v Darfurju, ni razmišljal o uporabi sile za zaščito civilistov ali za dostavo humanitarne pomoči. Po drugi strani, je skladno z načeli odgovornosti za zaščito, skrb za prebivalstvo Darfurja pripisoval sudanski vladi in nato Afriški uniji, ki sama, kljub volji, ni bila sposobna zagotoviti ustreznega izboljšanja humanitarnih razmer. Bellamy (2005) v svojem sestavku ugotavlja, da so takšnemu mednarodnemu odzivu na krizo v Darfurju botrovale ravno nekatere značilnosti mednarodnega sistema, ki so posledica premika v ameriški zunanji politiki po 11. septembru 2001 ter kasnejšega napada na Irak.

---

¹³⁶ Resolucija VS OZN 1590 (2005), sprejeta 24. marca 2005.

¹³⁷ Resolucija VS OZN 1591 (2005), sprejeta 29. marca 2005.

¹³⁸ Resolucija VS OZN 1593 (2005), sprejeta 31. marca 2005.

5.6 Mednarodni konsenz o normi humanitarne intervencije v svetu preventivne samoobrambe in vojne proti terorizmu

Torej, kaj lahko na podlagi napisanega zaključimo o položaju na novo vzpostavljajoče se norme humanitarne intervencije v okolju preventivne samoobrambe? Kakšne so možnosti za globalni konsenz o oboroženih odzivih na največje humanitarne katastrofe v času doktrine preventivne samoobrambe, ameriškega unilateralizma in vojne v Iraku? Taka vprašanja si zastavlja Bellamy (2005, 32) in na podlagi mednarodnega odziva na situacijo v Darfurju ugotavlja, da je v takem okolju prišlo do dveh finih sprememb v normi humanitarne intervencije.

Mnogi opazovalci menijo, da je bil skozi 90-ta leta v mnogih liberalnih državah dosežen konsenz o obstoju etične pravice do humanitarne intervencije za naslavljanje hudih kršitev človekovih pravic in množičnih zločinov tudi v primeru, ko VS tovrstne intervencije ni dovolil, oz. je ni mogel dovoliti, ker je bil preveč omejen z lastnimi interesi stalnih članic. Tak delni konsenz je bil potrjen tudi v primeru intervencije na Kosovu, ko so mnoge mednarodne avtoritete priznavale legitimnost intervencije na podlagi njenega etičnega namena, čeprav ji ni uspelo ustreči vsem pravnim pravilom mednarodne skupnosti (Bellamy 2005, 34). Priznavanje konsenza o tem, da imajo države pravico, dolžnost in nenazadnje odgovornost, da intervenirajo v največjih humanitarnih katastrofah, se je kazala tudi v retoriki Generalnega sekretarja OZN, poročilu ICISS, nenazadnje pa pomemben prispevek k priznanju humanitarne intervencije pomeni tudi Ustanovna listina Afriške unije,¹³⁹ ki med svojimi načeli navaja »pravico Unije, da na podlagi odločitve skupščine intervenira v državi članici v primeru hudih okoliščin, namreč vojnih zločinov, genocida in zločinov proti človečnosti«.

Čeprav se stopnja konsenza o humanitarni intervenciji ni vidno spremenila, Bellamy (2005, 32) trdi, da razprave o Darfurju kažejo na dve rahli spremembi v normi humanitarne intervencije po 11. Septembru, in sicer naj bi (i) vojna v Iraku spodkopala položaj ZDA in Velike Britanije kot nosilk norm v mednarodni skupnosti. Bellamy (2005, 33) meni, da je tema dvema akterjema postalo težje ostale države prepričati v odločno ukrepanje v humanitarnih katastrofah in doseči konsenz glede tega vprašanja v VS, kot se je to pokazalo v primeru Darfurja. Razprave o primernem odzivu na Darfur so bile močno zaznamovane z novim jezikom odgovornosti za zaščito, čigar pomen je bil predmet mnogih sporov. Bellamy (2005, 33) meni, da je (ii) »sprememba jezika intervencije malo pripomogla k ustvarjanju

---

¹³⁹ Ustanovna listina Afriške unije – *Constitutive Act of the African Union*, sprejeta v Loméju, 11. julija 2000.

konsenza ali premagovanju nasprotij med suverenostjo in človekovimi pravicami«, saj je bil jezik uporabljen tako za nasprotovanje intervenciji kot tudi njeni podpori.

Pri vprašanju vpliva vojne proti terorizmu in napada na Irak na obstoječi delni konsenz o normi humanitarne intervencije Bellamy (2005, 37) opredeli tri vidike, od katerih vsak ponuja svojo razlago. Prvi vidik predstavljajo 'optimisti', ki menijo, da bodo države v humanitarnih krizah posredovale le v primeru, ko bodo v igri njihovi nacionalni interesi. Pri tem sklepajo, da so se po 11. septembru interesi in humanitarizem za mnoge zahodne države združili v eno, k čemur naj bi prispevala dva faktorja: (i) Afganistan predstavlja preveč očitno povezavo med terorizmom in nedelovanjem države. Strateški imperativ preprečevanja terorizma ima tako za posledico humanitarni imperativ preprečevanja propada držav. Hkrati s tem sta (ii) ameriški odgovor na 11. september in doktrina preventivnega napada zmanjšali normativni pomen suverenosti, kar po mnenju nekaterih vodi v več interveniranja (Bellamy 2005, 37). Po mnenju Weissa (2004, 148; 2005, 236) pa zaradi tega ne bo več intervencij, ampak celo manj.

Drugi vidik, ki ga podpirajo tudi nekateri avtorji poročila ICISS, podpira tezo, da je humanitarna intervencija v zatonu. Eden od vzrokov za ta pojav naj bi bil, da je politična volja ZDA in OZN za ukrepanje v humanitarnih krizah zaradi njihove obsesije z vojno proti terorizmu, Irakom in Afganistanom v veliki meri izginila (Weiss 2004, 135). Drugi vzrok za zaton humanitarne intervencije vidijo v zlorabi humanitarnih motivov za upravičevanje napada na Irak, kar naj bi zelo škodovalo »tistemu, kar se je kazalo kot na novo nastajajoča norma upravičevanja humanitarne intervencije kot odgovornosti za zaščito« (Bellamy 2005, 38). Za prvo utemeljitev Bellamy (2005, 37–9) pravi, da precenjuje obseg humanitarnega intervencionizma pred 11. septembrom, glede druge pa obstaja dokaz, da so nekatere države, ki so prej podpirale humanitarno intervencijo in ICISS-ov koncept odgovornosti za zaščito, zdaj pri tem bolj previdne, saj v primeru vojne v Iraku vidijo zlorabo teh načel za doseganje drugih interesov. Bellamy (2005, 39) predstavi tudi jasne dokaze o tem na primeru Darfurja, kjer je sudanska vlada svoj odpor do mednarodnega posredovanja utemeljevala z iskanjem primerjav med ameriškim udejanjanjem v Darfurju in njenimi akcijami v Iraku. Oboje naj bi temeljilo na lovu na nafto in proti-islamizmu, taka strategija pa naj bi prispevala k spodbujanju afriškega in bližnjevzhodnega odpora do ideje zahodnega humanitarizma.

Bellamy (2005, 39) je vseeno prepričan, da ti primeri ne kažejo na odpor do humanitarne intervencije kot take, in da vojna v Iraku v bistvu ni neposredno vplivala na normo humanitarne intervencije, ampak le na zmožnost ZDA in njihovih zaveznikov, da v mednarodni skupnosti še nastopajo kot nosilci ali pobudniki norm. »ZDA so žrtvovale svojo mednarodno kredibilnost zaradi Iraka in niso primeren akter za vodstvo prihodnjih resničnih

humanitarnih intervencij, kot bi bil lahko primer Darfurja« (Straus v Bellamy 2005, 39). Ena od najbolj težavnih posledic poskusa upravičevanja vojne v Iraku kot humanitarne intervencije je po mnenju Rotha (2004, 33–5) ta, da bo naslednjič bolj težavno sklicati vojaško akcijo, ko bo ta potrebna za reševanje stotisočih nedolžnih življenj.

Tretji vidik, ki ga predstavi Bellamy (2005, 40) »predlaga, da je potrebno na ICISS-ove kriterije za intervencijo gledati kot na ovire, ki bodo omejile sposobnost držav za zlorabo humanitarnih upravičevanj in ne kot na nekaj, kar bo intervencijo omogočilo«. Pri tem se je izkazalo, da je bila logika odgovornosti za zaščito v mednarodnih razpravah o humanitarni intervenciji po 11. septembru uporabljana tako za argument v podporo humanitarni intervenciji kot tudi v podporo njenemu nasprotovanju, kar se je pokazalo zlasti pri primeru Darfurja. Nasprotniki intervencije so izpostavljali argument, da prag za ukrepanje ni dosežen, ter da bi se lahko situacija v Darfurju ob vojaškem posredovanju dejansko poslabšala, kar so bili enaki argumenti kot pri vprašanju intervencije na Kosovu; s tem so se želeli izogniti lastni odgovornosti, ki jo 'narekuje' ICISS. Bellamy (2005, 52) ugotovi, da »sprememba jezika humanitarne intervencije, ki je bil prej osredotočen na nasprotje med suverenostjo in človekovimi pravicami, na ICISS-ove nivoje odgovornosti, ni spremenila spodaj ležeče politične dinamike«, kar implicira na to, da »je jezik odgovornosti za zaščito lahko uporabljen tudi za zaviranje nastanka konsenza o ukrepanju v resničnih humanitarnih krizah. Kot pri v primeru Kosova se razprava o Darfurju zvede na vprašanje o tem, ali možno prepričati k ukrepanju dovolj veliko število držav. Ključna razlika je v tem, da so bile v primeru Kosova mnoge liberalne države pripravljene delovati tudi izven VS, če bi bilo to potrebno«. Alternativa za tako delovanje, ki je obstajala v primeru Kosova, pri krizi v Darfurju ni bila na voljo, kar je posledica kombinacije vojaške napetosti in zmanjšane kredibilnosti ZDA in Velike Britanije kot nosilk norm v mednarodni skupnosti. »Posledično je bilo malo pritiska na tradicionalne nasprotnike humanitarne intervencije, ki so imeli zdaj možnost svoje nasprotovanje intervenciji upravičiti na podlagi odgovornosti za zaščito« (Bellamy 2005, 52–3).

Whitman (2005, 272) o 'usodi' humanitarne intervencije zaključí: »Nadaljevanje razprave o humanitarni intervenciji se bo zdaj odvijalo v spremenjenih in spreminjajočih se mednarodnih značilnostih – spremenjenih po učinku popolnoma nedovoljene vojne v Iraku leta 2003 ter spreminjajoče se v luči različnih, manj spektakularnih, ampak kljub temu osupljivih primerih kršitev člena 2(4) Ustanovne listine. Razglašena ameriška politika 'preventivne samoobrambe' veliko prispeva h konsolidaciji teh dogodkov in skupaj z bolj razširjenim napadom na humanitarno pravo in norme, je sedaj pot odprta za hitro spiralo navzdol ../ Vse strani v

razpravi o humanitarni intervenciji se lahko strinjajo, da bi morale tovrstne intervencije predstavljati izjemo pravilu, vendar pa današnje okoliščine terjajo razmislek o integriteti in obstoju tega pravila – našega na pravu temelječega mednarodnega reda – kot bistvenega dela te razprave«.

ZAKLJUČEK

Doktrina humanitarne intervencije je v svojem razvojnem procesu prehodila dolgo pot od Grotiusovega koncepta pravične vojne, preko njene uporabe v humanitarne namene v obdobju koncerta velikih evropskih sil, ko je bila tesno povezana z občutki verske solidarnosti, vse do prve večje ovire – podpisa Ustanovne listine OZN, ki je načeli suverenosti in neintervencije povzdignila v dve od ključnih načel, na katerih temelji sodobna mednarodna skupnost. S tem je nasprotnikom doktrine dala še bolj trdno orožje pri dokazovanju nelegitimnosti doktrine ter njene popolne neskladnosti z logiko mednarodnega prava. Podporniki doktrine so se zato naslanjali na širše branje Ustanovne listine ter poudarjali, da je varstvo človekovih pravic, kljub temu da ni vsebovano med načeli Združenih narodov, vsebovano v njenih ciljih, katerih uveljavljanje je ena od nalog tako držav kot tudi organizacije same. Razpravo so poleg pravnih ovir močno zaznamovali tudi antagonizmi hladne vojne, ki so prispevali tudi politične nasprotnike doktrine. V tem obdobju so bile njeni glavni nasprotniki države v razvoju, zlasti afriške, ki so se mnoge šele osvobodile spon kolonializma in so se zato svoje na novo pridobljene suverenosti močno oklepale. Razprava o humanitarni intervenciji je bila ohromljena tudi zaradi nasprotovanj med obema velikima silama, ki sta vsak tovrstni poskus intervencije razumeli kot vmešavanje v interesno sfero ene od njih.

Konec tega obdobja zaznamuje največji premik v razpravi o humanitarni intervenciji do tedaj. Konec hladne vojne je oznanil številne spremembe. Z novim pozicioniranjem sil so države postale tudi bolj naklonjene multilateralizmu. VS OZN niso več zaznamovale blokvske napetosti, skupaj z nastankom novih držav je postajalo vedno bolj izpostavljeno vprašanje varovanja človekovih pravic, kar je vidno tudi v mnogih dokumentih, sprejetih v tem obdobju, denimo v okviru Evropske unije in OVSE. Praksa držav in OZN, ki sem jo analizirala v tem delu, kaže na strinjanje, da suverenost ne more biti uporabljena kot izgovor in ščit za množične kršitve človekovih pravic lastnih državljanov, in da ima mednarodna skupnost moralno odgovornost take zločine preprečiti ali končati.

Prvi tovrsten premik je bilo zaslediti pri intervenciji v Iraku leta 1991, ki je uživala široko legitimnost v očeh mednarodne skupnosti, četudi ni bila eksplicitno odobrena s strani VS OZN. Naslednji večji premik v okviru OZN je prinesla resolucija 794 (1992) o Somaliji, ki je z opredelitvijo humanitarne situacije kot grožnje mednarodnemu miru in varnosti prva pooblastila uporabo oborožene sile v humanitarne namene. Intervencija na Kosovu je kljub svoji kontroverznosti v očeh mnogih opazovalcev prestala preizkus legitimnosti, ki ga je odtehtala s svojim humanitarnim motivom. Mednarodna skupnost je tako pokazala pripravljenost posredovati za končanje hudih kršitev človekovih pravic tudi takrat, ko je bil glavni organ za odločanje – VS OZN blokiran zaradi političnih nasprotij in lastnih interesov. Nekateri so ta premik videli kot pomembno priznanje koncepta odgovornosti za zaščito, ki (čeprav le v skrajnih primerih) dovoljuje intervencijo tudi brez dovoljenja VS, ko je le-ta blokiran in ne more sprejeti odločitve. Drugi so primer Kosova videli kot nevaren precedens, ki tvega sprožitev pravega vala intervencij pod humanitarno pretvezo ter hkrati s tem odprli razpravo o tem, da je potrebno humanitarno intervencijo zamejiti s kriteriji za njeno izvajanje.

Vendar je, kljub temu normativnemu premiku v razumevanju humanitarne intervencije, bilanca OZN in mednarodne skupnosti v tem obdobju bolj klavrna, saj ji ni uspelo preprečiti genocidov v Srebrenici in Ruandi, ključna razloga pa sta bila zgolj pomanjkanje politične volje in nenadna nepripravljenost, da bi tvegali življenja svojih vojakov za humanitarne imperitive. Problemu upada politične volje, ki se je pokazal po intervenciji v Somaliji sta po mojem mnenju botrovala dva razloga in sicer upad aktivizma ZDA in v humanitarni intervenciji vedno prisotno dejstvo, da države intervenirajo le tam, kjer imajo lastne interese.

Dejstvo je, da so ZDA kljub svojim ne ravno neoporečnim motivom pri intervaniranju na začetku 90-ih let bile najbolj pripravljene intervenirati v humanitarne namene, kar se je spremenilo s fiaskom v Somaliji, ki je za ameriški humanitarizem v naslednjih letih pomenil nekaj takega kot vietnamski sindrom. Odsotnost ameriške pobude in akcije se je najbolj pokazala v primeru BIH in Ruande, ko je mednarodna skupnost z Evropo na čelu predolgo odlašala z intervencijo in tako pomagala zagrešiti najhujša primera zločinov zadnjih dveh desetletij. V očeh žrtev je v takih primerih, ko je razsežnost zločinov zares strašanska, humanitarna intervencija, ki bi izboljšala razmere, pa čeprav vodena z drugimi interesi, povsem opravičljiva. Na primerih BIH in Ruande se je namreč izkazalo, koliko bolj škodljivo je neukrepanje oz. prepozno ukrepanje.

Z gledišča humanitarne intervencije spremenjeno mednarodno okolje po 11. septembru 2001, ki so ga zaznamovali ameriški unilateralizem s specifično interpretacijo mednarodnopравnih norm, kot je to deklarirano v Nacionalni varnostni strategiji, boj proti

terorizmu, vojni v Afganistanu in Iraku, ki sta, zlasti slednja, močno omajali ugled in kredibilnost ZDA v mednarodni skupnosti, neizbežno vodi nazaj v obdobje, ki je bilo za položaj doktrine značilno v času hladne vojne. Če so bili na prelomu tisočletja in ob objavi poročila ICISS tako teoretiki humanitarne intervencije kot tudi Generalni sekretar Kofi Annan in nekatere države mnenja, da smo priča vzpostavljanju nove norme humanitarne intervencije, ki temelji na konceptu odgovornosti za zaščito, pa današnje okolje ni več v tolikšni meri naklonjeno ideji humanitarne intervencije. Spričo ameriške zmanjšane kredibilnosti kot nosilca mednarodnih norm, ki je neposredna posledica vojne v Iraku in njene imperialne politike, se mnoge države, tudi tiste, ki so načeloma podpirale ICISS-ovo idejo odgovornosti za zaščito, zdaj ograjujejo od humanitarne intervencije ter jo ponovno smatrajo kot odlično orodje za zlorabe. ZDA so bile eden redkih akterjev, ki so zločine v Darfurju označile za genocid, a zaradi svoje omadeževane podobe v mednarodni skupnosti niso bile sposobne pridobiti niti manjšinske podpore ostalih držav v VS, ki same, kljub nasprotovanju vodstvu ZDA, niso ponudile odločne iniciative za zagon intervencije.

Tak razvoj dogodkov ima nevarne implikacije za prihodnost, saj erozija mednarodnega konsenza o tem, da je potrebno intervenirati za končanje hudih, sistematičnih in množičnih kršitev človekovih pravic, najbolj škoduje potencialnim žrtvam takšnega nasilja, kar se je izkazalo v nezmožnosti mednarodne skupnosti, da v primeru Darfurja obide posamične nacionalne interese ter sprejme bolj odločne ukrepe proti sudanski vladi in jo tako prisili v končanje zločinov.

LITERATURA

- Abiew, Francis Kofi. 1999. *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*. The Hague: Kluwer Law International.
- Ajami, Fouad. 1996. The Mark of Bosnia – Boutros-Ghali's Reign of Indifference. *Foreign Affairs* 75 (3): 162–4.
- Annan, Kofi A. 1999. Two Concepts of Sovereignty. *The Economist*, 18. september 1999. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/ossg/sg/stories/kaecon.html> (7. maj 2008).
- Annan, Kofi A. 2000. »We the Peoples« *The Role of the United Nations in the 21st century. Millennium Report of the Secretary-General of the United Nations*. New York: United Nations, Department of Public Information. Dostopno prek: <http://www.un.org/millennium/sg/report/> (11. julij 2008).
- Arend, Anthony Clark in Robert J. Beck. 1993. *International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm*. London in New York: Routledge.
- Beitz, Charles R. 1991. Sovereignty and Morality in International Affairs. V *Political Theory Today*, ur. David Held, 236–254. Stanford: Stanford University Press.
- Bellamy, Alex J. 2005. Responsibility to Protect or Trojan Horse? The Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention After Iraq. *Ethics and International Affairs* 19 (2): 31–53.
- Benko, Vladimir. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Betts, Richard K. 1994. The Delusion of Impartial Intervention. *Foreign Affairs* 73 (6): 20–33.
- Beyerlin, Ulrich. 1981. Humanitarian Intervention. V *Encyclopedia of Public International Law, Vol. 3: Use of Force – War and Neutrality – Peace Treaties*, ur. Bernhardt, Rudolf, 211–15. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Bledsoe, Robert J. in Boleslaw A. Boczek. 1987. *The International Law Dictionary*. Santa Barbara, Oxford: Clio Press Ltd.

- Bodin, Jean. 1992. *On Sovereignty. Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth*. Cambridge: University Press.
- Briand-Kelloggova pogodba (Pariški pakt) – *Kellogg-Briand Pact*, sprejeta v Parizu 27. avgusta 1928 in razglašena 24. julija 1929. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm> (4. maj 2008).
- Brownlie, Ian. 1963. *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: University Press.
- Brownlie, Ian. 1998. *Principles of Public International Law*. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Bukhalter, Holly J. 1994. The Question of Genocide: The Clinton Administration and Rwanda. *World Policy Journal* 11 (4): 44–54.
- Caney, Simon. 2005. *Justice Beyond Borders: A Global Political Theory*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Carey, Henry F. 2001. U.S. Domestic Politics and the Emerging Humanitarian Intervention Policy: Haiti, Bosnia and Kosovo. *World Affairs* 164 (2): 72–82.
- Charney, Jonathan I. 1999. Anticipatory Humanitarian Intervention in Kosovo. *The American Journal of International Law* 93 (4): 834–41.
- Chesterman, Simon. 2001. *Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and International Law*. New York: Oxford University Press.
- Chesterman, Simon. 2005. Just War or Just Peace After September 11: Axes of Evil and Wars Against Terror in Iraq and Beyond. *New York University Journal of International Law and Politics* 37 (2005): 281–301.
- Chinkin, Christine M. 1999. Kosovo: A »Good« or »Bad War? *American Journal of International Law* 93 (4): 841–7.
- Clark, Jeffrey. 1993. Debacle in Somalia. *Foreign Affairs* 72 (1): 109–23.
- Clarke, Walter in Jeffrey Herbst. 1996. Somalia and the Future of Humanitarian Intervention. *Foreign Affairs* 75 (2): 70–85.

Crocker, Chester A. 1995. The Lessons of Somalia: Not Everything Went Wrong. *Foreign Affairs* 74 (3): 2–8.

Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov – *Declaration on principles of international law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the Charter of the United Nations*, sprejeta brez glasovanja v Generalni skupščini 24. oktobra 1970 kot priloga resolucije Generalne skupščine OZN št. 2625/XXV.

Deklaracija o nedopustnosti intervencije v notranje zadeve držav in o zaščiti njihove neodvisnosti in suverenosti (Res. 2131 (XX)) – *Declaration on the inadmissibility of intervention in the domestic affairs of states and the protection of their independence and sovereignty*, sprejeta v Generalni skupščini 21. decembra 1965. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/94/IMG/NR021894.pdf?OpenElement> (5. maj 2008).

DiPrizio, Robert C. 2002. *Armed Humanitarians: U.S. interventions from Northern Iraq to Kosovo*. Baltimore in London: The Johns Hopkins University Press.

DPI UN – Department of Public Information United Nations. 1997. *United Nations Operation in Somalia I*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm> (18. maj 2008).

DUPI - Danish Institute of International Affairs. 1999. *Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects*. Copenhagen: Danish Institute of International Affairs.

Falk, Richard A. 1999. Kosovo, World Order and the Future of International Law. *American Journal of International Law* (93)4, 847–57.

Farer, Tom. 2003. Humanitarian Intervention Before and After 9/11: Legality and Legitimacy. V *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, ur. J. L. Holzgrefe in Robert O. Keohane, 53–89. Cambridge University Press.

Farer, Tom. 2005. Cosmopolitan Humanitarian Intervention: A Five-Part Test. V Roundtable: Humanitarian Intervention After 9/11, ur. Tom J. Farer, Daniele Archibugi, Chris Brown, Neta C. Crawford, Thomas G. Weiss in Nicholas J. Wheeler. *International Relations* 19 (2): 211–20.

Fonteyne, Jean-Pierre. 1974. The Customary International Law Doctrine of Humanitarian Intervention: Its Current Validity Under the UN Charter. *California Western International Law Journal* 4(1974), 203–70.

Franck, Thomas M. 1999. Lessons of Kosovo. *American Journal of International Law* 93 (4): 857–60.

Freeman, Michael. 1994. The Philosophical Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 16(4), 491– 523.

Garret, Stephen A. 1999. *Doing Good and Doing Well: An Examination of Humanitarian Intervention*. Westport, Connecticut, London: Praeger.

Generalna skupščina:

Resolucija 2789 (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/06/IMG/NR032806.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Resolucija GS OZN 2790 A (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/06/IMG/NR032806.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Resolucija GS OZN 2790 B (XXVI), sprejeta 6. decembra 1971. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/06/IMG/NR032806.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Resolucija GS OZN 2793 (XXVI), sprejeta 7. decembra 1971. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/09/IMG/NR032809.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Generalna skupščina. 2008. *Emergency Special Sessions*. Dostopno prek:
<http://www.un.org/ga/sessions/emergency.shtml> (27. avgust 2008).

- Generalni sekretar. 1991. *Poročilo Generalnega sekretarja o delu organizacije Generalni skupščini, supplement no. 1 (A/46/1)*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N91/409/73/IMG/N9140973.pdf?OpenElement> (17. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1994a. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/470* z dne 4. junija 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/155/63/PDF/N9815563.pdf?OpenElement> (27. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1994b. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/640* z dne 31. maja 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/234/12/IMG/N9423412.pdf?OpenElement> (28. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1994c. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1994/728* z dne 20. junija 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/256/63/PDF/N9425663.pdf?OpenElement> (28. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1998a. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/470* z dne 4. junija 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/155/63/PDF/N9815563.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1998b. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/834* z dne 4. septembra 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/259/94/PDF/N9825994.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1998c. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1998/912* z dne 3. oktobra 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/289/78/PDF/N9828978.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).
- Generalni sekretar. 1999. *Poročilo Generalnega sekretarja OZN S/1999/99* z dne 30. januarja 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/023/65/IMG/N9902365.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).

- Generalni sekretar. 2004. Press Release SG/SM/9197 AFR/893 HR/CN/1077. *Speech to the 60th session of the Commission on human rights*, Geneva 7. april 2004. Dostopno prek: <http://www.preventgenocide.org/prevent/UNdocs/KofiAnnansActionPlantoPreventGenocide7Apr2004.htm> (14. julij 2008).
- Gourdon, Edouard. 1857. *Histoire du Congrès de Paris*. Paris: Libraire nouvelle.
- Green, Leslie C. 1975. *Law and Society*. Leyden: A.W. Sijthoff.
- Grey, Christine. 2004. *International Law and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press.
- Haines, Steven. 2000. Military Intervention and International Law. V *Issues in International Relations*, ur. Trevor C. Salmon, 100–31. London, New York: Routledge.
- Harcourt, William Vernon. 1863. *Letters by Historicus on Some Questions of International Law* (reprinted from the Times with considerable additions). London in Cambridge: Macmillan & Co.
- Henkin, Louis. 1991. Kosovo and the Law of »Humanitarian Intervention. *American Journal of International Law* 93 (4): 824–8.
- Hobbes, Thomas. 1651. *Leviathan or the Matter, Forme, & Power of a Common-wealth Ecclesiastical and Civill*. London: The Green Dragon.
- Holzgrefe J. L. 2003. The Humanitarian Intervention Debate. V *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, ur. J. L. Holzgrefe in Robert O. Keohane, 15–52. Cambridge: Cambridge University Press.
- HRW – Human Rights Watch. 1992. *Somalia – No Mercy in Mogadishu. The Human Cost of the Conflict & Struggle for Relief*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/reports/1992/somalia/> (18. maj 2008).
- ICISS. 2001. *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre.
- Ignatieff, Michael. 2002. Intervention and State Failure. *Dissent* 49 (1): 114–23.

International Commission of Jurists. 1972. *The Events in East Pakistan (1971)*. International Commission of Jurists: Geneva. Dostopno prek: http://www.globalwebpost.com/genocide1971/docs/jurists/1_preface.htm (14. junij 2008).

Jamieson, Dale. 2005. Duties to the Distant: Aid, Assistance and Intervention in the Developing World. V *Current Debates in Global Justice*, ur. Gillian Brock in Darrel Moellendorf, 151–70. Dordrecht: Springer.

Kaldor, Mary. 2006. *New and Old Wars*. Cambridge: Polity Press.

Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida - *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, sprejeta ter predlagana za podpis in ratifikacijo ali pristop z resolucijo Generalne skupščine 260 A (III) 9. decembra 1948, stopila v veljavo 12. januarja 1951. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/044/31/IMG/NR004431.pdf?OpenElement> (4. maj 2008).

Knudsen, Tonny Brems. 1999. *Humanitarian Intervention and International Society: Contemporary Manifestation of an Explosive Doctrine*. Aarhus: Department of Political Science, University of Aarhus.

Lawrence, Thomas Joseph. 1910. *The Principles of International Law*, Fourth Edition. London: Macmillan & Co.

Lillich, Richard B. in Hurst Hannum. 1995. *International Human Rights. Problems of Law, Policy and Practice*. Boston, New York, Toronto, London: Little, Brown and Company.

Litwak, Robert S. 2002. The Imperial Republic After 9/11. *Wilson Quarterly*, 26 (3): 76–82.

Londonska pogodba – *Treaty between Great Britain, France and Russia for the Pacification of Greece (the London Treaty)*, podpisana s strani pooblaščenecv vseh treh podpisnic 6. julija 1827 v Londonu. Dostopno prek: <http://www.arts.yorku.ca/hist/tgallant/documents/1827treatyoflondon.pdf> (14. april 2008).

- Lucarelli, Sonia. 2000. *Europe and the Breakup of Yugoslavia. A Political Failure in Search of a Scholarly Explanation*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International.
- Magaš, Branka. 1992. The Destruction of Bosnia-Herzegovina. *New Left Review* I (196): 102–112.
- Magaš, Branka. 1994. UNSafe havens. *New Statesman and Society* 7 (332): 24–5.
- Magaš, Branka. 1995. Uncivil War. *New Statesman and Society* 8 (359): 24–5.
- Malcolm, Noel. 1995. *Povijest Bosne – Kratki pregled*. Sarajevo, Zagreb: Erasmus, Gilda, Novi Liber, DANI.
- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah – *International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet in odprt za podpis, ratifikacijo in pristop z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI) 16. decembra 1966 ter stopil v veljavo 23. marca 1976.
Dostopno prek:
[http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/005/03/IMG/NR000503.pdf?](http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/005/03/IMG/NR000503.pdf?OpenElement)
OpenElement (4. maj 2008).
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejet in odprt za podpis, ratifikacijo in pristop z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI) 16. decembra 1966 ter stopil v veljavo 3. januarja 1976. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/005/03/IMG/NR000503.pdf?OpenElement> (4. maj 2008).
- Mednicoff, David M. 2006. Humane wars? International Law, Just War Theory and Contemporary Armed Humanitarian Intervention. *Law, Culture and the Humanities* 2 (10): 373–98.
- Merriam, Charles Edward. 2001. *History of the Theory of Sovereignty Since Rousseau*. Kitchener, Ontario: Batoche Books.
- Monroejeva doktrina – *The Monroe Doctrine*, razglašena 2. decembra 1823 s strani ameriškega predsednika Jamesa Monroea v njegovem letnem nagovoru kongresu. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/monroe.htm> (15. april 2008).

- Morgenthau, Hans J. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.
- Morris, Nicholas. 2004. Humanitarian Intervention in the Balkans. V *Humanitarian Intervention and International Relations*, ur. Jennifer M. Welsh, 98–119. Oxford: Oxford University Press.
- Moutharika, Peter. 1996. The Role of the United Nations Security Council in African Peace Management: Some Proposals. *Michigan Journal of International Law* 17 (2): 537–62.
- Murphy, Sean D. 2006. *Principles of International Law*. St. Paul: Thomson/West.
- Nacionalna varnostna strategija ZDA. 2002. – *The National Security Strategy of the United States of America*, objavljena 17. septembra 2002. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (15. julij 2008).
- Nacionalna varnostna strategija ZDA, 2006. – *The National Security Strategy of the United States of America*, objavljena 16. marca 2006. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> (10. julij 2008).
- Nardin, Terry. 2005. Humanitarian Imperialism: Response to »Ending Tyranny in Iraq«. *Ethics and International Affairs* 19 (2): 21–6.
- NATO Press Release (1999)11 – *Statement to the Press by NATO Secretary General Dr. Javier Solana z dne 28. januarja 1999*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-011e.htm> (30. maj 2008).
- NATO Press Release (1999)12 – *Statement by the North Atlantic Council on Kosovo z dne 30. januarja 1999*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm> (30. maj 2008).
- Oppenheim, Lassa. 1948. *International Law, A Treatise. Vol I. – Peace*. 7. izdaja, uredil H. Lauterpacht. London, New York, Toronto: Longmans, Green and Co.
- Pakt Društva narodov – *The Covenant of the League of Nations*, sprejet 28. aprila 1919 na mirovni konferenci v Parizu, v veljavo stopil 10. januarja 1920. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/leagcov.htm> (4. maj 2008).

- Peter, Mateja in Milan Brglez. 2007. Dinamika razvoja mednarodnih norm – preventivna uporaba sile v mednarodnih odnosih po drugi svetovni vojni. *Teorija in praksa* 40 (6): 823–41.
- Pogodba iz Lausanne – *Treaty of Peace with Turkey*, podpisana 24. julija 1923 v Lausanni. Dostopno prek: http://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne (17. maj 2008).
- Pogodba iz Sèvres – *The Peace Treaty of Sèvres*, sklenjena med zavezniškimi silami in Turčijo 10. avgusta 1920 v Sèvresu. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/sevres/> (17. maj 2008).
- Potemkin, Vladimir Petrovič, ur. 1947a. *Zgodovina diplomacije, Prvi zvezek*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Potemkin, Vladimir Petrovič, ur. 1947b. *Zgodovina diplomacije, Drugi zvezek*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Protivojna pogodba o neagresivnosti in spravi (Pakt Saavedra Lamas) – *Anti-war Treaty on Non-aggression and Conciliation (Saavedra Lamas Treaty)*, podpisana s strani predstavnikov Argentine, Brazilije, Čileja, Mehike, Paragvaja in Urugvaja 10. oktobra 1933 v Riu de Janeiru, v veljavi od 13. novembra 1935. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/intdip/interam/intam01.htm> (27. avgust 2008).
- Protokol, sklenjen na konferenci med Veliko Britanijo, Francijo, Prusijo, Rusijo in Turčijo glede sprave v Siriji, podpisan v Parizu, 3. avgusta 1860.
- Pufendorf, Samuel. 1998. *On the Duty of Man and Citizen According to Natural Law*. Cambridge: University Press.
- Reisman, Michael. 1999. Kosovo's Antinomies. *American Journal of International Law* 93 (4): 860–2.
- Resolucija Združeni za mir (Res. 377 A (V)) – *Uniting for Peace Resolution*, sprejeta v Generalni skupščini 3. novembra 1950. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement> (7. maj 2008).
- Rieff, David. 1994. The Illusions of Peacekeeping. *World Policy Journal* 11 (3): 1–18.

- Roth, Kenneth. 2004. War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention. V *Human Rights Watch World Report: Human Rights and Armed Conflict*, 13–35.
- Rousseau, Jean-Jacques. 2001. *Družbena pogodba ali načela političnega prava*. 2. prirejena izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Schoenbaum, Thomas J. 2006. *International Relations: The Path Not Taken Using International Law to Promote World Peace and Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schulman, Jason. 2003. The NATO-Serbia War and the Left. *Science & Society* 67 (2): 223–5.
- Shaw, Malcolm N. 2003. *International Law*, Fifth Edition. Cambridge: University Press.
- Skupščina Afriške unije. 2004. *Odločitev AU/Dec.54 (III)*, sprejeta na tretjem rednem zasedanju Skupščine vodij držav in vlad Afriške unije, 6. – 8. julija 2004 v Addis Abebi. Dostopno prek: <http://www.africa-union.org/DARFUR/homedar.htm#> (14. julij 2008).
- Splošna deklaracija človekovih pravic – *Universal Declaration of Human Rights*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/043/88/IMG/NR004388.pdf?OpenElement> (4. maj 2008).
- Sporazum iz Rambouilleta – *Rambouillet Agreement, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*, podpisan v Rambouilletu 23. februarja 1999. Dostopno prek: http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_ambouillet_text.html (30. maj 2008).
- Sporazum o ustanovitvi nadzorne misije na Kosovu med zvezo Nato in ZRJ - *Kosovo Verification Mission Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Federal Republic of Yugoslavia*, podpisan v Beogradu 15. oktobra 1998. Dostopno prek: <http://www.un.org/peace/kosovo/s98991.pdf> (30. maj 2008).
- Sporazum o ustanovitvi nadzorne misije na Kosovu s strani OVSE - *Agreement on the Kosovo Verification Mission of the Organization for Security and Cooperation in Europe*, podpisan v Beogradu 16. oktobra 1998. Dostopno prek: <http://www.un.org/peace/kosovo/s98978.pdf> (30. maj 2008).
- Stowell, Ellery Cory. 1921. *Intervention in International Law*. Washington D.C.: J. Byrne & Co.

Svet za mir in varnost Afriške unije. 2004a. *Communiqué PSC/PR/Comm. (XIII)*, sprejet na 13. sestanku sveta 27. julija 2004 v Addis Abebi. Dostopno prek: http://www.africa-union.org/News_Events/Communiqu%C3%A9s/Communiqu%C3%A9%20_Eng%2027%20july%2004.pdf (14. julij 2008).

Svet za mir in varnost Afriške unije. 2004b. *Communiqué PSC/PR/Comm. (XVII)*, sprejet na 17. sestanku sveta 20. oktobra 2004 v Addis Abebi. Dostopno prek: http://www.africa-union.org/News_Events/Communiqu%C3%A9s/Communiqu%C3%A9%20_Eng%2020%20oct%202004.pdf (14. julij 2008).

Tesón, Fernando. 1996. Collective Humanitarian Intervention. *Michigan Journal of International Law* 17 (2): 323–71.

Türk, Danilo. 1984. *Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Türk, Danilo. 1997. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Udombana, Nsongurua J. 2005. When Neutrality is a Sin: The Darfur Crisis and the Crisis of Humanitarian Intervention in Sudan. *Human Rights Quarterly* 27 (4): 1149–99.

Varnostni svet OZN:

Resolucija VS OZN 303 (1971), sprejeta 6. decembra 1971. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/261/63/IMG/NR026163.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Resolucija VS OZN 307 (1971), sprejeta 21. decembra 1971. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/261/67/IMG/NR026167.pdf?OpenElement> (10. maj 2008).

Resolucija VS OZN 660 (1990), sprejeta 2. avgusta 1990. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement> (17. maj 2008).

Resolucija VS OZN 661 (1990), sprejeta 6. avgusta 1990. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/11/IMG/NR057511.pdf?OpenElement> (17. maj 2008).

Resolucija VS OZN 678 (1990), sprejeta 29. novembra 1990. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (17. maj 2008).

Resolucija VS OZN 688 (1991), sprejeta 5. aprila 1991. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> (17. maj 2008).

Resolucija VS OZN 733 (1992), sprejeta 23. januarja 1992. Dostopno prek:
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 746 (1992), sprejeta 17. Marca 1992. Dostopno prek:
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 751 (1992), sprejeta 24. aprila 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 767 (1992), sprejeta 24. julija 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/342/21/IMG/N9234221.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 770 (1992), sprejeta 13. avgusta 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/379/66/IMG/N9237966.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 752 (1992), sprejeta 15. maja 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 757 (1992), sprejeta 30. maja 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 775 (1992), sprejeta 28. avgusta 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/410/10/IMG/N9241010.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 776 (1992), sprejeta 14. septembra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/438/40/IMG/N9243840.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 781 (1992), sprejeta 9. oktobra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/491/64/IMG/N9249164.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 786 (1992), sprejeta 10. novembra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/689/74/IMG/N9268974.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 787 (1992), sprejeta 16. novembra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement> (25. maj 2008).

Resolucija VS OZN 794 (1992), sprejeta 3. decembra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 798 (1992), sprejeta 18. decembra 1992. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/828/82/IMG/N9282882.pdf?OpenElement> (25. 5. 2008).

Resolucija VS OZN 808 (1993), sprejeta 22. februarja 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/098/21/IMG/N9309821.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 812 (1993), sprejeta 12. marca 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/146/16/IMG/N9314616.pdf?OpenElement> (27. maj 2008).

Resolucija VS OZN 814 (1993), sprejeta 26. marca 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 816 (1993), sprejeta 31. marca 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/187/17/IMG/N9318717.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 819 (1993), sprejeta 16. aprila 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/187/17/IMG/N9318717.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 824 (1993), sprejeta 6. maja 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/IMG/N9326207.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 836 (1993), sprejeta 4. junija 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/330/21/IMG/N9333021.pdf?OpenElement> (26. april 2008).

Resolucija VS OZN 837 (1993), sprejeta 6. junija 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/332/32/IMG/N9333232.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 846 (1993), sprejeta 22. junija 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/366/31/IMG/N9336631.pdf?OpenElement> (27. maj 2008).

Resolucija VS OZN 872 (1993), sprejeta 5. oktobra 1993. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/540/63/PDF/N9354063.pdf?OpenElement> (27. maj 2008).

Resolucija VS OZN 897 (1994), sprejeta 4. februarja 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/065/62/PDF/N9406562.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 912 (1994), sprejeta 21. aprila 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/190/85/PDF/N9419085.pdf?OpenElement> (27. maj 2008).

Resolucija VS OZN 918 (1994), sprejeta 17. maja 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/218/36/PDF/N9421836.pdf?OpenElement> (28. maj 2008).

Resolucija VS OZN 925 (1994), sprejeta 8. junija 2008. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/244/54/PDF/N9424454.pdf?OpenElement> (28. maj 2008).

Resolucija VS OZN 929 (1994), sprejeta 22. junija 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/260/27/PDF/N9426027.pdf?OpenElement> (28. maj 2008).

Resolucija VS OZN 954 (1994), sprejeta 4. novembra 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/431/95/PDF/N9443195.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 955 (1994), sprejeta 8. novembra 1994. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement> (18. maj 2008).

Resolucija VS OZN 998 (1995), sprejeta 16. junija 1995. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/179/34/PDF/N9517934.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1031 (1995), sprejeta 15. decembra 1995. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/405/26/PDF/N9540526.pdf?OpenElement> (26. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1160 (1998), sprejeta 31. marca 1998. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1199 (1998), sprejeta 23. septembra 1998. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1203 (1998), sprejeta 24. oktobra 1998. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1244 (1999), sprejeta 10. junija 1999. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (30. maj 2008).

Resolucija VS OZN 1547 (2004), sprejeta 11. junija 2004. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/386/26/PDF/N0438626.pdf?OpenElement> (14. julij 2008).

Resolucija VS OZN 1564 (2004), sprejeta 18. septembra 2004. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/515/47/PDF/N0451547.pdf?OpenElement> (14. julija 2008).

Resolucija VS OZN 1590 (2005), sprejeta 24. marca 2005. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/284/08/PDF/N0528408.pdf?OpenElement> (14. julij 2008).

Resolucija VS OZN 1591 (2005), sprejeta 29. marca 2005. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/287/89/PDF/N0528789.pdf?OpenElement> (14. julij 2008).

Resolucija VS OZN 1593 (2005), sprejeta 31. marca 2005. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/292/73/PDF/N0529273.pdf?OpenElement> (14. julij 2008).

Resolucija VS OZN 1368 (2001), sprejeta 12. septembra 2001. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> (12. 8. 2008).

Resolucija VS OZN 1373 (2001), sprejeta 28. septembra 2001. Dostopno prek:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (12. 8. 2008).

- Vončina, Marjana. 2008. Darfur krvavi. Pomagajte, da preživi. Intervju s Suliemanom Jamousom, vodjo darfurskih upornikov. *Dnevnikov objektiv*, 19 (12. julij).
- Ustanovna listina Afriške unije – *Constitutive Act of the African Union*, sprejeta v Loméju. 11. julija 2000. Dostopno prek: http://www.au2002.gov.za/docs/key_oau/au_act.htm (15. julij 2008).
- Ustanovna listina Organizacije afriške enotnosti – *Organization of African Unity Charter*, sprejeta 25. maja 1963 v Addis Abbabi s strani predstavnikov 32 držav. Dostopno prek: http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/text/OAU_Charter_1963.pdf (10. maj 2008).
- Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavo stopi 24. oktobra 1945.
- Wagner, Michele D. 1998. All the Bourgmestre's Men: Making Sense of Genocide in Rwanda. *Africa Today* 45 (1): 25–36.
- Wedgwood, Ruth. 1999. NATO's Campaign in Yugoslavia. *American Journal of International Law* 93 (4): 828–34.
- Weiss, Thomas G. in Cindy Collins. 2000. *Humanitarian Challenges and Intervention*. Boulder: Westview Press.
- Weiss, Thomas G. 2004. The Sunset of Humanitarian Intervention? The Responsibility to Protect in an Unipolar Era. *Security Dialogue* 35 (2): 135–53.
- Weiss, Thomas G. 2005. Cosmopolitan Force and the Responsibility to Protect. V Tom J. Farer, Daniele Archibugi, Chris Brown, Neta C. Crawford, Thomas G. Weiss in Nicholas J. Wheeler: Roundtable: Humanitarian Intervention After 9/11. *International Relations* 19 (2): 233–7.
- Welsh, Jennifer M. 2006. Introduction. V *Humanitarian Intervention and International Relations*, ur. Jennifer M. Welsh, 1–7. Oxford: Oxford University Press.
- Wheaton, Henry. 1866. *Elements of International Law*, Eighth Edition. London: Sampson Low, Son and Company.

- Wheeler, Nicholas J. 2002. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Wheeler, Nicholas J. 2005. Legitimizing Humanitarian Intervention: A Reply to Farer's Five Part Test. V Tom J. Farer, Daniele Archibugi, Chris Brown, Neta C. Crawford, Thomas G. Weiss in Nicholas J. Wheeler: Roundtable: Humanitarian Intervention After 9/11. *International Relations* 19 (2): 237–41.
- Whitman, Jim. 2005. Humanitarian Intervention in an Era of Preemptive Self-Defence. *Security Dialogue* 36 (9): 259–74.
- Zevnik, Andreja. 2006. *Poststrukturalistična kritika univerzalizma človekovih pravic in etike subjekta v normativnem razumevanju humanitarne intervencije*: diplomsko delo. Ljubljana: FDV.